

SV. CECILIJA

St. Maderna (RIM, S. CECILIA)

Pod svobodnim solncem.

Povest davnih dedov. — Spisal Fr. S. Finžgar.

Druga knjiga.

(Konec.)

XXIV.

Kakor drhtavica radosti je prešinilo vojsko, ko je izvedela povest, da Ljubinica živi. Zakaj velik je bil njen sloves v Slovenih in velik pri Antih. Iztok je takoj odposlal petorico najhitrejših jezdecev na sever v gradišče, da vzradosté očeta Svaruna, ki je v polmračnem umu trpel silneje vsled izgube edinice nego za deveterimi sinovi.

Radovan je pa užival čast in slavo, kakor mu ni bila dodeljena še nikoli.

Vse devojke so palile kresove božici Vesni in Devani ter vodile vesele raje. Iztok je narodu velel pokoj. Trume so sedele dolge ure na obali in strmeč zrle v nedogledno dalj po vzvalovljeni morski gladini, katere še niso nikdar videle njihove oči.

Velmožje so poležkavali ob jagnjetini, natakali si vina iz rimskih vrčev, zaplenjenih v Toperu, in se brezskrbno radovali, kakor na lastni zemlji.

Rado se je izpremenil, kakor se izpremeni groze polna noč ob solnčnem vzhodu. Odkar je Tunjuš otel Ljubinico, je njegovo lice okamenelo. V mlado čelo so se zajedli mračni razori, globoke črte so se zarezale krog stisnjenih ustnic, oči so se poglobile pod sršeče obrvi, odkoder so goreli samo plameni jada, gneva in osvete. Celo Tunjuševa smrt mu ni za trohico ujasnila obličja. In ko je vodil svojo četo na pohod, je divjal tako strašno, da so se tresli pred njim vojniki Sloveni in ga niso upali ogovarjati, kadar je po boju ležal mračen in zamišljen sam ob svojem ognju.

In sedaj je na to od bridkosti postarano mlado lice — planila zarja. Kakor otrok se je smehljal, kakor jagnje hitel za godcem in ga prosil:

„Očka, govori, pripoveduj, kako si jo našel, kje biva, ali je zdrava? Jeli hrepeni po svojem Radu? Govori, če ne . . .“

Godec ni bil radodaren s povestjo. Zavedal se je, da je njegova slava dosegla vrhunec — in udobno mu je bilo vrhu te slavne gore. Zato se je obotavljal.

„Govori, pripoveduj! Kakor otrok v babico siliš vame. Povedal sem, da sem izpolnil prisego. Dovolj! Če ti ni všeč, hodi za njo in jo išči, kakor jo je iskal Radovan in se na tem potu postaral od truda. Kdor hodi, se izhodi!“

Rado je otročje žalosten pomolčal in se tiho jezil, ko je godec vpraševal vojnike o pohodu, o plenu, o mrličih in o junaških činih.

„Očka, pij! Dobro in sladko je vince! Poglej, prinesel sem poln vrč!“

Rado je skušal godca zvedriti s pijačo, da bi se mu razvezal jezik.

Godec se ni branil čaše. Ko je pa izpil, je namrgodil lice, izpljunil daleč od sebe in rekel:

„Dobro in sladko je vince! Tako praviš ti. Jaz pa pravim, da sita vrana gladni še ni nikoli verovala. Pri Epafroditu v Solunu sem si s takim vinom roke pral. Pri bogovih, ne lažem!“

Velmožje so se začudili.

„Ne lažem, pravim!“ je ponovil Radovan in pljunil drugič.

„Pa kljub Epafruditovemu vinu ne bodi ohol in povej, kje je sestra in kako si jo našel!“

Za godčevim hrbtom se je oglasil Iztok. Velmožje so se odmaknili in ga povabili k ognju vsi z velikim spoštovanjem. Zakaj odkar je narod pomnil, ni doživel tako slavnega pohoda, kakor pod Iztokovim poveljem. Celo Radovan je občutil nekaj, ki je sijalo iz Iztokovih oči, kakor povelje.

Vendar mu ni prizanesel z besedo.

„Iztoče, ne pravi, da sem ohol, da ti ne rečem, da si ničemurnik ti, če tako govoriš z mano. Le nosite se, mladci! Po pravici vam pa rečem, da le stari voli potegnejo iz drage, če še nisi pozabil, Iztoče. Ne bi bil ti izmaknil glave iz precepa, da ga ni razmaknil Radovan!“

„Očka, ne oponašaj! Slavo žanješ, čemu se jeziš na setev! Povej naglo o Ljubinici in govori o Ireni! Nismo v gradišču — čas je drag in nevaren!“

Iztokov pogled je tako odločno veleval, da je godec molče izplaknil polno čašo, pozabil izpljuniti in pričel.

„Ko sem prinesel pismo od Epafrudita do tebe, tedaj sem tudi že vedel za Ljubinico.“

Radovan je lagal. Tedaj je bil prepričan, da so jo pogoltnili volcje.

„Vedel? In mi nisi povedal!“

Rado je vzkipeł.

„Oven! Nisem ti povedal, ker sem modrejši od tistega, ki reče prijatelju: Pridi nocoj, mastne polhe boš večerjal z mano, polhi so pa še v lozi na bukvah — in zvečer prinese prazne samostrine — in je s prijateljem osmojeno repo. Modrejši sem od tistega. Numida namreč je pobral Ljubinico sredi ceste, napol živo, napol mrtvo, nebogljeno sirotko, in jo dejal na voz. In tisto noč so prigrmeli begunci — Numida v beg — jaz pa s pismom do tebe, Iztok. Ali naj bi bil tedaj Ljubinico pobral v torbo, kakor jerebico? Ne prenašajo se devojke v torbah! — Oven!“

Radovan je segel po čaši in izpil vnovič.

„Numida torej,“ je kakor vzdihnil Iztok. „Nagradim ga! Da se je je usmilil?“

„Je dober človek Numida, in dekle pa tudi ni, da bi kdo hodil mimo nje, če se ti nastavi sredi pota.“

„To bi mi bil vendar razodel. Pa si molčal!“

„Molči ti sedaj — ali obmolknem jaz! Razodeval bi ti bil, seveda! Potoma pa naj bi bili Numido zajeli, pobili, in Ljubinico ugrabili. Kaj pa jaz potlej, ha? In ti?“

„Ljubinica je pri Epafruditu — pri Ireni! O bogovi!“

Iztok je od radosti vzkliknil in se dvignil na kolena ob ognju.

„Po njo!“ je kričal Rado in šinil kvišku.

„Nad Solun!“ so zakričali velmožje in tipali po mečih.

„Mir, bratje!“ je zaukazal Iztok in vstal.

„Torej v Solunu je, pri Ireni, pri Epafruditu?“

„Da, tja sem jo spravil na varno. Sedaj delajta sama. Prisego sem izpolnil.“

„Ali ve Irena, kdo je, čigava je?“

„Ve ona in ve Epafrudit — in ljubijo se in grlijo kakor golobci!“

„Nad Solun! Zatrobite v bojni svèt! Takoj naj se odloči!“

Rogovi so zadoneli, vojska se je vznemirila in hrumela k zboru velmož.

Starosta Bojan se je povzpел na skalo in izpregovoril z gromkim glasom, da so letela slova preko množice.

„Starešine, velmožje, hrabri borci — bratje! Rogovi so vas pozvali. Prišli ste, da zborujemo. Vprašam vas, kdo ne čisla slavnega staroste Svaruna?“

„Slava Svarunu! Starosta je velik!“

„Vprašam vas, kdo je dal več sinov Morani, več vrlih borcev, nego on, ko smo se bili za svobodo zoper Hilbudija?“

„Nihče! Devet jih je padlo! Slava sinovom! Slava očetu!“

„Vprašam vas, kdo je rodil sina, ki je premagal črt med Anti in Sloveni? Kdo je rodil junaka, ki nas je vodil od zmage do zmage — in nas še povede? Vprašam vas, kdo?“

Narod je za hipec pomolčal — da se je odzval tem silneje. Zadoneli so vriski, devojke so dvignile roke, množica je zatopotala z nogami, tolkla z orožjem in brez nehanja je vihralo pod nebo:

„Slava Iztoku! Slava — slava — slava — vojevodu!“

Bojan je iztegnil roki in pomirjal vojsko. Začel je vnovič.

„Vprašam vas, ali poznate boleost Svarunovo, ki ga ujeda kakor zmija, ker mu je ugrabljena edina, od vseh čislana?“

Vojska je nategnila v žalosten, grenkosti poln vzdih.

„Vprašam vas, kaj je naša dolžnost, ko smo izvedeli, kje biva ugrabljena Ljubinica?“

„Po njo! Za njo!“ je grmela vojska.

„Vprašam vas, ali tedaj tudi po njo, če je za ozidjem — če biva v Solunu!“

„Nad Solun! Smrt — smrt Bizancu! Perun je z nami!“

Vojska je pobesnena, velmožje so dvignili meče, hrup je glušil kipenje morja in valov. Rado je ihtel veselja, objemal mladce in ponavljal: „Nad Solun, nad Solun!“

ODMOR JETNIKOV NA POTI V SIBIRIJO

VALERIJ IVANVIČ JAKOBI

Molčala sta edino dva — največja junaka, Iztok in Jarožir.

Brazgotina na čelu starega vojaka je čisto posinela, z ustnic mu je odbežala rdečica. Srepo je gledal na Iztoka in z ostrim pogledom iskal misli za temnim čelom vojevode, kateremu je žedela težka skrb na obrvih. Jarožir je videl, da čaka Iztok trenutka, ko se umiri ljuto valovje. Tedaj izpregovori modrost in pove vojski — pijani zmag — da si razbije glave in polomi tilnike ob močnem Solunu.

Ko so se umirjali kriki, ko je samo še od dolgih dalj, od zbora tolpe in pastirjev, donela jeka — kakor odmev, se je dvignil Iztok na skalo, koder je stal starosta Bojan. Previdno je izpregovoril:

„Bratje Sloveni, bratje Anti! Perun nas je radosten, Sojenice se veselé, ker so stale ob rojstvu takih junakov, in bogovi so z nami, ker smo osvetili tudi njih oskrunjeno ime, ko smo kruto gonili krščevnike. In sedaj — Solun!“ — — —

V tistem hipu je pa zavrelo med množico. Vsa vojska se je okrenila. — Od vzhoda je gnal med vrste v divjem diru s potom, peno in prahom posutega konja — poslanec. Iz hropečih prs so mu kipele s sklanim, hripavim glasom besede poslanstva:

„Vojska — Bizanc — konjenica — nad nas!“

Sredi velmož je obstal na smrt zmučeni hunski konj, noge je razpostavil na široko, stresal se in vtriplal po vseh mišicah, mladec se je pa popel na njem kvišku, segel v zmučene prsi po sapo in izpovedal na glas:

„Po Solunski cesti od Bizanca jezdi vojska — nad nas. Načeluje ji veliki vojevoda iz carske straže — Azbad.“

Po teh besedah se je mladec sesedel, omahnil in padel na roke vojnikom, ki so priskočili in ga prestregli.

Narod je prevzela osuplost. Vsi velmožje, vojniki in sami starešine so obmolknili in gledali na Iztoka.

Ko je vojevoda začul ime Azbadovo, ga je hipoma pretreslo, kakor skrb. Prepričan je bil, da magister equitum ne jezdi iz Bizanca prazen in slaboten. Toda strah je takisto hipoma preminul. V srcu je zaslišal kakor glas usode, kakor povelje.

„Ni ti dodeljeno, Iztoče, da bi pil sladkost z njenih ustnic, preden ne dovršiš dela. Ne nagne se ti cvet prej na prsi, dokler ne izgovoriš: Dokončano, tudi ti, Irena, tudi tvoje trpljenje je maščevano!“

Ob tej misli, da gre sedaj v boj za njo — samo za njo, mu je zažarelo obličje. Velmože je oblil ta plamen z radostjo, skrb je ginila — z lica vojevode je sevala nada. Nihče ni zboroval, nihče se posve-toval.

„Velevaj, Iztoče! Vojevoda si!“

Tako je izpregovoril starosta Bojan, zbor je pa pritrdil:

„Velevaj! Za teboj gremo vsi!“

Mladi Svarunič je zajezdil konja. Pozlačeni šlem je švigal med vrstami, kakor bi s plamenico begal med gorivom in prižigal. Zdonela so povelja, zazvenelo orožje, zarezgetali konji, zatrobili rogovi. Do noči je stala vojska v redu in preden je čudo-okrvavljeno solnce utonilo v valovih, se je premaknila konjica in zdivjala od Topera po cesti — sovražniku naproti.

Tolpa je pognala črede v hribe in se poskrila v šumah krog Topera. Njej je bilo naročeno, da varuje plen in čuva ujetnike, dokler se ne povrne vojska.

Ko je legel mrak, je sredi gasnečih ognjev ostal sam — Radovan.

„Ne bom potoval ponoči! Kako so me zapustili! Kakor oglodano kost. Lepo plačilo za trpljenje! — Nazaj pojdi! mi je naročil Iztok. Lahko jim bo uteči brez suma, ker bežijo bogati iz mesta. — Gotovo lahko. Ali zato ni treba mene goniti — kakor pseta. Nazaj pojdi! — Nazaj v Solun in pozdravi in povej in prosi in reci in pripelji jih sem — — — Seveda! Vsak bi jedel, če mu kdo strese v naročje. Prava ljubezen taka, če mora starec oti-mati za ženine. Takoj pojdi, nocoj — hitro, lepo te prosim, očka —“

Radovan je oponašal Rada.

„Ne bom potoval ponoči, sem rekel in še pravim!“

Godec je jezen odšel v Toper in začel stikati po kletih. V pretoriju je zasledil še nedotaknjeno shrambo za vino in jedi. Zasadil je plamenico v prst, zakuril ogenj in začel večerjati. Po večerji je pa nagibal tako dolgo vrč k ustnicam, dokler ni omagal ogenj in on ter se naslonil z glavo na glinasto posodo in zaspal.

Ko se je bila po Bizancu raznesla vest o pohodu barbarov, je Upravdi posivela polt na suhem licu. Vse noči je gorela svetilka v njegovi sobi —, in vsako uro mu je silencijar poročal o novih grozotah barbarov, o katerih so pripovedovali begunci. Despot je proklinjal Tunjuša, oziral se zaeno skozi okno na dovršeno kupolo sv. Sofije in molil za dar modrosti.

Toda v tem ko je Justinijan upogibal tilnik pod jarmom skrbi, ki so nenadoma navalile nanj, se je pa carica radostila pohoda barbarov. Do duše je bila uverjena, da je to Iztokovo delo. Zakaj njeni ovaduhi so prisluškali šepetanju po tabernah, namigavanju po forih, ugibanju med vojaki in glasni sodbi brezposelnih bosjakov, ki so drli v Bizanc

na jesen. In ves Bizanc je sodil, da je ta pohod barbarov, ki kakor pravilna vojska napadejo carske vojake na planem, delo in sad Iztokov. Ničemnice ni pekla rana carstva, katero so zasekali Sloveni. Dasi je črtila s satanskim črtom Iztoka, je bilo gizdavosti toliko v njeni duši, da je bila ponosna na svojo ljubezen — ker je v Iztoku ljubila tako slavnega vojevodo. Zaskrbelo jo je edino to, ko bi se zavedel Upravda, da je pravzaprav ona užgala ta strašni plamen osvete v Iztoku. Kakor bi se zasvetil iz noči meč in ji nastavljal rez na vrat, tako se je hipoma domislila Teodora Iztokovega pisma. Davno je bil že uničen ta mali košček pergamenta, davno ni prišel do Upravde noben senator več, kateri je tedaj slišal to pismo —. Tedaj despot ni verjel. Ko bi pa danes kdo vstal in mu v bridkosti polnih urah rekel: To je Iztok — to je Orion — katerega je carica . . . Groznica jo je spreletela, ko se je domislila Azbada, ki je z njo in za njo kovaril. In odkar ji ni vrnil Irene, ni izpolnil njenega povelja, ker ga ni mogel — odtlej ga je mrzila, poniževala . . . Če se osveti — magister equitum — če gre do Upravde general palatincev . . .

Teodori se je kljub bajni svetlobi razkošnih ampul zameglilo pred očmi. Vedela je, da despota muči ljubosumje — kolikrat mu je že zagrnila s kopreno oči, iz katerih so kričali dvomi — z gorkim objemom, s kipečimi ustnicami — razpaljenimi od verolomnih poljubov. In če bi sedaj Azbad — ki ve toliko — če bi govoril Upravdi — zlomil vero vanjo —

„Proč, proč — z dvora! Nad Slovene!“

V pozni noči je oblekla preprosto haljo od platna, razpustila lase, zavila glavo v kapuco in šla kakor spokorni menih — k despotu.

Upravda je hodil po sobi, glavo sklonjeno globoko na prsi. Teodora je brezslušno odgrnila zaveso in obstala. Ko se je obrnil despot proti vratom, je stresnil z glavo, dvignil koščeni roki in obstrmel. Teodora je nagnila glavo in ni izpregovorila.

„O — despojna!“ je vzkliknil otožno Upravda in hitel k carici ter jo objel krog vrata. Njena glava se je trudno naslonila na njegove prsi.

„O sveta, edina, kdo ti je ranil srce? Govori — Pri Kristu, kako si užaljena?“

Pogladil je z roko valovite lase, ki so kipeli izpod kapuce. Kakor trudna je dvignila glavo in ga pogledala.

„Ali naj se venča despojna z diademom radosti, ko se upogiba pod težo glava največjega gospoda zemlje in morja?“

Upravdi so od čutja trudne oči zažarele v čudovitem ognju, kakor ga ukreše najstrastnejša ljubezen. Drhteč jo je privil k sebi in poljubil.

Rahlo se je umaknila za korak od njega.

„Despot, ni ugasnila luč v moji sobi, ker ne ugasne v tvoji. Iskale so moje misli pomoči zate. Ob tej uri se mi je rodila misel, katere ne zavrzi — kakor nisi drugih — in se nisi varal.“

„Ne zavržem je! S teboj je božja modrost!“

„Koga bi nad barbare? Ni poveljnika — ni vojakov? Je poveljnik — so vojaki. Vojaki leže v Tzurulu — brezdelje uniči te najboljše jezdece —; poveljnik je v Bizancu — naj gre, naj zmaga barbare — Azbad.“

Samo za hip je preudaril Upravda: Konjenica v Tzurulu varuje Bizanc — resnično — zato naj gre barbarom naproti!

„O despojna! Svečnik peteroramnik vlijem od zlata v dar sveti Sofiji, ki te je navdihnila. — Zgodi naj se!“

„Ti si pomišljal, ker se bojiš za Bizanc! Ne boj se za mesto! Na ozidje gre Teodora. — preden se zamaje tron, na katerem sediva! — — — In pred barbari se ne bo tresel nikdar — tron krščevnikov!“

Teodora je vzkipela in dvignila desnico izpod kapuce, da je zablestel beli laket, katerega je prijel Upravda z obema rokama in hvaležno poljubil . . .

Teodora je odšla — krog ustnic je poigraval smeh, dokler ni v njeni sobi zadonel na glas, ko je legla na divan, kakor deklica iz hipodroma, ker je prevarila dva ljubimca, da se poigra s tretjim . . .

Upravda je razmišljal do jutra o despojninem svetu. Sam je dobro vedel za konjenico v Tzurulu. Toda da bi od vrat Bizanca pošiljal vojake — — — Sedaj je pa rekla carica: Na ozidje grem — — — Da, Bizanc se lahko ubrani — — —

Takoj je spisal dekret, s katerim je imenoval Azbada, magistra equitum, vrhovnim poveljnikom carske vojske v Traciji in Iliriji z nalogo, da prežene barbare preko Hema in preko Donave. Narekoval je hkrati tajniku poseben ukaz, da imajo izročiti vsi kasteli po Astiki in Traciji in Moesiji, vsa mesta, predvsem Drenopol — dve tretjini pehote in konjenišva pod povelje Azbada, da osvobodi zemljo od barbarov.

V jutro prihodnjega dne je bil pozvan Azbad pred despota. Lastnoročno mu je podal dekret. Azbad je poljubil preprogo — roka se mu je rahlo stresla, ko je prijel za pergament. — Zaslutil je z jasnim prepričanjem, da je v tem hipu prijel za lavor — ali pa za smrt . . .

Ko je udarilo kopito njegovega konja ob granit na foru, se je vojskovodja Azbad ozrl na carsko palačo — kjer so bile Teodrine sobane. Zazdelo se mu je, da je zaslišal smeh za zidovi. Hitro se je okrenil, ostroge so pa vrezale konja do krvi.

Do večera so se razkropili brzoseli po provincah in raznesli dekrete o carskem povelju. Azbad je pa z nekaterimi palatinci - pribočniki došel v Tzurulum in prevzel vrhovno poveljstvo. Potoma je razmišljal in sklenil, da počaka tako dolgo v taboru, da se zbere vsa vojska. Ko je pa v Tzurulu izvedel, da so Sloveni pred Toperom, se mu je rodila druga misel in zasnoval je čez noč nov načrt.

Kakor vampir se mu je vsesala v srce grozna slutnja . . .

„Če je kleti barbar izvohal, da je Irena v Toperu — — — Po njo je šel — — — Ha, drznost barbarska! Ne dobiš je, dokler diha Azbad — ne ti in ne Teodora . . .“

Da bi Sloveni premagali Toper, o tem ni nihče razmišljal, kdor je poznal utrdbe in prefekta Rustika.

„Čakajte, psi barbarski! Udarim vam na tilnik — glavo si razbijete ob zidovju — in potem . . .“

Azbada je prešinila sladkost . . .

„Osveta Rustiku — osveta despojni — plačilo od Upravde — in najvišje plačilo — Irena!“

Še pred svitom je sklical vse častnike in zapovedal, da morata biti dve tretjini konjenikov do poldneva opremljeni za pot. Eni tretjini pa je dal poveljnika Nazara, da čaka skupne vojske in jo privede, kamor bo došlo povelje.

Ko se je nagnilo solnce v zenitu na zapad, je Azbad odjezdil z izborna konjenico po cesti proti Toperu.

Potoma so predstraže ustavljale begunce, lovile kmete in potujoče bosjake ter poizvedovale o barbarih. Vsi odgovori so se strinjali, da so Sloveni krenili nad Toper.

Azbad je bil zadovoljen. Sanjal je o slavni bitki. Zapraši se s konji v hrbte golih barbarov — Rustik pa udari ob tem iz mesta z močno posadko. Zmlela jih bosta kakor mlinska kamena žito. In potem — — —

Azbad se je vznemirjal, da je trgal ob povodcih in strastno gonil konja. Tretji dan je že prišel preko Hebra¹⁾. S planjave se je cesta poslej pričela viti pogosteje med brdi in hribi. Azbad je bil previdnejši. Naloviti je dal seljakov, ki so morali v hribe in šume poizvedovat po barbarih, preden je jahal skozi nevarne soteske. Toda vsi so se vračali, ne da bi bili ugledali enega samega Slovena. Pravili so, da ječi vse prebivalstvo v strahu in grozi, da so sela prazna, živina poskrita v gozdih in brlogih — žito zakopano — da vse čaka v trepetu, kdaj zaorijo divji kriki barbarov, ki so na čudo onemeli. Nekateri so sodili, da so se že vrnil, drugi so trdili, da leže za Toperom in oblegajo mesto.

¹⁾ Marica.

Azbad je bil čedalje bolj uverjen, da je ves naval Slovenov pred Toperom. Razjedala ga je tem večja sla za slavo in za Ireno. Oholi palatinec, navajen zmag pri dvornih pojedinah, navajen ukrivljenih hrbtov, navajen brezobzirnih povelj — je živel od trdne nadeje, da se mu pleto lavorike. Zato ni ščedil vojske, ki je že mrmrala, boječ se za trudne konje. Ko so na večer prišli častniki in ponižno prosili, naj jim da en dan oddiha, da se konji odpočijejo, najedo in pripravijo za boj — jih je Azbad opsoval in zapodil z bičem.

Drugo jutro je že vzhajalo solnce, čudovito jasno in veselo. Še enkrat so prišli častniki in svarili Azbada, naj prizanaša vojski, ki mrmra kakor nevarna grmljavica za črnimi oblaki. Prosili so celo pribočniki, češ, naj počaka en dan; ni varno znamenje, ker se še ni vrnil ni en seljak, katere so snoči odposlali na ogledi.

Toda Azbad je živel od same ohole strasti. Gluh je bil za prošnje.

„Bojazljivci! Uporniki svetega despota! Naprej! Takoj!“

Zavihtel se je v sedlo in zdirjal pred vojno. Zapeli so signali, na cesti se je dvigal prah — iz njega so donela kopita, rožljanje mečev in kletve vojakov.

Azbad je jezdil dobro daleč pred vojsko — sam snujoč nova kovarstva — že pijan od zmage. Celo pribočniki se mu niso približali, ampak so jezdili molče za njim.

Dve uri je bila vojska na cesti.

Tedaj se jim pojavi zdaleč blesteč jezdec sredi ceste. Komaj ga je zazrl Azbad, so zadonele pred njim troblje konjeniške signale — za samotnim jezdecem se je dvigal prah, v katerem je migotalo svetlih šlemov.

Azbad je pobledel, stisnil ustnice in potegnil za povodce, da se je vzel lep arabski žrebec.

Zavist je bilo prvo čuvstvo, ki se mu je rodilo.

„Kleti Rustik! To je toperska posadka! Zmagal je sam. Po plačilo jezdi — satan!“

Takrat so pa zadonele vnovič troblje — signali za napad.

Azbad je vztrepetal. Pridrili so do njega pribočniki.

„Sloveni! Iztok!“

„Boj! Napad! V falango!“

Azbad je z obupno drhtavico izrekel povelje — pribočniki so že zaklicali trobentačem — naperila so se kopja — jezdecem so se nagnili na konjih naprej — in pognali.

Azbadu se je zmračilo pred očmi; potegnil je lahki, gizdalinski meč — in preden se je dodobra osvestil — je klopotnil pred njim Iztokov konj.

„Ali me poznaš?“ je zagrmel Iztok po grški nad njim. „Udari, da umreš, kakor se spodobi poveljniku —!“

Iztokov grozni meč je zašvršnil krog njegove glave. S tem edinim udarcem bi ga bil lahko umoril — toda ni hotel. Tedaj se je Azbad v obupu zagnal v Slovena. — Ali kakor igrača je odletel lahki meč ob Iztokovem zamahu. —

„Pes!“ je kriknil Azbad in zamahnil vnovič.

„Za plačilo!“ je zarjul Iztok in udaril. Azbadov šlem je zazeval — roka je izpustila meč in povodce — poveljnik Bizantincev je padel s konja.

Vse se je zgodilo v trenutku — obe vojski sta kakor za hip odreveneli, ko sta zagledali dvoboj vojevodov. Ko se je pa Azbad zakotalil v jarek — so zagnali Sloveni bojni rig — in se vrgli nad Bizantince. V šumah so zabučali rogovi — v boke sovražni konjenici so udarili kiji, kopja in sekire. Salpinge so zatrobile beg — vrla tzurulska konjenica se je okrenila, ozlovoljena že prej — zbegana vsled napada — in si sekala pot skozi tolpe nagih Slovenov in Antov. Za hrbet ji je pritisnila Iztokova konjenica in jih gnala do Hebra, preko katerega so se oteli zdesetkovani ostanki vrle vojske, ki jo je vodil kovarnik in ničemurnik Azbad — v pogibel . . .

Vojsko Slovenov je obsedla po tej zmagi besnost. Nekateri so tulili: „Naprej! Nad Bizanc!“ Drugi so kakor omotični poklekali pred Iztokom in ga zvali sina Perunovega. Kjer so še dobili ranjene bizantinske vojake, so jih pobijali s kiji, kakor živino in metali utripajoča telesa na grmade. Med ranjenci so dobili še živega Azbada. Privlekli so ga pred Iztoka.

„Usmiljenje!“ je zaječal Azbad, ko je dvignil s krvjo zalite oči in zagledal pred seboj tistega, katerega je privezal k jaslim na povelje one, ki je sedaj njega poglala v smrt.

Zaklopil je oči, zaškrtal z zobmi in šepetaje izustil:

„Prokleta — Teodora!“

Iztoka je stresla mrzlica. Obrnil se je od krvavega lica in rekel tolpi:

„Vaš je — vaša je osveta za moje trpljenje!“

Divji mladci so ga zgrabili, strgali z njega obleko in zavihteli umirajoče telo — — —

Visoko so planili zublji — zapršale iskre, in grmada Slovenov je použila bizantinskega vojskovodjo . . .

XXV.

Drugo jutro je Iztok želel, da se vrne s celo vojsko takoj pred Toper. Pozval je starešine na posvet. Toda prej se je še zgrnila krog njega vsa podivjana tolpa in zahtevala pohoda proti Bizancu. Iztok je takoj spoznal, da ne ukroti množice. Z

veliko zgovornostjo je komaj dosegel, da se je narod umiril in se zadovoljil z njegovim poveljem:

„Konjenica se vrne! Po šumah in bregovih, koder so skriti Bizantinci, se ne more kretati. Zato naj gre pehota na plen sama, naj nalovi krščenikov, naropa govedi in drobnice — potem naj se pa vrne za Toper — da se napotimo domov! Zima prizanaša, pot preko Hema še ne bo zasnežena — ko bi prezimovali tod, bi utegnil Upravda zbrati vojsko — katere se sicer ne bojimo — toda s tolikim plenom obteženi, bi bili ovirani in lahko zgubimo vse, kar smo si nabrali.“

Narod je bil s tem zadovoljen. Ločila se je pehota od konjenice in se razlila po gozdih in selih. Iztok je pa odjezdil pred Toper čakati Irene in Ljubinice. Za vojevodo pehoti je določil Anta Viljeneca in Slovena Jarožira. Strogo jima je naročil, naj se vojska ne razleti posamič. Dasi ni najmanjšega suma, da bi Bizantinci zbrali novo vojsko, vendar zahteva, da se mu javljajo dogodki slednji dan in se za štirinajst dni že vrnejo s pohoda pred Toper.

Ko je Iztok odjahal na čelu jezdecev, pozdravljan in slavljen od vseh vojakov, ga je obšla tesna skrb. Pognal je v skok in se ločil od vojske. Celo Rada v tem trenutku ni trpel ob sebi.

Ko je zaostal daleč za njim topot konj, je izpustil brzdo, odpahnil šlem z glave in se zamislil.

„Preveč veselja ste mi natočili bogovi — preveč —! Prizanesite —!“

Zgrozil se je ob misli, da gre sedaj tja, kjer seže po najslajši čaši — po Ireni.

„Prizanesite! Samo še to mi naklonite — še njo — potem je mera zvrhana. Potem jemljite — pripravljene sem!“

Ali že je dvignila glavo grozna zmija v njegovem srcu in zasikala z jezikom.

„Čemu bojazen? Kaj so res zmagovali bogovi? Kaj je Perun? Kaj Svetovit? Tvoja roka je zmagovala — tvoja modrost je vodila vojsko! Kdo pa je otimal Ireno? Perun, Svetovit, Sojenice? Ona se jim roga — in jim ne žge obetov! Kdo jo je otimal? Krist? Njen Bog? Zato, da jo dobiš ti — barbar? — O, nikoli!“

„In vendar ona veruje Kristu in blagovesti, in moli Krista zase in moli ga zame — zame, ki sem poklal toliko krščenikov. — In če se Krist razsrdi name — in mi Ireno otme, ko že iztegam roko, da ji jo položim krog vratu . . .“

Junaka je obšel strah, srce, ki v največjem boju ni poznalo bojazni, se je krčilo in trepetalo.

„O bogovi, o Kriste — prizanesite — pomilujte . . .!“

Oči je zatisnil, da bi ne videl žugajočih senc, ko so plule izpod neba — kakor poslanke Peruna

NIKOLAJ PETROVIČ BOGDANOVIČ-BJELSKI
RAČUNANJE V RUSKI ŠOLI

— in poslanke Krista. Ali tedaj se je med njimi pojavila Irena — v očeh polna vere, na licu veselo upanje — na srcu blagovest ljubezni — njene ustnice so se smehljale njegovim dvomom. Potrkal je na njegove prsi glas, kakor nekdanj:

„Veruj, Iztoče, veruj resnici — in Kristova ljubezen napolni tvoje srce . . .“

Kakor iz sanj ga je probudil topot konj. Konjenica je dohitela zamišljenega vojevodo.

„Ne razmišljaj, Iztoče! V par dneh svatujeva! In če ju ne bo — greva v Solun! Pri bogovih!“

Vesolja ožarjeno lice Radovo se je ozrlo v Iztoka.

Svarunič je potegnil s krepko roko za brzde, pokrtil šlem, kakor da si zaščiti glavo pred skrbi polnimi mislimi, in začel pogovor z Radom — o piru, o svatbi.

Ko je Iztok s četami dospel zopet pred Toper, so privrele iz gozdov in špilj devoyke, pastirji in mladci, ki so čuvali plen in robove. Prvi dan Svarunič ni žugnil ne z okom ne z besedo. Dovolil je polno svobodo divjemu narodu, da je veseljačil brez meje, da so se naplesali in napojili, najedli in napeli do onemoglega truda. Drugi dan je pa zadonela njegova resna beseda. V tesno drago je signal tolpo ter ji določil stroga opravila. Tesači so sekali les in narejali nerodne lesene telege za prevoz žita. Drugi so rezljali jarme za voli, nekateri klali vitre in pletli koše, da jih optajo volom in konjem ter vanje napolnijo plen, ki ga prinese seboj vojska, ki je še ropala po Traciji. Pastirje je pognal v loze s srpi, da so želi usehlo travo in jo vezali s trtami v trde zavoje. Zakaj vedel je, da utegne na povratku živina trpeti glad po opustošenih in požganih pokrajinah.

Vojakom je velel, da so popravljali opremo, snažili orožje, brusili meče, koničili kopja. V Rustikovi kovačnici so našli zalogo podkev. Kovači so prekovali konje, ki niso bili vajeni trdih potov z boso nogo.

Devoykam je izročil oskrbo ranjencev, pripravljanje jedi za vojsko. Sužnji so trli ječmen in pšenico v žrnvih, dekleta so peklo suhor in ga skladale v koše za brašno na dolgo pot. V par dneh se je vse gibalo, kakor bi ne bili na pohodu, ampak doma v gradišču — v slovenskih in antskih selih.

Iztok je pa poiskal pretorij in pripravil v palači stan za Ireno. S fora je velel potrebiti sledove razdejanja in krvi, vse mrličje je dal zasuti v globoke rove za mestom.

Ko je bilo vse urejeno, vse pripravljeno, da pride ona —, je Iztok začel pogosto zahajati na stolp ob morju. Ko je od tam gledal na pridno mravljišče, ki je vrvelo ob delu krog mesta — se je zadovoljen nasmehnil.

„Kakor despot,“ je pomislil in se zaeno boječe ozrl. Zbal se je že samo te misli, da ne bi ušla iz njegovega uma in se kakor skrivnostna iskra razbegnila med narod.

„Samo zaradi nje,“ se je opravičeval polglasno. „Zaradi tebe, Irena, da se ne splaši tvoje srce ob grozotah vojne, da se ne dvigne stid v tvoji duši in se ti, dvorjanica, ne razplakaš, ko prideš med barbore. Pozdravili te bodo vojniki, kakor jih nima Bizanc — pozdravili te bodo, kakor pozdravljajo Teodoro palatinci, kadar pride na kamp. In Epafrodit! Mehercle! porečeš. Nisem trošil zastonj zate zlatih bizantincev. Kako ti bo zagorelo oko, ko zagledaš mojo vojsko — in moj narod. In ta vojska in ta narod je vršil osveto — kruto osveto — in jo bo še vršil nad Bizancem, nad krivičnim in nehvaležnim, ki ti je zapisal smrt. — Osveto, Epafrodit — tudi zate, tudi za tvoje trpljenje . . .“

Potekel je teden.

Rada se je pollaščal nemir, na Iztokovo lice so legale sence.

„Bogovi,“ je molil Iztok, „bogovi, prizanesite! Kriste, čuvaj jo!“

Morje se je zdramilo in plulo v nemirnih valovih.

Rado je klal neprestano jagnjeta in sežigal grmade obetov Devani in Sojenicam. K morju je begal in zrl po gladini, vlival olja na valove, da se umire, ribam stresal v vodo razsekane obare, da bi potolažile vihar, ki je pretil.

„Ne pridejo po morju, Iztoče: po suhem pridejo!“

Ujel je konja na paši in brez sedla dirjal po cesti proti Solunu. Pa se je vrnil, in iskal Iztoka in silil vanj:

„Pojdi! V Solun morava. Po Ljubinico, po Ireno! Oj — Radovan! Napil se je! Zagovoril — izdal morda! Godec — umorim te, pri Perunu, ne prizanesem ti!“

Devoyke so postajale po dve in dve, ozirale se na junaka, ki sta žalostna slonela na stolpu, hodila po ozidju, posedala ob morju ob solnčnem vzhodu in zapadu. Devoyke so postajale in šepetale: „Po nju! Junak otmi nevesto! Čemu vama vojska? Čemu moč? Nad Solun!“

„Nad Solun!“ so mrmrali vojaki, ker jih je pekla žalost Iztokova, katerega so ljubili s tako strastjo, da bi jih po deset planilo nad stotine sovragov za svojega vojevodo.

Osmi dan so pritirali mladci mnogo plena, ki ga je nalovila in zajela vojska. Poslanec je sporočil Iztoku besede Velegosta in Jarožira. Nikjer upora — nikjer Bizantincev. Celo kasteli so se podali brez boja in posadke so zbežale.

„Prizanesite — bogovi!“

Iztok se je vznemiril ob tako ugodnih poročilih.

Takrat je pa zakričal Rado s stolpa:

„Jadra, jadra, jadra!“

Iztok je hitel na ozidje. Po plivkajočih valovih je toneče solnce razlivalo zlato — in daleč na obzorju se je resnično dvigalo jadro, kakor pozlačena bela perot.

„Jadra“ — je ponovil Iztok.

„Prihajajo!“ je vzkliknil Rado in stisnil Iztoku roko.

Dvoje junaških src se je v tem hipu vznemirilo v krepkih prsah, kakor srce deklice, ko zasliši stopinje prihajajočega ljubega. Usta so onemela, svet je ginil, ginila vojna, ginil bojni metež, umolknili klici slavja — vse se je uničilo pred njima — vse utonilo v morju koprnjenja. Samo ena misel, samo ena želja, ena sama ljubezen je imela prostora v njunih srcih. Duši sta se oklenili bele peroti na valovih. Če se je zazibalo jadro, če je krenilo na desno, če se nagnilo na levo — sta vztrepotala junaka. Telo je podrhtavalo, roka se se samo iztegala v daljo — koprneča in vabeča: Pridita, golobici, priletita, ptički!

Bela perot na morju je polagoma rastla. Ob bregu je morje šumelo, vznemirjano od ugodnega juga, kakor bi slutilo, kako neizmerno srečo nosi na valovih. Sunki vetra so naraščali, zašumelo je po gozdu, jadro se je ločilo — ladja je letela hrepeneč k bregu.

Tedaj se je Iztok zdramil. Odbežal je s stolpa — za njim Rado.

„Vojaki, na for! Prihajajo, prihajajo!“

Od ust do ust je letel klic, v taboru je završalo radosti. Konji so zarazgetali, Devojke popustile jagnjetino na ognju in bežale k morju, tolpa je vzklikala in se gnetla na obrežje.

Zlatožareča obla solnca se je dotaknila morja, valovi so vztrepotali v zlatu in razgrnili Ireni in Ljubinici škrlatne tančice na mokro nevestino pot. Prnje in šlemi so zažareli, jezdecji so obstopili cesto s fora do pristanišča.

„Zapalite ogenj na stolpu!“

Ta signal je sporočil Iztok Radovanu, da brez skrbi priplovejo v luko.

Solnce se je še enkrat, kakor začudeno, dvignilo nad morje, nato pa sunkoma utonilo. V mraku je zagorel s stolpa rdeč ogenj in oblil z žarom mesto in morje.

Z ladje se je posvetila plamenica, zagugala se v loku in padla v morje. Za njo druga in tretja!

„Prihajajo, on je, Epafrodit — Irena — oo — bogovi!“

Iztoka je tako prevzelo radostno čuvstvo, da se je tresla njegova desnica in je trdo stiskal ročnik krasnega meča.

„Plamenice! Zažgite grmade na obali!“

Nekaj mladcev je steklo do nakopičenega dračja in zapalilo visoke kresove. Drugi so prinesli smolnic in jih užgali zapored ob cesti in po foru.

Kakor bi plula Iztokova razburjenost od njega na ves narod, tako je bila vsa vojska, devojke in tolpa zamamljena. Devojke so obkrožile, odete v haljice, pristan. Plameni grmad so jih razsvetljevali vedno čarobneje, čimbolj je temnel večer, kakor bi morske deklice prišle iz valov in na bregu vodile raj.

Ko je luč grmad dosegla ladjo, je potihnil šum in šepet — tisoči oči so se vprli v lepo jadrnico, ki se je ponosno in čudo slovesno bližala bregu. Videli so, kako so se zgibale sence po jamborih, kako se stiskala jadra — ginila — izginila, povezana od mornarjev. Udarci vesel so zašumeli — in tanka ušesa svobodnega naroda so začula Radovanove strune.

Takrat se ni moglo premagati ljudstvo. Zaklicalo je in zavriskalo, da se je razleglo po morju.

Prav blizu kraja se je ladja ustavila. Vreteno je zaškripalo, sidro je utonilo in pripelo jadrnico k dnu. S krova se je zazibal čoln — padla lestvica — po nji so se pojavile sence in se skrile v čolnu.

Vse je zopet molčalo — vse dihalo z dvignjenimi prsi in čakalo. Na valovih se je zazibala rdeča lučka, strune so zapele svatovsko pesem. S tihimi udarci so gnala vesla čolniček h kraju. — Še par zamahov — še par uporov v vesla — čolniček je trčil h kraju.

Ročni brodarji so skočili iz čolna in ga pritegnili k bregu. Tedaj se je zgenila filozofska kapuca v čolnu, ob njej sta se zasvetila ob žaru plamenic dva zlata diademčka v krasnih laseh — dve vitki postavi sta odgrnili plašča in se prijeli Epafrodita. Na belih rokah so zablesteli dragi obročki — Irena in Ljubinica sta stopili iz čolna.

„Pax — eirene!“ je izpregovoril Epafrodit in izpustil devojki. In diademčka sta se sklonila na zlati prnji — Iztoku in Radovanu . . .

Narod je molčal kakor zamamljen — samo ognji so prasketali in konji udarjali ob granit. Devojke so drhte, očarane od krasote Irenine, vzradovane od Ljubiničine sreče. Sam Epafrodit je obstal, kakor izklesana misel — zamaknjen v ljubeči dvojici, ki sta pili v poljubih srečo, za katero ni izraza in ni besede. Kapuca mu je zdrsnila z glave, z belimi lasmi — nemaziljenimi, odkar je odel filozofsko haljo — je igral jug, v duši je začul glas usode: — Dovršeno! Česar nimaš sam, česar nisi imel nikoli — to si dal drugim — edino in največje — ljubezen. Dovršeno! — V očeh se mu je zasvetila rosa, raztajalo se mu je srce in mirni stoik si je otrl solzo. Obrnil se je — kakor od sramu — in se ozrl na zbor devojk.

Iz starih sivih oči je šinil plamen začudenja. Njegov umetniški okus je zmagal viharno čuvstvo in zašepetal je zadivljen:

„Pri Afroditi, kak narod! Takih lakti — nima sam dvor! Mehercle, nima —! Kakor bi hodile z Diano — kakor Atena z Akropole!“

V tem je nerodno prikobalil poslednji iz čolna — Radovan. Prijel je za strune — in se ozrl po Iztoku, po Ireni, po Ljubinici. Starega godca je stisnilo v grlu, sladka grenkost mu je zalila oko, ustnici sta se mu stresli. — Zajokal bi bil na glas, da ni siloma potegnil zraka skozi tresoči se nosnici. — Premagal se je in udaril ob plunko — tihi molk je bil prebit — iz zboru devojk je zadonela ženitna pesem... Takrat se je šele vzdramil Iztok iz omotice in se domislil Epafrodita. Obrnil se je do njega, bizantski se priklonil in s prosečimi ustnicami govoril:

„Prejasni, kaj naj ti povrnem?“

„Bodi srečen, Epafroditu ne dolguješ ničesar! Pojdimo! Večer je hladan!“

Vsi so se okrenili in napotili skozi vrste jezdecev po cesti, preko fora v pretorij. Za njimi so se zbrale devojke krog pevajočega Radovana; tolpa je vriskala, vojniki so vzklikali pozdrave.

Epafrodit se je radoval ob silnih velikanih, ki so sedeli na konjih in ponavljali: „Kakšen narod, kakšen narod!“ — Iztoku je dejal:

„Mehercle, dobro sem te izšolal. To so palatinci, ne barbari!“

Ko so dospeli v pretorij, jih je vedel Iztok v sobo, katero je pripravil Ireni. Prav tista je bila, kjer je nekdanj stanovala pri stricu Rustiku.

Tu je Irena zagledala ikono Bogorodice na steni. Snela je diadem, pokleknila pred podobo, nagnila glavo do tal in molila:

„Hvala, slava, čast in zahvala tebi — Sveta — Prečista — — —“

Kakor gnan s čudovito silo, je upognil Iztok ob njej koleno in šepetal za njo:

„Hvala — slava — čast...“

Epafrodit je pa v tem hipu razprostrl roki nad klečečima in govoril kakor očak, s slovesnim glasom:

„Moj konec — je vajin začetek. Česar nisem imel sam — darujem vama. — Zublja, ki sta goreče hrepenela drug po drugem, sta se danes strnila v en plamen. Nebo naj priliva olja tej sveti luči — da gori jasno — do smrti. — Mir — mir na veke. — Amen.“

Irena se je solzeč dvignila, prijela ga za roko in mu jo poljubila. Iztok se je pa sklonil do tal in mu poljubil nogo. Epafrodit je dvignil Ireno k sebi, pritiskal jo na prsi, prijel njeno glavo in ji poljubil čelo. Nato je objel Iztoka — poljubil ga v lice in rekel:

„Blagoslovljen, sin treh očetov: Svarunov, ki te je rodil, Epafroditov, ki te je učil, in Radovanov, ki je tkal niti usode! Blagoslovljen, svobodni sin — svobodnega naroda —!“

„Odpusti laž,“ je jecljal Iztok, ko je čul, da ve Epafrodit, kako sta ga z Radovanom prevarila.

„Ni bila laž, sin treh očetov!“

V tem so prinesli Epafroditovi sužnji z ladje bogatih daril za Ireno, jedi in dragega vina.

Epafrodit je sedel za nekaj hipov sredi presrečnih, nato pa vstal in se poslovil:

„Iztok — moj tek je dokončan! Bodi zmagalec — bodi slaven — in bodi meč osvete. Zakaj izvolila te je usoda!“

Izpraznili so čaše, in ga spremili do morja. Vojska je hrumela v slovesnem pirovanju, morje je vznemirjeno pluskalo ob bregove.

„Ne hodi!“ je zajokala Irena in prijela Epafrodita za roko, ko je stopal v gugajoči čoln.

„Da bi ne šel? Jaz grem. Dovršeno je delo! Pridi — smrt!“

Ročno je skočil v čoln, zavil se v plašč — vesla so udarila, čoln se je zazibal na valove. — Ladja je dvignila sidro in odplula s filozofom na jug — čakati sredi modroslovcev trenotka — željene ure...

* * *

Štirinajst dni je poteklo. Vojska se še ni vrnila s pohoda. Toda Iztok ni poslal za njo poslancev s strogim poveljem. Zvedel je, da je zoper njegovo voljo udrla čez Heber; — in ni se razsrdil.

Objelo ga je, kakor mehko-tihe sanje, odkar je počivala na njegovem srcu Irena. Pil je iz čaše brezmejne sreče, katero mu je dodelila usoda. Pil je s skrivnostnimi požirki čisto ljubezen. Kakor ure so tonili dnevi. Jug se je prelil v sever. Z gora je rezala mrzla sapa. Stari vojniki so se s skrbjo ozirali proti goram, ki so se zavile v sive oblake. Svaruničvojevoda pa ni občutil severa — njega je božal mehki jug, ki ga je dihala Irenina duša, njegova lica so gorela, njegovo srce ni poznalo skrbi.

Tedaj se je zgodilo nenadoma — kakor bi v jasnini zagrmelo. Tabor se je vznemiril — zakričal — orožje je zazvenčalo.

„Pomoč — pomoč —! Bizanc kolje Slovence!“

Tako so kričali po taboru trije poslanci od Vele-gosta in Jarožira splašeni in zdvojeni.

V hipu se je osvestil Iztok —. Probudil ga je glas naroda. Stresel se je v grozni slutnji — zadrhtela je Irena, in zaplakala na njegovih prsih.

„Pomoč — pomoč —!“ je donelo po ulicah, konji so razgetali, meči zveneli — sulice trepetale v rokah, pred pretorijem je grizel srebrne brzde Iztokov konj.

Še enkrat je pritisnil na prsi junak — prisrčno ljubljeno —. Ko je nategnil zaponko oklepa, ko je pritrtil jermen čeladi, ko je obesil na verigo grozni meč — se je vzbudilo junaško srce — začul je glasneje krik na pomoč — in je oddivjal na čelu konjenice.

— — — — —
Nazar je bil v Tzurulu zvedel, da je Iztok razbil konjenico. Ni se oplašil. Niti Upravdi ni sporočil o Azbadovem porazu. Mirno je počakal stotnij, ki so vrele iz Astike in Tracije od raznih kastelov. Ko se je zbrala vojska, je takoj udaril nad Slovene. Še pred Hebrom je naletel na Velegosta in ga zgrabil z vso silo. Anti so se splašili železnih falang in bežali v divjem begu preko reke — streljani od zadaj s plohami pušič in posuti z dežjem svinca, katerega so sipali pračarji. Beg Antov je zbežal Slovene. Jarožir se je trudil — pa jih ni vzdržal. Zato je skrbel, da je odgnal begune s ceste v hribe — da je razpršil vojsko — in odposlal poslanca po Iztoka.

Ker težko oboroženi Bizantinci niso mogli v goščave, niso prodirali za njimi. Tudi lokostrelci in pračarji so opustili pogon. Zakaj Sloveni so jih sprejeli s kopji in sekirami ter vselej pognali v ravan, zato je Nazar ukazal, da odkoraka vojska po cesti dalje — iskat konjenico. Vzporedno z Bizantinci sta po slemenih in vrhovih vodila Slovene in Ante Velegost in Jarožir. Čakala sta trenutka, da pridrvi Iztok s konjenico. — Tedaj udarita oba Bizantincem v bok in za hrbet.

Zgodilo se je peti dan.

V dolini je zagrmel klopot Iztokove konjenice. Troblje so zabučale, po slemenih so zatulili rogovi.

Ko je Iztok zagledal grozne kline — vse v železju — štrleče od kopij in pilov — se je za hip zgrozil. Poznal je te neprodorne zidove iz škitov in sulic. In vojska je bila ogromna. Njegovo oko ni zaseglo konca legij.

Ali naj se vrne? Ali naj napade? Če ne zmaga — je uničena vsa njegova vojska — in Irena — ujeta. Pri mozgu ga je zazeblo. — Ko bi bežal? Uteče sam s konjenico. — Toda plen — devojke — ranjenci — vse zapade v roke Bizantincem. — Ne — nikdar. Za svobodo očetov — za svobodo naroda — zadnjo srago krvi! Ne bodo zaslužnjene devojke — ne bodo oskrunjene — nikdar!

Naperil je kopje, katero je potegnil iz rok vojaku — in zakričal: „Napad!“

Salpinge so trepetajoč zabrlizgale — konjenica se je utrgala z mesta — in v besnem navalu kakor bučeči vihar — telebila v falange sovražnikov.

Po resnici se je stresla zemlja ob strašnem hrupu, ko sta treščili skupaj — grozni četi. V istem trenutku sta se utrgala z brdov dva rjava hudournika — Antov

in Slovenov in se zarila v blestečo armado oklepov in šlemov.

Pol dne je vrelo in kipelo — pokalo in ječalo, tulilo in vriskalo, gnetlo se in valovilo — v tako strašni grozi, da je pešala gigantska roka samemu Jarožiru — in je njegov meč skrhan odletoval od prnj in šlemov. Pod nogami je tekla kri, konji so gazili do členkov po krvavih lužah — na grmadah padlih borcev so se borili poslednji in si zaslanjali hrbte z mrličmi . . .

Čudovito okrvavljeno se je skrilo solnce za gore — ko so zadnji Bizantinci z vojevodo Nazarom planili v beg. Sfrčalo je za njimi še nekaj sekir — ki so jih vrgle trudne roke z zadnjo silo — nato je zaoril samo divji krik Slovenov: „Zmaga — zmaga! Perun je velik!“

Vojska se je zbirala in iskala s plamenicami ranjencev. Vzkliki so onemeli v strahu, ko je zadnelo od ust do ust: „Iztok — Iztok! Vojevoda Svarunič je padel. Ni ga! O bogovi!“ . . . Po dolgem iskanju so ga našli pod konjem — s prevrtano prnjo. Na desni strani prs ga je zadel silni pilum.

Tolpa je zatulila v obupu, stari vojniki so zajokali na glas. Radu so vrele solze po licih, da je plakal kot otrok. Odvalili so mrtvega konja — in posvetili junaku v lice.

„K Ireni — k Ireni!“

„Živi, živi!“ je zarjovela tolpa in se kolebala po tleh v omotičnem veselju.

„Nosila!“ je zapovedal Jarožir.

Spletli so iz vej nosilnico, jo pogrnil s plašči in obesili med dva konja ter dvignili nanjo ranjenega Iztoka, ki je tiščal roko na rano — in medlel slabosti. Na ustnice mu je prihajala kri. —

„Gonite!“ je prosil Jarožira — in se onesvestil.

Vsa vojska je udrila nema, zamišljena, žalostna na smrt za Iztokom — kakor bi šli k pogrebu — ne s slavne vojne. Zadnji divji molojec je občutil v duši, da je padlo srce cele vojske — da se je zrušil steber — svobode . . .

* * *

Pred Toperom se je Iztok probudil. Ko je odprl težke trepavnice, se je njegovo oko srečalo z očesom Irene. V njenem naročju je slonel.

„Irena . . . zakaj se ločiva — bogovi — nikdar več — o Irena —“

Irena, bleda, zaplakana, se je sklonila k njegovemu licu in mu šepetala:

„Upaj, moj edini — veruj blagovesti — veruj Kristu — srečava se na večnih livadah — v večni svobodi — o veruj —!“

„Ve-ru-jem — Irena — pri-di — pripelji te Krist — ve-ru-jem —“

Tedaj je Irena izlila na njegovo glavo iz zlate školjke vode. — Ustnice so šepetale — slovesno, kakor blagovestnika:

„Jaz te krstim — v imenu Očeta — in Sina — in Sv. Duha . . .“

Iztok je odprl s trdom oči — zažarelo je v njih, kakor zadnji žarek večernega solnca. — Roko je iztegnil po njenem sklonjenem vratu in glasno izpregovoril:

„Ve-ru-jem, Irena — pridi na večne livade — pod svobodno solnce! Pridi — edina — preljubljena! . . .“

Junaku je omahnila glava — iz prs se mu je utrgal potok krvi — oko je osteklelo, Irena se je nagnila čez mriča, potegnila stolo čez glavo — zgrudila se na mrtvo srce — in onemela v grozni togi . . .

Epilog.

Vojska Slovenov in Antov se je vrnila na sever. Tako slavnega pohoda še ni doživel narod — in ni še občutil večje žalosti v svoji duši. Sredi vojske

so vozili Iztokovo truplo, za katero je prosila Irena, da ga niso sežgali. Ob njem je sedela ona — v rokah psalter — na licih odpoved . . . Devojke so žalovale z razpuščenimi lasmi, hrabri vojniki so molčali, starešine niso našli besed v bridkosti — in večno radostni godec Radovan je razbil plunko ob skali, zaril se v seno na telegi in jokal brez nehanja.

Padel je Iztok — padel junak — umrl v naročju tiste, katero je edino ljubil — umrl za tisto, za katero se je boril — za svobodo. Morana je posegla s kruto roko v rod Svarunov in slavni starosta ni doživel ure, ko bi dvignil v naročje vnuka. Toda Iztokov duh ni umrl. Rodil je tisoče, . . . ki so vojevali še celo stoletje vojsko z Bizancem, prehodili Ilirijo, dospeli v Helado in potrkali na vrata samega Bizanca. — Huni so iskali pri njih zavetja in gostoljubja, obrski kakan je odpovedal zvezo Bizancu in prosil prijateljstva Slovenov in Antov, ki so napolnjeni z Iztokovim duhom živeli v bratski slogi in uživali slavno slavo — pod svobodnim solncem.

O mladost srebrnooka . . .

Zložil Griša.

O mladost srebrnooka,
kam si dvignila perot —
kam si razprostrla krila
v kraj neslutelih lepot?

Pod nebesa bi hotela,
razigrana kakor si,
vsa v vijolicah spuhtela
tvoja bi nemirna kri . . .

O, ne letaj previsoko,
zlatokrili angelj moj:
jaz ne morem, jaz ne morem
več v nebesa za teboj!

Jeseni.

Zložil Ant. Medved.

Pomirjen, utešen, ozdravljen
od vseh skrbi, krivic in ran,
kako zemljan je varno spravljen,
ko v smrti mu zatone dan!

Od burnega odmaknjen vrišča,
za mestom ali za vasjo
sameva tihi kraj grobišča,
obzidan gleda le v nebo.

Zakaj srce se vendar oži,
kadar zanese nas korak
na kraj, kjer nihče več ne toži,
kjer je beraču kralj enak?

Ah, le jesen je tožna v leti,
pozimski mir nikdar tako.
Grenkó je mreti in umreti,
a mrtev biti je sladkó.

Prebivalstvo Evrope v XIX. stoletju.

Sestavil Vinko Šarabon.

(Konec.)

IV.

Verske razmere.

Trem velikim jezikovnim skupinam Slovanov, Germanov in Romanov odgovarjajo v splošnih potezah tri velike verske skupine, pravoslavni, protestantje in katoličani. Romani so skoro brez izjeme katoličani, Germani večinoma protestantje in Slovani večidel pravoslavni. Ker se pa v preteklem stoletju Romani niso tako zelo pomnožili kot ostali dve jezikovni skupini, je jasno, da so tudi katoličani relativno veliko izgubili v primeri s protestanti in pravoslavni kristjani. Da niso še bolj nazadovali, ima v tem svoj vzrok, da se tudi milijoni Germanov in Slovanov prištevajo katoličanom. Seveda številke statistike ne kažejo notranje vere, ampak samo zunanjo razdelitev po veroizpovedanjih. Kar se tiče prestopa iz ene konfesije v drugo, o katerem se zlasti v zadnjih časih tako pogosto čita, nima to na splošni razvoj čisto nobenega vpliva. Recimo n. pr., da bi eno leto 100.000 katoličanov prestopilo k protestantizmu, kar je seveda previsoko število, bi bila to samo $\frac{1}{40}$ % evropskega prebivalstva, torej minimalen znesek. Katoličanstvo je nazadovalo izključno le zaradi nazadovanja romanskega plemena, ni n. pr. nazadovalo v državah, kjer se govori skoro izključno en sam jezik, kakor v Nemčiji itd. O tem pri posameznih državah.

Ozreti se pa moramo še na drugo zanimivo dejstvo. Relativno mali naraščaj romanskih narodov je bil v prvih petdesetih letih preteklega stoletja večji kakor v zadnjih: isto velja o katoličanstvu, vendar tukaj zaradi milijonov Slovanov in Germanov, ki so tudi katoličani, razloček med obema dobama ni tako velik kakor pri Romanih. Germani so se v polovici 1800—1850 relativno veliko bolj pomnožili kakor pa v zadnjem petdesetletju, vedno pa bolj kot Romani: isto vidimo pri protestantizmu samem na sebi i v primeri s katoličanstvom. Relativni prirastek Slovanov je bil v dobi 1800—1850 veliko manjši kakor v letih 1850—1900, v prvi polovici manjši kakor oni Germanov, v drugi večji, celotno nekoliko manjši kakor pri Germanih, vedno pa veliko večji kot pri Romanih: isto dejstvo opazimo pri pravoslavni, ako jih primerjamo s protestanti in

katoličani; razloček je samo ta, da so pravoslavni v dobi 1850—1900 tako zelo narastli, da nadkriljujejo sedaj protestante že daleko, dočim so bili l. 1850. še vedno na tretjem mestu; in ta prirastek v letih 1850—1900 je bil tako velik, da so prekosili protestante tudi v celotnem številu, bodisi absolutno ali relativno.

Izmed drugih konfesij omenimo zlasti jude in mohamedane. Prvi so se posebno v zadnjih petdesetih letih izredno pomnožili, mohamedanov je pa relativno sedaj manj kot prej, dočim so druge konfesije in ljudje brez veroizpovedanja ostali približno na istem mestu kakor so bili pred petdesetimi leti.

Naslednja tabela naj nam predoči absolutno število in relativno razmerje ob treh glavnih točkah stoletja.

Leto	Število v tisočih	evrop. preb. %	Doba	Prirastek	
				absolutni v tisočih	relativni %
Katoličani:					
1800:	97.905	55·06	1800—1850:	35.347	36·1
1850:	133.252	50·76	1850—1900:	45.409	34·08
1900:	178.661	44·90	1800—1900:	80.756	82·48
Protestantje:					
1800:	36.951	20·78	1800—1850:	23.695	64·13
1850:	60.646	23·1	1850—1900:	37.369	61·62
1900:	98.015	24·63	1800—1900:	61.064	165·25
Pravoslavni: 1)					
1800:	36.406	20·47	1800—1850:	21.887	60·12
1850:	58.293	22·2	1850—1900:	45.111	77·39
1900:	103.404	25·99	1800—1900:	66.998	184·03
Judje:					
1800:	1458	0·82	1800—1850:	2069	141·9
1850:	3527	1·34	1850—1900:	5357	151·9
1900:	8864	2·22	1800—1900:	7426	509·3
Mohamedani:					
1800:	4600	2·58	1800—1850:	1783	38·76
1850:	6383	2·43	1850—1900:	1874	29·36
1900:	8257	2·08	1800—1900:	3657	79·5
Drugi:					
1800:	500	0·28	1800—1850:	—81	—16·2
1850:	419	0·16	1850—1900:	284	67·78
1900:	703	0·18	1800—1900:	203	40·6

1) K tem prištevamo pravoslavne grškega izpovedanja, potem grško-orientalske sekte in armenske gregorijance. Vse skupaj imenujemo lahko tudi orientalske kristjane (tukaj seveda samo one v Evropi).

Pretežje prvih treh skupin, torej kristjanov, nad drugimi je veliko; l. 1800. štejemo kristjanov 96·31⁰/₀ evropskega prebivalstva, l. 1850. jih je bilo 96·06⁰/₀ in koncem stoletja 95·52⁰/₀; relativno jih je nekoliko manj kot pred sto leti, zaradi hitrega napredovanja judov, vendar pa je primankljaj majhen. Ker vrhu tega številke za 1800 in deloma tudi za 1850 niso tako zanesljive kot one za 1900, lahko rečemo, da je bilo njihovo relativno število skoro vedno enako, okoli 96⁰/₀ evropskega prebivalstva.

Pač pa se je, kakor smo omenili, razmerje posameznih skupin druge proti drugi zelo izpremenilo. Pred sto leti je bilo katoličanov 55·06⁰/₀ vsega evropskega prebivalstva, pravoslavni in protestantov skupaj pa samo 41·25⁰/₀, torej katoličanov za 13·81⁰/₀ več kot drugih kristjanov; l. 1850. je razmerje že čisto drugačno, katoličanov je 50·76⁰/₀, protestantov in pravoslavni že 45·30⁰/₀, razloček je torej samo še 5·46⁰/₀; še bolj so se pa izpremenile razmere do l. 1900., ko štejemo katoličanov samo še 44·90⁰/₀ evropskega prebivalstva, protestantov in pravoslavni skupaj pa že 50·62⁰/₀, torej čez polovico vseh Evropecev, oziroma kar 5·72⁰/₀ več kot katoličanov. Vzrok tiči kakor rečeno v slabi rasti romanskega plemena. Dočim so se katoličani pomnožili v prvih petdesetih letih samo za 36·1⁰/₀, se je Evropa pomnožila za 47·6⁰/₀; še slabše je razmerje v drugi polovici, katoličani za 34·08⁰/₀, Evropa sploh pa za 51·6⁰/₀; v celem stoletju katoličani samo za 82·48⁰/₀, Evropa pa za 123·8⁰/₀. L. 1850. je bilo med 1000 Evropci že 43 katoličanov manj kot l. 1800., l. 1900. 59 manj kot 1850., torej l. 1900. že 102 manj kakor pred sto leti.

Protestantje so se v prvi polovici relativno veliko bolj pomnožili kot Evropa, 64·13 : 47·6, tudi v drugi polovici bolj kot Evropa, 61·62 : 51·6, vendar pa vidimo, da je njihov prirastek v tej polovici primeroma mnogo manjši; v celem stoletju so se pomnožili za 165·25⁰/₀, ogromno število, če pogledamo Evropo s 123·8⁰/₀ ali pa celo, če se ozremo na katoličane z 82·48⁰/₀. Vedno pa moramo poudarjati, da tega ni povzročil proselitizem, ampak hitra rast germanskih plemen. Med 10.000 Evropci je sedaj 385 protestantov več kakor jih je bilo pred sto leti.

Še bolj narastlo je pa število pravoslavni. Že v prvih petdesetih letih so Evropo daleko prekosili in so se glede prirastka tudi protestantom zelo približali; a še vse bolj so se pomnožili v dobi 1850 do 1900, od 58,293.000 na 103,404.000, torej za 77·39⁰/₀, veliko bolj kot protestantje, bolj kot Evropa in seveda brezprimerno bolj kot katoličani. Absolutno so se v letih 1850–1900 pomnožili nekako toliko kakor katoličani, namreč za približno 45 milijonov, a pomisliti moramo, da jih je bilo l. 1850. samo 58 milijonov, katoličanov pa 133. Koncem

l. 1900. imamo torej med 10.000 Evropci 379 pravoslavni več kakor pred petdesetimi leti in 522 več kakor l. 1800.

V sto letih je narastlo njihovo število za 184·03⁰/₀, ono protestantov za 165·25⁰/₀, evropskega prebivalstva sploh za 123·8⁰/₀, katoličanov za 82·48⁰/₀. Sicer tudi zadnja številka sama na sebi ni mala, a postane manjše vrednosti, če jo primerjamo z drugimi.

Dober vpogled v medsebojno razmerje teh treh veroizpovedanj nam dá tudi sledeča tabela:

Leto	K a t o l i č a n o v		
	evrop. prebiv. %	več kot protest. %	več kot pravosl. %
1800:	55·06	34·28	34·59
1850:	50·76	27·66	28·56
1900:	44·9	20·27	18·91

Izreden je bil naraščaj judov. Vzrok je izredna rodovitost tega plemena, doseljevanje iz orient, tiči pa tudi v tem, da se je l. 1850. in 1800. število judov označilo za veliko manjše kot je bilo v resnici.

Mohamedani ne morejo slediti rasti evropskega prebivalstva, relativno jih je manj kakor prej; vzrok je izseljevanje.

V zadnjem času je narastlo posebno število onih, ki se ne prištevajo nobeni konfesiji in ki smo jih prišteli „drugim“.

V Veliki Britaniji z Irsko so katoličani izredno nazadovali, relativno že v prvih petdesetih letih, a v zadnjih celo absolutno; vzrok je izseljevanje Ircev in tudi Angležev katoliške konfesije.

Natančnejše podatke nam da sledeča tabela:

	Protestantje	Katoličani v tisočih	Judje
Okoli l. 1800.:	11.833 (72·4 %)	4500 (27·5 %)	20 (0·1 %)
„ l. 1850.:	21.684 (77·8 %)	6150 (22·1 %)	40 (0·1 %)
Leta 1901.:	36.086 (86·28 %)	5537 (13·24 %)	210 (0·48 %)

Skandinavski tri kraljestva so skoro popolnoma protestantska; le par tisočev katoličanov in judov nahajamo ondi.

Glede ruskega carstva je treba omeniti, da so podatki precej nezanesljivi; najboljši so sledeči:

	Okoli l. 1800.	okoli l. 1850. v tisočih	l. 1897.
Orient. kr.	28478 (75 %)	43765 (73·83 %)	78913 (74·77 %)
Katoličani	5500 (14·5 %)	6961 (11·74 %)	11327 (10·73 %)
Protest.	1500 (3·95 %)	3751 (6·33 %)	6284 (5·95 %)
Drugi krist.	—	7	56 (0·06 %)
Mohamed.	1500 (3·95 %)	2557 (4·3 %)	3560 (3·37 %)
Judje	500 (1·3 %)	1830 (3·1 %)	5083 (4·82 %)
Pogani i. dr.	500 (1·3 %)	416 (0·7 %)	320 (0·3 %)

Pravoslavna cerkev ima glede števila svojih pristašev isto moč kakor pred 50 ali 100 leti; katoličanov relativno ni več toliko kakor pred 100 leti, kar je lahko umljivo, vendar pa še sedaj dosegajo desetino ruskih podanikov; protestantje so se do

l. 1850. zelo povzdignili, ker so baltiške provincije tako ugodno napredovale, od tedaj naprej so ostali približno na isti stopinji; tudi mohamedani so precej stalni, a najbolj so se pomnožili judje, iz vzrokov, imenovanih pri Evropi; pogani i. dr. hitro ginejo, malo jih je še na severovzhodu in vzhodu.

V naši avstro-ogrski monarhiji so razmere približno iste kakor prej. Tako smo šteli

	okoli l. 1800.	okoli l. 1850.	koncem l. 1900.
	v t i s o č i h		
Katoličanov	17919 (80·6 ‰)	23845 77·6 ‰	35571 (78·46 ‰)
Protestantov	2157 (9·7 ‰)	3126 (10·2 ‰)	4224 (9·32 ‰)
Pravoslavni	1667 (7·5 ‰)	2780 (9 ‰)	3422 (7·55 ‰)
Judov	489 (2·2 ‰)	973 (3·2 ‰)	2076 (4·58 ‰)
Drugih	—	3	42 (0·09 ‰)

Katoličani štejejo skozi celo stoletje približno štiri petine avstro-ogrskih podanikov; protestantov je razmeroma nekoliko manj kakor l. 1850., isto velja tudi o grških kristjanih. Jako hitro so se pa pomnožili judje, prvič zaradi svoje rodovitosti, drugič vsled doseljavanja. L. 1800. je bilo med 10.000 Avstrijci in Ogri samo 220 izraelitov, l. 1850. že 320 in koncem stoletja jih je bilo že 458.

Interesanten v verskem oziru je tudi razvoj bosansko-hercegovskega prebivalstva od okupacije sem.

	1879 ‰	1885 ‰	1895 ¹⁾ ‰
Pravoslavni	42·64	42·74	42·94
Mohamedani	38·74	36·88	34·99
Katoličani	18·3	19·91	21·31
Judje	0·3	0·43	0·52
Drugi ²⁾	0·02	0·04	0·24

Počasi, a enakomerno raste število pravoslavni; precej hitro pada razmeroma število mohamedanov, v šestnajstih letih skoro za 4 ‰, deloma vsled izseljevanja, nekoliko pa tudi vsled proselitizma, akoravno prisiljeno; hitro napreduje katoličanstvo, precej tudi judje.

Švica nam je kakor Avstro-Ogrsko, Nemčija in Nizozemska zopet dokaz, da katoličani relativno nazadujejo le vsled slabega pomnoževanja romanskih narodov, a da se v tistih državah, kjer stanujejo skupaj s protestanti itd., pomnožujejo sorazmerno s protestanti, oziroma s celo državo. V Švici specielno je protestantov sedaj še celo manj — relativno namreč — kakor prej.

	1800	1850	1900
	v t i s o č i h		
Protestantje	1080 (60 ‰)	1418 (59·3 ‰)	1918 (57·7 ‰)
Katoličani	718 (39·9 ‰)	972 (40·6 ‰)	1383 (41·5 ‰)
Judje	2 (0·1 ‰)	3 (0·1 ‰)	13 (0·4 ‰)
Drugi	—	—	13 (0·4 ‰)

¹⁾ Podatkov za l. 1905. še nismo mogli dobiti.

²⁾ Med temi so skoro samo protestantje; l. 1895. so jih našli 3596 poleg 251 Armencev in drugih kristjanov ter 12 drugih nekristjanov.

Pri nemškem cesarstvu se ozirimo najprej na l. 1800. in 1850., ko še ni bilo Alzacije-Lorene v nemški zvezni državi.

	1800	1850
	v t i s o č i h	
Protestantje	14250 (64·12 ‰)	21703 (64·12 ‰)
Katoličani	7738 (34·82 ‰)	11766 (34·77 ‰)
Judje	235 (1·06 ‰)	373 (1·11 ‰)

Ako izpustimo l. 1900. Alzacijo-Loreno, je razmerje med katoličani in protestanti skoro ravno isto kakor l. 1800. ali 1850., namreč 34·8 : 64·3, judov je bilo 0·9 ‰; torej nam kaže celo stoletje sledečo sliko:

Leto	Protestantje	Katoličani	Judje
1800:	64·12 ‰	34·82 ‰	1·06 ‰
1850:	64·12 ‰	34·77 ‰	1·11 ‰
1900:	64·3 ‰	34·8 ‰	0·9 ‰

Ako primerjamo, vštevši Alzacijo-Loreno, še l. 1871. in 1900., tudi ne zapazimo velikega razločka. Vseh protestantov je bilo l. 1871. 62·47 ‰ nemškega prebivalstva, a l. 1900. 62·82 ‰; katoličanov so našli l. 1871. 36·2 ‰, l. 1900. so sicer padli na 36·07 ‰, zelo malo, pri čemer pa moramo upoštevati dejstvo, da jih je bilo l. 1890. samo 35·8 ‰, da so padali torej samo do l. 1890., a da so v zadnjem desetletju napredovali, dočim se je ravno v tem zadnjem desetletju število protestantov relativno skrčilo. Judov je bilo l. 1871. 1·3 ‰, sedaj jih je 1·04 ‰. Natančne številke so bile za l. 1900. sledeče:

Protestantov	35,408.000	62·82 ‰
Katoličanov	20,329.000	36·07 ‰
Drugih kristjanov	26.000	0·04 ‰
Judov	587.000	1·04 ‰
Drugih in neznanih	17.000	0·03 ‰

Vse konfesije nemškega cesarstva se razvijajo torej približno tako kakor nemško prebivalstvo sploh.

Na Nizozemskem je ostalo primeroma tudi vse pri starem.

	1800	1849	1899
	v t i s o č i h		
Protestantov	1323 (62·4 ‰)	1823 (59·63 ‰)	3086 (60·46 ‰)
Katoličanov	762 (36 ‰)	1172 (38·34 ‰)	1799 (35·25 ‰)
Judov	30 (1·6 ‰)	59 (1·93 ‰)	104 (2·04 ‰)
Drugih in brez konfesije	—	3 (0·1 ‰)	115 (2·25 ‰)

V prvi polovici so bili katoličani na boljšem, sedaj so protestantje. Judje se pomnožujejo počasi, a stalno. Ogromno so se pomnožili ljudje brez konfesije; l. 1849. jih ni bilo še nič, a l. 1899. so našli „drugih in brez konfesije“ že 115.335, izmed katerih je bilo samo 45 pravoslavni in 111 brez podatka, vseh drugih 115.179 je bilo brez konfesije. Prvič so jih šteli l. 1879 — 12.253 —, potem l. 1889. — 66.085 —, a sedaj jih je čez 115.000.

Prebivalstvo velike vojvodine Luksemburške je skoro izključno katoliško, istotako prebivalstvo Belgije, kjer je bilo l. 1800. poleg katoličanov samo 5000 protestantov in 1000 judov, l. 1850. 7000 oziroma 1000, l. 1900. 10.000 oziroma 4000.

Na Francoskem so v prejšnjih časih število protestantov zelo pretiravali. Tako čitamo v Gallettis Allgemeine Weltkunde 1854: Lutheraner gegen 1 Million (hauptsächlich im Elsaß), Reformierte ca. 3 Millionen, dočim je istočasna oficialna francoska statistika naštela samo 480.507 reformiranih in 367.825 luterancev, vseh skupaj torej samo 748.000 protestantov, oziroma 2⁰/₀ francoskega prebivalstva. Že takrat so govorili o milijonu protestantov v Alzaciji, dočim jih je bilo še l. 1872. samo 270.000. Okoli 2⁰/₀ protestantov, 575.000, nam izkazuje uradna statistika tudi za l. 1800. Poleg katoličanov in protestantov je živelo na Francoskem l. 1800. okoli 60.000 in l. 1850. okoli 74.000 judov. Po l. 1872. na Francoskem pri ljudskih štetjih ne vprašajo več po konfesiji in pomagati si moramo s privatnimi študijami. Najboljšo cenitev za l. 1900. dobimo v Juraschkovih Staaten Europas, ki nam podajo pri prebivalstvu 38,962.000 duš sledeče posamezne številke:

Katoličanov	38,100.000	97·78 ⁰ / ₀
Protestantov	662.000	1·7 ⁰ / ₀
Judov	100.000	0·26 ⁰ / ₀
Drugih	100.000	0·26 ⁰ / ₀

med zadnjimi večina brez konfesije.

Portugalci so vsi katoličani, Črnogorci skoro vsi pravoslavni. Andorra, Liechtenstein, Monaco in S. Marino so katoliške države.

Španska je skoro popolnoma katoliška; poleg katoličanov je bilo tam l. 1800. in 1850. še okoli 5000 protestantov, l. 1900. nekako 7000, poleg teh pa l. 1900. še 10.000 racionalistov, ateistov itd. in okoli 15.000 brez podatkov.

V Italiji je živelo l. 1800. poleg katoličanov še 22.000 protestantov in 34.000 judov, l. 1850. 26.000, oziroma 40.000. Za leto 1900. moremo samo ceniti, ker so konfesije določili uradno zadnjič že l. 1881., potem pa nič več. Šteli so torej l. 1901. poleg katoličanov še 65.400 protestantov, 35.600 judov, 36.000 ateistov in 794.000 brez konfesije. Za ljudi „brez konfesije“ so smatrali one, od katerih niso mogli dobiti izpovedanja glede vere, značilno za italijanske razmere. Da so skoro vsi ti katoličani, je jasno.

Začetkom devetnajstega stoletja je živelo na Grškem in na Jonskih otokih nekako 636.000 pravoslavni, okoli 100.000 mohamedanov, približno 25.000 katoličanov in 5000 judov, zadnji in katoliki na Jonskih otokih. Nekako enako število katoličanov in judov je bilo tam tudi l. 1850., a mohamedani so

izginili z Grškega. Ker je pa Grška dobila l. 1880. od Turčije Tesalijo in dele Epira z deloma mohamedanskim prebivalstvom, imamo l. 1889., ko so zadnjič šteli konfesije, sledeče razmerje:

Pravoslavni	2,148.000	98·2 ⁰ / ₀
Katoličanov in drugih kristjanov	20.056	0·9 ⁰ / ₀
Judov	5.998	0·3 ⁰ / ₀
Mohamedanov	13.165	0·6 ⁰ / ₀

Slednji pa tudi sedaj vedno bolj ginejo, kajti še l. 1881. so jih našteli 24.165, oziroma 1·3⁰/₀ grškega prebivalstva. Lahko rečemo, da je pravoslavni kristjanov na Grškem sedaj 99⁰/₀.

Za ostali balkanski polotok brez Črne gore in Grškega — torej sedanja Turčija, Bulgarija z Vzhodno Rumelijo, Rumunija, Srbija, Bosna in Hercegovina — imamo za l. 1800. in 1850. po najboljših virih sledeče številke:

	Okoli 1800	Okoli 1850
	v tisočih	
Pravoslavni	5525	10433
Mohamedanov	3000	3800
Katoličanov	300	400
Judov	75	125

Za l. 1900. imamo podatke za vsako posamezno državo. Od 6,130.000 prebivalcev v današnjem turškem sultanatu je bilo 3,060.000 (49·92⁰/₀) mohamedanov, 2,480.000 (40·46⁰/₀) pravoslavni, 200.000 (3·26⁰/₀) drugih orientalskih kristjanov, skupaj 2,680.000 (43·72⁰/₀); judov je bilo 90.000 (1·47⁰/₀), katoličanov 280.000 (4·57⁰/₀), protestantov 20.000 (0·33⁰/₀¹).

Na Kreti je bilo l. 1900. pravoslavni 269.662 (ali skoro 89⁰/₀), mohamedanov 33.281 (skoro 11⁰/₀) in 726 judov. L. 1888. je živelo tam še 26⁰/₀ mohamedanov poleg 74⁰/₀ kristjanov; vzrok je izseljevanje.

Isto dejstvo, da namreč Mohamedova vera nazaduje, in sicer zaradi izseljevanja, vidimo tudi pri Bulgariji in Vzhodni Rumeliji. L. 1888. so našteli med 10.000 Bulgari 7704 pravoslavni, 2143 mohamedanov, 60 katoličanov, 77 judov itd., a l. 1900. že 8101 pravoslavni, a samo 1718 mohamedanov, 76 katoličanov, 90 judov itd.

Prebivalstvo Srbije je skoro popolnoma pravoslavno, 986 pravoslavni med 1000 Srbi, drugi so katoličani, mohamedani itd.

Tudi v Rumuniji vlada pravoslavna cerkev, l. 1899. se je prištevalo 91·59⁰/₀ Rumuncev tej cerkvi, katoličanov z malim številom protestantov je bilo 2·85⁰/₀, judov pa 4·55⁰/₀ in zdi se, da zadnji vedno

¹) Adicija da 100·01⁰/₀, to zaradi decimalk.

bolj naraščajo, kajti l. 1860. jih je bilo šele 134.000, l. 1889. že 216.000 in 1899. celo 269.000. Mohamedanov so našteali l. 1889. še 46.082, l. 1899. pa 43.740 (0,740/0); torej se njih število tudi tu krči.

Kakor pri narodnostih, tako opazamo v balkanskih državah tudi pri verah, da vladajoča vera vedno bolj napreduje, druge pa pojemajo, relativno in nekatere tudi absolutno. Najbolj se krčijo mohamedani, najbolj se množijo v primeri z drugimi minoritetami judje.

* * *

Težišče evropskega prebivalstva je v preteklem stoletju izpremenilo svojo lego in se je pomaknilo proti severovzhodu. Skupno s to premestitvijo se

je izpremenilo tudi razmerje med velikimi jezikovnimi in verskimi skupinami evropskimi. Pleme, ki je bilo pred sto leti numerično najmočnejše, Romani v južni in zapadni Evropi, so se morali umakniti Germanom in v zadnjem času tudi Slovanom. Najmočnejši po številu so sedaj Germani, a Slovani so takoj za njimi, Romani pa že daleč zadaj.

Ravno tako katoliška konfesija ne more dohajati pravoslavne in protestanske vere, razmerje med njimi je obratno kakor je bilo pred sto leti. Vzrok je edinole nazadovanje romanskega plemena.

Da pa vse to premikanje ni brez posledic na politično življenje, je očitvidno, in v resnici dandanes politično težišče ni več tam, kjer je bilo začetkom XIX. stoletja.

Romanca o zadnji pesmi.

Zložil Silvin Sardenko.

Pevec pride skozi vas.
— Pevec, stoj!
Tako pesem mi zasviraj
in zapoj,
da v očeh
zaiskri se večni smeh.

Ko bi pevec tako pesem
peti znal,
kdaj že ne bi več s to harfo
potoval! — —
— Jaz jo znam.
Čuj, zapojem ti jo sam.

„Kaj so meni vaši zlati?
Prah rumen!
Kaj so meni vaši raji?
Prah strupen!
Vrh neba
zlati raj se blesketa.“

In odšel je spet po vasi.
Ljudstvo, hoj!
Novo pesem danes poje
pevec tvoj.
In vesel
glas od harfe je zvenel.

Ljudstvu pa je šinil v lice
srd in gnjev:
— Kdo umeti, pevec, more
takšen spev?
Plah in nem
komaj se je skrtil ljudem.

Šel je k vodi. Vrgel harfo
pod tolmun,
razvenela, onemela
godba strun —
le odmev
še odpel je zadnji spev.

Rekrutova.

Zložil Silvin Sardenko.

Že čopasti škrjanec
po vrtu poletava:
Jesen je. Iti moram.
Planina, bodi zdrava!

Kaj, Rižko tresorepko,
pritekel si za mano?
Ne greva s puško v hosto,
pod puško grem v Ljubljano.

Pospremi ti me, potok.
Čemu si tak togoten?
Do polja greva skupaj,
da pot ne bo samotn.

Ti cerkev iznad griča,
kaj si hotela reči?
— Molila bom, da vse se
ti more prav izteči.

— Pa kdaj se kaj povrneš?
Velikonočni teden,
če stotnik mi dovoli
in če bo jopič čeden...

LJUTOMER

Dr. Matija Prelog.

Življenjepisna in kulturnozgodovinska črtica. — Spisal dr. Karol Verstovšek.

(Konec.)

Slovenski tabori.

Nastopila je najvažnejša doba za narode avstrijske države. Podelila se je narodom ustava: Vsi imajo iste pravice! To ravnopravnost so pa tolmačili in sodili pri nas vedno različno: proti Slovencem sploh dolgo časa niso hoteli poznati tega zakona. Saj pa tudi ni bilo treba ravnopravnosti Slovencem, češ da ne zahtevajo slovenskega jezika v šolah in uradih in so prav zadovoljni z nemščino. Take laži so trosili že od nekdanj po svetu in do višjih oblasti nemški uradniki. Treba se je bilo braniti obrekovanja in krivega mnenja. Dokazati se je moralo višjim gosposkam, da zahteva ljudska volja, da se uvede slovenski jezik v urade in šole.

V številki 26. „Slovenskega Gospodarja“ sproži dr. Prelog v uvodnem članku misel o taborih, sestavi določene točke, katere naj bi se razpravljale na vseh shodih, in povabi spodnještajerske rodoljube 7. julija v Maribor, da se pogovore o prireditvah. Tega dne se je izbral osrednji odsek petih članov, ki so vodili tabore.

Vršili so se ti velikanski shodi zaporedoma v Ljutomeru 9. avgusta, v Žalcu 6. septembra, v Šempasu 18. oktobra 1868; v Brdih 25. aprila, v Sevnici 2. maja, na Kalci blizu Zagorja 9. maja, na Vižmarjih blizu Ljubljane 17. maja, v Ormožu 8. avgusta 1869;

v Tolminu 1. maja, pri Kapeli 19. junija 1870 itd. Udeležilo se je vseh 13 taborov v „Sloveniji“ nad 100.000 ljudi. Vlada je morala uvaževati klic navdušenih obiskovalcev teh zborovanj. Dr. Prelog je govoril na prvem taboru v Ljutomeru in na zadnjem pri Kapeli. V Ljutomeru je govoril o prevelikih dakah in opozarjal, da posestniki pač dobro vedo, za katere stvari se potrosijo doklade, katere plačujejo za občine in okraje, ker morajo polagati natančen račun; zvedeti pa morajo tudi, kam spravlja dežela groše slovenskega Štajerja, katere sprejema vsako leto kot neposredni davek; kar se porabi tega denarja, ne zaleže Spodnjemu Štajerju docela nič, ker se ne stori ničesar za spodnji del Štajerske. Terjajo pač lahko Slovenci, da se ustanove za lastni denar slovenske kmetijske šole in realke in se uravnavajo reke, ki naredo toliko škode itd. Taboru pri Kapeli je predsedoval dr. Prelog sam; tudi tu je govoril o davkih; jako spretno je označil stanje kmeta, vpletel vmes obrtnika in bičal gospodarske razmere med Avstrijo in Ogrsko.

Dr. Prelog deželni poslanec.

Za deželnega poslanca ga je izvolil ljutomerski okraj 1. 1867. Šele tedaj so čislali rojaki svojega moža, ko so spoznavali leto za letom njegovo požrtvovalno, nesebično delovanje njim v blagor in

srečo. Bil pa je dr. Prelog tudi poslanec prave vrste; s svojim rojstnim krajem in s svojimi volilci je bil vedno v dotiki; ni se vršila niti veselica v Slovenskih goricah in ljutomerskem okraju, da se ne bi zanimal Prelog zanjo. Če se je ni mogel udeležiti, je pošiljal navduševalna pisma, katera so radi čitali rojaki na dan veselja.

V deželnem zboru se je oklepал odkrito svojih tovarišev in zastopal složno z njimi koristi slovenskega ljudstva. V 16. seji deželnega zbora l. 1868. je očital zbornici, da so bili prejšnji štajerski stanovi v dobi absolutizma Slovincem pravičnejši, nego je deželni odbor, ki je sestavljen po takozvanih svobodnih ustavah; Slovenci nimajo pričakovati iz Gradca ničesar. Najlaže presodimo njegovo veljavo mi zdaj, skoro 40 let po tem govoru; dr. Prelog je uvidel že takrat, da ne bode nikdar pospeševal deželni odbor teženj slovenskega Spodnjega Štajerja.

28. septembra istega leta povpraša dr. Prelog namestnika v javni seji, kako si upa ljutomerski okrajni glavar ukazovati učiteljem tega okraja kakor kak paša kje na Turškem, da naj poučujejo v 3. in 4. razredu samo nemški!

Ravno v tem zasedanju se je mnogo razpravljalo v deželnem zboru o vinorejski šoli v Mariboru, katera je bila že načeloma dovoljena; šlo je še za učni jezik. Dr. Prelog si je prizadeval z dr. Vošnjakom in Hermannom, da bi uvedli slovenski učni jezik. V svojih prepričevalnih dokazih je navajal celo samega sebe, kako je študiral nemščino in kakšne uspehe je imel. Sklicujoč se na lastno izkušnjo, trdi, da se slovensko ljudstvo na deželi ne more naučiti nemškega jezika; če pa 17 let stari dečki, ki ne znajo nemški, pridejo v popolnoma nemško učilišče, ne bodo razumeli ničesar, kar se bo učilo, in se zato tudi ne bodo ničesar naučili. Prvo leto bo zanje celo izgubljeno in potem se šele morebiti naučijo toliko, da bodo razumeli vsaj nekaj nemških knjig. Če bi se pa res naučil slovenski deček prvo leto toliko, da bi razumel že nekaj nemškega, še tudi ne more razumeti potrebnih tehniških izrazov, ker teh si ni mogoče zapomniti v tako kratkem času, zlasti ne more tega doseči 16 letni slovenski učenec, ki je že privajen slovenskemu jeziku in že misli slovenski.

Tako prepričevalno je govoril dr. Prelog; ravno tako sta ž njim zagovarjala slovensko stališče dr. Vošnjak in Hermann. Toda vse je bilo brez uspeha; večina je imela v deželnem zboru štajerskem za Slovence vedno nema ušesa; odklonila je želje slovenskih zastopnikov.

V seji dne 16. septembra 1869 poroča grof Kotulinski o nakupu Pfrimerjevega posestva pri Mariboru za deželno vinorejsko šolo; dr. Prelog

pobija predlog in dokazuje, da je ves ta kraj nezdrav, in nasvetuje, da se zato poizveduje pri admontskem samostanu, če bi ta ne prodal posestva „Ratzerhof“, ki ima najlepšo lego. Predlog njegov se sprejme in se voli devet poslancev v odbor, ki naj preiskuje to zadevo.

16. oktobra istega leta poprosi vlado, naj skrbi s svojim vplivom, da nastavi južna železnica na slovenski zemlji slovenščine zmožne uradnike. Ta opomin pač priča, da so se že tedaj morali Slovenci boriti za jezikovno enakopravnost pri južni železnici; žal, da nismo v tem še dandanes nič na boljšem.

V isti seji se pritožuje dr. Prelog, da ne dobivajo slovenski krčmarji slatinske vode; pri tej priliki biča nemške razmere v Rogatcu; uslužbenci so neki tako nasprotnega mišljenja, da odpode slovenske kmete, če pridejo po vodo; 7. avgusta je pa obsedel oskrbnik, ker je naletel na premetenega slovenskega kmeta. Uradnik ga osorno zavrne. „Ni vode“; nato kmet toži zvito, kaj naj počne, če ne dobi vode; gospoda bližajočega se „Verfassungstaga“ v Celju bode nevoljna. Ko to izreče, mu takoj ponudijo steklenic, kolikor jih je hotel, kajti mislili so, da je „njihov mož“. Ta dogodek je dal dr. Prelogu povod za poizvedbo v javni seji.

L. 1868. meseca decembra je Prelog hudo zbolel. Po bolezni pa se vendar ni odtegnil narodnemu delu. Vidimo ga še pozneje kot najmarljivejšega sotrudnika v mariborski čitalnici. Ko se je l. 1870. osnovalo „Katol. konservativno društvo“ v obrambo proti nemškim liberalcem, so izvolili Preloga v odbor tega društva; govoril je tudi na glavnem shodu 17. julija 1870, trdeč, da niso nikakor nemški kričači pravi liberalci, kajti liberalen je le tisti, ki privošči svobodo vsakemu narodu; govornik graja Nemce, ki napadajo Slovence, a se obenem vsiljujejo za poslance na Spodnjem Štajerju; zagovarja pa tudi duhovništvo, kateremu očitajo nemškutarji, da hočejo le poneumniti ljudi in povdarja, da že od nekdanj poučujejo ljudstvo najbolj le duhovniki.

Konservativnega društva se je oklenil od prve ure njegovega obstanka; govoril je nadalje na njegovem zborovanju 16. julija 1871 z dr. Pajkom v Št. Lenartu, kjer je naglašal v priprostem govoru namen tega društva in potrebo združenja; poleg tega pa je tudi nasvetoval, kake može morajo volilci voliti v deželni zbor, ker je bilo treba že misliti na volitve l. 1871. Za te volitve so bile priprave tudi kaj točne in vestne. Sešli so se rodoljubi dr. Prelog, dr. Vošnjak, dr. Sernec, Franc Kosar, Janko Pajk, dr. Radey in se posvetovali o njih in se pripravljali za volilno borbo.

Radi oslabelega zdravja in preobilega posla se odpove Prelog deželnemu poslanstvu koncem

letne dobe. Na taboru pri Kapeli zahvali volilce za izkazano zaupanje in jim zatrjuje, da mu ne dopuščajo posli, da bi se dal voliti v deželni zbor. Ti navedeni vzroki so bili res upravičeni; izpriča nam jih Jurčič, ki pravi, da je odstopil Prelog, nikdar častilakomen, poslanstvo mlajšim močem. Ni se mu bilo treba bati, da je izgubil zaupanje med volilci, ki so ga ljubili kakor svojega očeta; to so dokazali še ob njegovi smrti.

Na taboru pri Kapeli priporoča za svojega naslednika g. I. Kukovca iz Ljutomera, ki je govoril na shodu zaeno s prof. Šumanom. Mislimo, da se je Prelog prenaglil s tem priporočilom na javnem shodu; kajti ožji odbor v Mariboru je postavil 21. avgusta l. 1871., ko so se vršile zopet nove volitve, za kandidata tega okraja že dr. Janka Sernca, ki je „očitno izrekel, da v verskih in cerkvenih vprašanjih ne bo nasprotoval“, kakor poroča „Slov. Gospodar“. Nam pa je dr. Sernec odločno zatrjeval na vprašanje, da je izjavil, da pojde v teh vprašanjih svojo pot, kakor je zares tudi storil dejanski, če si ogledamo njegovo politično delovanje. Kakor smo izvedeli iz ustnega sporočila, so mariborski rodoljubi določili dr. Sernca za kandidata v najvarnejšem okraju v priznanje njegovega energičnega nastopa pri volivnih shodih v mariborskem okraju, za katerega so se že borili tolikokrat, zlasti so imeli v spominu še tolovajski napad pri zborovanju v Novi vasi blizu Slovenske Bistrice, kjer so nemškutarji stepili dr. Sernca in ga zbili celo vpričo žandarjev na tla, da je obležal brez zavesti. To je bilo l. 1870. meseca junija pred volitvami, pri katerih je kandidiral dr. Sernec v mariborskem okraju, pa je propadel. Jurčič naglašja, da je deloval za izvolitev dr. Sernca v ljutomerskem okraju dr. Prelog sam jako pridno pri svojih rojakih.

Z odborom ustanovljenega „Katol. tiskovnega društva“ se je pogodil Prelog l. 1871., da društvo prevzame s 1. julijem „Slov. Gospodarja“ v svojo last za 1000 gld. odkupnine. Tudi še od te dobe je ostal dr. Prelog urednik; a 28. avgusta se poslavlja: „Če pa morebiti marsikateri bralec ‚Slov. Gospodarja‘ v mojem delovanju ni našel tega, kar je pričakoval, mi naj ne zameri, prosim, ker volja je bila gotovo dobra. Bog daj, da bi še ‚Slov. Gospodar‘ prav mnogajja leta izhajal v korist našega premilega naroda!“

Prelogovo pisateljevanje.

Ne bomo trdili, da je dr. Prelog slaven slovenski pisatelj, ki je stavil z novimi mislimi izvirne stavbe. Prelog je bil pridna bučelica, ki je zbirala od vrstice do vrstice berilo največ poučne vsebine in podajala učečemu se ljudstvu dovolj gradiva za

samoizobrazbo. Mož, ki je rano spoznal, da se nasprotniki ne premagujejo samo z mečem in kopjem, temveč z umom in peresom, je čutil v svoji mladostni dobi, kakor vsi rodoljubi, nekoliko sposobnosti v sebi, da lahko pomaga orati ledino; storil je tudi, kolikor je bilo mogoče. Sedaj poznamo njegovo šolanje, videli smo, kako malo, ali celo nič splošne izobrazbe se ni ljudstvo naučilo po šolah; o celotnem slovenskem pouku pa ni bilo sluha ne duha. Dasi je bil sam nadarjen, se je moral začetkoma uriti, vaditi in truditi v slovenski pisavi. Prizadeval si je vedno pisati gladko in podati mislim dostojno obliko.

Pričel je z „Makrobiotiko“, ki ima za isto dobo svojo vrednost, dasi je le prevod po Hufelandovi knjigi. Pomisliti pa moramo, da so pisali slovenski o zdravilstvu le Bleiweis na Kranjskem, tuintam Robida na Koroškem, katerima se je pridružil na Štajerskem dr. Prelog. No, če pa sedaj primerjamo slovstvo od l. 1864. naprej, pa tudi ne najdemo toliko napredka v slovenskem slovstvu, tičočem se zdravilstva. Prevod je oskrbel dr. Prelog deloma sam, deloma mu je pomagal prevajati določene odstavke dr. Turner, tedaj višji gimnazijec. Zadnjo korekturo je pregledoval tudi profesor Majciger. Knjigo je posvetil slavistu Fr. Miklošiču; za geslo si je izbral rek: „Kdor zmerno živi, dolgo živi“ in pa „Zdravo in dolgo življenje, modra glava in veselo srce so največji dari Božji!“ V uvodu povdarja med drugim: „Dolgo in zdravo življenje si vsaki človek želi, toraj tudi Slovenci, jih pa množina, ali ne toliko, da bi učene spise prav umeli, nemški ne ve, v katerim jeziku je ta umetnost do zdaj z vekšino spisana. Da se tedaj tudi dragim našim rojakom pot pokaže, po katerem mora človek iti, ako če do velike in zdrave starosti priti, spisal sem v predragem našem slovenskem jeziku, na koliko je najme slaba moja moč dopuščala to lepo znanost itd.“ Dr. J. Vošnjak piše v svojih „Spominih“, da se je knjiga srečno razprodala.

Pred ustanovitvijo „Slov. Gospodarja“ se je Prelog bavil večinoma z gledališkimi igrami. Rodoljubi so spoznali, da je gledišče lepo sredstvo za izobrazbo ljudstva. Videli smo, da se je igra najlepše gojila v Mariboru za Prelogove dobe. Z izvirnimi komadi se itak nismo mogli še tedaj ponašati; velike vrednosti bi bili dobri prevodi, katerih je bilo vse premalo. Dr. Prelog izda najprej „Črnega Petra“ (kratkočasna igra v enem dejanju. Poslovenil in založil dr. Matija Prelog. V Mariboru 1866. 80. 58. Natisnil E. Janschitz.) Iz Prelogovega pisma (25. decembra 1866) na Dr. J. Vošnjaka posnamemo, da so igrali to igro v Ptujju na novega leta dan 1867, v Mariboru pa 16. januarja 1867 pri veliki besedi na

časť Slomšku. Vsebina igre je sledeča: Gozdarju je umrla žena, s katero sta živelá lepo mirno in zadovoljno; ker nista imela otrok, sta vzgojevala rejenko Roziko. Nekaj mesecev pa po smrti gozdarice se že zaljubi gozdar v svojo rejenko, katero hoče imeti za ženo. Rozika, ki je rada videla lovca Viljema, je bila nesrečna in odločno izjavila, da ga ne mara, ker je vendar njen oče; opominjala ga je vedno na rajno mater, da bi mu izbila te neumne misli iz glave. Ko spozna gozdar, da mu je napoti le Viljem, ga na mestu odslovi. Končno se pa le vda in privoli v njuno zvezo. „Danica“ je vsebino igre grajala.

Kmalu nato izda drugo igro: „Zakonska sol“ (kratkočasna igra v enem dejanju. Poslovenil in založil dr. M. P. V Mariboru 1867. 80. 44. Janžič). Igrali so to igro že tega leta 31. marca v mariborski čitalnici. Tudi ta igra je preprosta, pač pa šaljiva. Režika, jezično dekle, razodeva dva dni po poroki svojemu stricu s ponosom, da je že žena. Ko dojde Janez, službeno zadržan, prepozno k obedu, mu očita. Obed se prične, vmes so šaljivi prizori. Režika prevrže solnjačo in se joče, češ, da bo radi tega v hiši večer prepír; ker ne odjenja govoriti o tem, se zares skregata in prepírata, tako da stric odide in se poda tiho v kuhinjo, kjer ga najdeta mlada zaročenca, ko se spravita, pri pečenki. Posnetek igre je, da „ima žena vsikdar prav“.

Prelogovo ostalo pisateljevanje še ni popolnoma označeno. Jurčič in Trstenjak poročata, da je imel v rokopisih zbranih nad 400 anekdot in izvorni roman „Šuntar“. Posrečilo se mi je najti pri g. svetniku Majcigerju rokopis, ki obsega 272 anekdot, katere hranim. Iz teh kratkih spisov spoznamo najbolj Prelogov humor in njegovo moč v komiki. Še tako preproste dogodbe iz navadnega življenja obrne na šaljivo stran in reši često jako hudomušno stavljene zagonetke. Iz njih odseva pa tudi zdrav, jedernat humor preprostega kmeta in slovenske ženice napram olikanemu meščanu. Nastopajo pa kot šaljivci razen že navedenih razni župniki, šolniki, krčmarji, kuharice, učenci in učenke, še celo cesar in škof morata često slišati kako prav zasoljeno, katero pove kak namuzan sin preproste narave. Pozna se tudi tukaj, da je bil Prelog zdravnik. Mnogo je pobral snovi iz lastne prakse in uporabil primerno za svoje dovtipne zapiske.¹⁾

¹⁾ Razen anekdot imam še v svoji lasti spisan govor (12 strani) o želodcu in prebavljanju. Prelog je govoril o tem predmetu v Mariboru 20. decembra 1863. Rokopis mi je poslal A. Porekar, nadučitelj na Humu; kako je zašel v učiteljsko knjižnico tega kraja, nam je nejasno. Mogoče ga je hranil Porekarjev oče, ki je bil dober prijatelj Prelogov. Spis je zanimiv; v uvodu primerja šaljivo dobre želodce s slabimi in želi

Največ smo si prizadevali, da bi našli rokopis romana „Šuntar“, ž njim bi najlažje pravilno določili Prelogovo življenje. Jurčič namreč piše, da je Prelog v tem romanu postavil za junaka kolikor toliko svojo osebo. Zares je bilo njegovo življenje naravnost romantično. Tudi Trstenjak nam poroča, „da bi imel obsegati roman vse strani narodnega gibanja.“ Mogoče še najdemo rokopis in popolnimo ta spis o svojem času.

„Slovenski Gospodar“.

S Prelogom urednikom kot osebo samo smo se že pečali; treba je nam le še presoditi natančneje „Slov. Gospodarja“. „Kdor se noče učiti, ostane nevednež. Nevednost pa je za človeka velika nesreča.“ Ta stavka uvajata lepi njegov poziv na naročbo „Dragi rojaki“ v prvi številki. V njem obeta, da se bode ravnal pri urejevanju lista vedno po načelu: „Kar je za otroke šola, so odraslim dobri članki in podučljive knjige.“ Reči moramo, da je Prelog izpolnjeval vestno in natanko svoje obljube. V lahko razumljivi obliki je pisal o gospodarskih, političnih in narodnih rečeh.

Rodoljub z dušo in telesom stopi Prelog v prve vrste narodnih borivcev in zapiše svojemu listu na čelo: „Poduk v gospodarstvu bogati deželo“ in osnuje ž njim pravo učilnico za kmete; to njegovo pisateljsko delovanje se mora upoštevati. Povsem po zgledu očeta Slovencev dr. Bleiweisa, ki je začel z „Novicami“ seznanjati ljudstvo z raznimi kmetijskimi zadevami, je delal dr. Prelog. Nekak čuden slučaj je nanesel v prvi dobi probuje, da sta se povzpela do višine in spoznala ljudske težnje med Slovenci, Bleiweis na Kranjskem, Prelog na Štajerskem — dva zdravnika. Prva skrb jima je bila izobraziti ljudstvo na gospodarskem polju. Spisi te vsebine so bili pri nas Slovencih največjega pomena; žal, da jih vedno bolj pogrešamo, dasi imamo že precej strokovnjakov v gospodarstvu. Članki o kmetijskih zadevah so bili zlasti v prvi dobi jako koristni; kmetje so se zares učili po njih, ker niso imeli nobenih poljedelskih šol. Za Prelogovega uredništva ni v „Slov. Gospodarju“ nobene številke, v kateri se ne bi razlagalo razno poljedelsko delo v gospodarskih člankih, ali v trtoreji, sadjereji, bučelarstvu. Daljši spisi n. pr. „Navodi k narodnemu gospodarstvu“ ali „Gospodarska dela vsak mesec“, o cep-

Slovincem take želodce, da bi lahko prebavljali vse tako dobro kakor podravski jež, ki slastno žre ščurke ali kakor jih Hrvati imenujejo švabe (v prenesenem pomenu). V stvarnem delu spoznamo spretnost zdravnikovo i v praksi i v terminoloških izrazih. Slovniško zanima poraba raznih še tedaj tako ukorenjenih sklonov kakor: s tim napitkom, po zgora popisanim kroženju itd.

ljenju itd. so se objavljali ves čas. L. 1869. je začel urednik celo podajati v slikah razno orodje in razne priprave, ki so nujno potrebne poljedelcu.

Zanimivi so pogovori, v katerih se razlagajo pod naslovom „Pod lipo“ ali „Pri županu“, politične, uradniške, obrtniške zadeve. Zanimanje za gospodarske spise je bilo veliko; mnogo kmetov je prosilo uredništvo pojasnila, drugi so zopet izpovedovali v listu svoje izkušnje. Ni se treba čuditi, da je ravno v tem oziru bilo največ sotrudnikov, da se je podpisaval dr. Razlag za kmeta, da je dr. Jožef Vošnjak opozarjal na važne dogodke v gospodarstvu itd. Lahko trdimo, da se niso poprijemali kmetje nobenega lista s tako vnemo kakor „Gospodarja“.

List je dajal dovolj gradiva. Prelog si je pridobil najboljše rodoljube, ki so ga podpirali v tem težavnem poslu. Davorin Trstenjak se je oglašal skoro v vsaki številki in v nemal rojake s svojimi „Zgodovinskimi spominki za prosto slovensko ljudstvo“, da bi se zavedalo svoje zgodovine in čislalo svoje narodne svetinje. Fr. Kočevar je razodeval Štajercem lepoto sporočilnega slovstva, pisal o Stanko Vrazovi slovstveni zapuščini, o narodnih pesnih itd. Vicko Dragan nam podaja „Žalosten samogovor nekoga kmeta na pepelnico“. Za slovanstvo nad vse navdušeni in ognjevit Božidar Rajč je pisal o A. Kremplju (poskus životopisne črtice); zlasti so vzbujali pozornost njegovi politični članki, ki so v nemali čitateljem gorečnost; ti odločni spisi so povzročali dr. Prelogu največ skrbi pred oblastjo. Ni treba dolgo premišljevat in iskati pisca raznih političnih člankov, ki so brez podpisa. Omenjamo le „Slovenci“; radi tega spisa se je moral Prelog zagovarjati, kakor smo slišali, pred porotniki v Celju; nadalje so obenem poučni: „Slovence puščene v sekovski vladikovini treba je rešiti ponemčenja“, „Likana beseda slovenska v društvenem življenju“ itd. Sodelovala sta tudi pridno prof. Majciger in Šuman; često je zastavil pero dr. J. Vošnjak in opozarjal že l. 1867. v 2. št. na volitve v okrajne zastope, razpravljal je tudi „Postavo o narodnosti“. Važni so še drugi uvodni politični članki, n. pr. „Naše politične stranke“ — č — v Zagrebu; „Narodna politika“; „Slovenski rodoljub kmečkega stanu svojim dragocenljivim prijateljem v spodbujenje“; „V odvrnitev nemškutarjem“; „Smolkovi politični listi“; „Kaj je ustava? Kaj še čakamo, da slovenski jezik pravico v uradnih dobi?“

Ti članki — vseh seveda ne moremo navesti — so zgodovinskega pomena; ravnotako važni viri so za nas še zdaj spisi: „Kakšen mora župan biti“; tega je cela vrsta; župani se poučujejo o nalogah in svojih dolžnostih, pa tudi pravicah; ravno iste smeri je „Katera so županova opravila“ itd.

Tudi za učiteljstvo in šolstvo se je lepo vzemal dr. Prelog; dopise je določil uredniku zlasti Franjo Čeh, Strmski. V spisih „Šolske stvari“ nahajamo skoro v vsaki številki zanimive podatke; omenimo le še: „Nekoliko o ljudskih in farnih šolah“ in „Postava o nadzorništvu šol“.

Urednik, ki je zaklical kmetom geslo „Delavnih je pridnost“, si je zgojil tudi mnogo sotrudnikov na gospodarskem polju. Na prvo mesto moramo postaviti njegovega najmarljivejšega dopisovalca Franja Jančarja. Ni skoro številke, da bi ne bilo v nji več njegovih ukovitih spisov o sadonosnem drevju, „Vinograd dobro kopati, je pol gnojiti“, „Prodaja vina“, „En oral vinograda lahko daje v dobrih letinah deset štirjakov vina“, „O preseljevanju viničarjev“, „O živinoreji in gnoju“, „O gozdih“, „O hrastju“, „Nekaj želj Slovenkam“, „Našim narodnim rokodelcem“, „Kako se vino zboljša“, „Pridni gospodar“, „Sedajni vinski zakoni“ itd.

Franjo Jančar je bil kaplan in posestnik v Negovi, znan dober gospodar; podpiral je zlasti okoliške kmete z nasveti v gospodarstvu in imel radi dobrega zgleda in vzornega obdelovanja mnogo uspeha, ker so posnemali gospodarji, kar so videli koristnega na njegovem posestvu. Odpošiljal je na vse strani trte, največ zastonj, samo da bi se povišalo ljudstvu blagostanje. Delal je praktično, kakor so njegovi spisi zelo umljivi in preprosti. Vedel je kaj dobro, da doseže smoter le po tej poti; zato pa očita v gospodarstvu gospôdi, „da le z jezikom uči, dejanje pa v žepu tiči.“ Blagi mož je prirejal večkrat poučne shode za ljudstvo; poučeval je ženske o snagi v hlevu, pri molži, po hišah, o gnoju, o pranju, može pa o vinoreji, sadjereji itd. Bridko toži večkrat, da se je le nekaj odstotkov poprijelo naukov; lahko mu verjamemo za tisto dobo, ki vemo, da je sedaj toliko potovalnih učiteljev komaj privadilo ljudstvo z največjo težavo umnejšemu gospodarstvu.

Za Jančarjem moramo imenovati Dominika Čolnika iz Drvanja blizu Sv. Benedikta v Slov. goricah. Ta posestnik je pred ustanovitvijo „Slov. Gospodarja“ podpiral „Novice“ in bil tedaj še znan kot bogataš. Mož je bil zares blagega srca; toda v svojem navdušenju za slovenstvo je prišel docela na kant. Uredil si je zares gospodarstvo najuzorneje, kar si moremo misliti; gospodarska poslopja so bila lepša nego kakega gradu. Ljudje so radi zahajali ogledovat in občudovat njegovo spretno delo. Čolnik je bil gostoljuben, kakor le more biti pravi Slovan; nikogar ni pustil mimo hiše, da ga ne bi bil dobro pogostil. Žal, da mu je vir usahnil; moral je prodajati zemljo ped za pedjo; lepo kmetijstvo je propadlo, postal je na stara leta berač. Rekli bi, da je

bil blagi mož, ki se je toliko trudil, da bi pomagal drugim posestnikom — pošiljal jim je trte vsepovsod zastonj, cepiče in sviloprejke — vzor, kako ne sme sam zase gospodariti.

Ta dva moža zaslužita, da se vzameta v zgodovinsko knjigo kmetijstva na Spodnjem Štajerskem. Poleg njiju še poznamo F. Višečkega, Stoegerja iz Hardeka, Lovra Štepišnika, posestnika in mlinarja v Gornji Ložnici, I. Kralja, posestnika od Sv. Križa pri Ljutomeru i. dr.

Prelogovo politično naziranje.

Pojasniti je treba le še politična načela urednika Preloga. Spominjamo se, da je bil mož pred l. 1848. pristaš novih idej, ki so zahtevale osvobojenja iz starih razmer, saj hvali in časti dekana Jaklina radi „svobodomiselnih idej“ in se navdušuje za „svobodomiselnega“ župnika Adamiča na Remšniku. Prelog

MAJOLIKA IZ L. 1863.

je tedaj gorel s temi možmi za idejo, da se razbremenijo posestva in oprostijo tlake. Vse je dočkal l. 1848. Toda doba tako zaželene svobode ga je udarila najhujše; le spomnimo se ljutomerskih dogodkov! Tudi absolutizem in nato liberalna doba sta morali napraviti čuden vtisk nanj; nikakor se ne čudimo, da mu je vzrastel iz notranjega čuta značaj, ki je našel svoje opore v konservativizmu, in to radi tega, ker je vedel, da bori ta politična stranka boj proti nemškemu liberalstvu, ki je vse prej nego svobodomiselna stranka. Našel je mirno zavetje za svoje prepričanje v konservativni stranki.

Prelog je bil veren; saj sam pravi, da se drži kot zdravnik dr. Hufelandovega izreka: „Zdravnik brez vere je grozovitnež, grozna zver. Vero mora imeti vsak, sicer je brez temelja.“

Najlepše pa spoznamo Prelogovo stališče iz dobe, v kateri se je začelo cepiti delovanje rodoljubov. Članek „Ne dražimo se“ v 17. številki l. 1869.

nam jasno kaže njegovo naziranje in nado, da bodo vsi skupno junaško branili svoje narodne koristi. Povod je dal dopis iz Maribora v „Danici“, katerega je najbrže spisal dr. J. Ulaga. Mirno in bistroumno si razlaga Prelog pomen nove narodne stranke. Ta nova stranka je bila za Preloga-Slovenca vzor; družila je pa tudi vse stanove, duhovske in posvetne. Upal je iz tega kroga mnogo dobrega dela; kajti rodoljubi so si zastavili načelo, da „varujejo in gojijo slovensko narodnost v slovenskem narodu, ali slovenski narod v slovenski narodnosti, katere končni namen je narodno življenje, narodna svoboda in ravnopravnost, narodna omika, izobraženost in sreča slovenskega naroda.“

Prelog pravi, da se duhovščina kot činitelj nikakor ne more upirati temu načrtu, in ravnotako ne more nova stranka kot činitelj zavračati duhovščine in jo izkoriščati v narodnem boju le kot sredstvo. Prelog opozarja na to, „da si narodna stranka naj zapomni in vsak narodnjak, ki je njen ud, da narodnosti ni moči ohraniti niti gojiti brez krščanstva“ itd. in „da duhovščina naj ne pozabi, in vsak duhovnik, ki je njen ud, naj razumi, da naroda v krščanstvu ohraniti in odgojiti brez narodnosti ni bilo in ne bo dano“ itd.

To so bile pač pametne besede; če bi bilo šlo po tej zaznamovani poti, se ne bi bil nikdar vnel strankarski prepir. Prelog sam s svojo osebo nam priča, da se lahko vjemata načeli teh dveh činiteljev. Ko je pa videl Prelog prevrat, se je rad umaknil. Prepričani smo, da je l. 1871. ostal še urednik, dasi je že bil prodal list „Katoliškemu političnemu društvu“, ker so se bali, da bi prišlo že to leto do razpora pri volitvah. Slabi uspehi novega domodstva so se pa vendar pokazali že pri tej priliki; v brežiškem okraju je propadel kanonik Fr. Kosar, katerega je postavil za kandidata osrednji odbor v Mariboru. Zakrivila je mnogo narodna stranka, ki je pripustila na zahtevo nekaterih volilnih mož, da je nastopil v zadnjem trenutku kot kandidat Lenček iz Sevnice; mnogo so tudi grešili rodoljubi, da so postavili kandidata, katerega volilci niso marali; prodril je — nemški kandidat.

Najlepšo pohvalo mu je izrekel dr. Ulaga sam, ki je pisal ob njegovi smrti kot urednik „Slovenskega Gospodarja“: „Njega ni omamil novodobni liberalizem, marveč držal se je krepko prave poti ter z veseljem sodeloval povsod, kjer je šlo za narodni blagor.“

* * *

Umrl je dr. Prelog 27. januarja l. 1872. Žalost za njim je bila velika in iskrena. Najumestneje se nam zdi, da govore o sočutju tedanjih slovenskih

PREGANJAVEC

I. LECONTE DU NOUY

krogov ob njegovi smrti njegovi sodobniki, ki so delovali s pokojnikom in ga poznali vse svoje življenje v osebnem občevanju. Tako piše o sprevedu v „Slovenskem Gospodarju“ št. 5. l. 1872. l. M. (Majciger): „Še se niso posušile solze, katere so tekle na prerano gomilo slovenskega slovničarja Antona Murka, in že zopet se solzi mati Slovenija nad prezgodnjim grobom enega svojih najvernejših sinov. Dr. Matija Preloga smo včeraj spremili k večnemu počitku... Kako občno spoštovan je bil rajnik, pokazal je spreved. Vkljub jako neugodnemu vremenu se je zbrala ogromna množica znancev in prijateljev iz bližnjih in daljnih krajev... Rodovina je izgubila v pokojniku skrbnega očeta, prijatelji zvestega prijatelja, Slovenija nad mero požrtvovalnega, nesebičnega sina, slovstvo spretnega pisatelja, bolniki razumnega, rahlosrčnega zdravnika, vsi pa moža poštenjaka v polnem pomenu te besede.“ Pred hišo so mu zapeli bogoslovci, na grobu pa čitalniški pevski zbor.

Uredništvo „Slovenskega Gospodarja“ mu je postavilo v svojem listu spomenik v kratkih, toda jedrnatih besedah: „Bil je pokojni pošten domoljub — v teh besedah je ob kratkem povedan častni značaj.“ Poudarja se zlasti, da je bilo pokojnemu vse sveto, kar je sveto in drago narodu.

Vest o njegovi smrti je pretresla posebno njegove rojake v Ljutomerskem okraju; ker se niso mogli udeležiti pogreba radi slabega vremena in slabih potov, so imeli v župnijski cerkvi v Ljutomeru 5. februarja mašo-zadušnico po blagem možu, „ki je toliko koristil našim ljudem na vsako stran.“

Obširnejši življenjepis mu je spisal Jurčič, ki ga je priobčila „Slovenska Matica“ v „Letopisu.“ Jurčič najbolj svedoči, kakšnega pomena je bil dr. Prelog za slovensko štajersko ljudstvo, ker je za svojo dobo naravnost vodil slovensko politiko in začel delovati neustrašeno za probujanje naroda. Stavi ga v vrsto slovenskih časnikarjev in urednikov Tomšiča, Umeka in Vilharja in mu položi na grob kot najstarejšemu zasluženi venec; vpisuje ga v vrste najuglednejših štajerskih rodoljubov: dr. Kočevarja, Trstenjaka in Rajča.

Jurčičev življenjepis, ki nas je opozoril na tega moža, je nekoliko pomanjkljiv; spopolnili smo ga s tem spisom in popravili nekatere pomote. Poudarjati je posebno treba, da se dr. Prelog ni porodil 27. oktobra 1813, kakor piše Jurčič, temuč 27. septembra. Dr. Prelog to naglašava v svojem dnevniku in se sklicuje še na krstni list. O šolanju smo Jurčičevo kratko opombo spopolnili in natanko določili; vir — njegov dnevnik. Krivo je tudi, da je bil

Prelog do l. 1849. v Ljutomeru. Pobegnil je usodepolnega 28. avgusta 1848. v Veržej in bil tam zdravnik do 3. oktobra prihodnjega leta. Tudi to omenja Prelog v spominskih dodatkih kratko; pritrdili so nam o njegovem bivanju v Veržeju tudi stari možje iz Veržeja, kateri se še dobro spominjajo svojega „dohtarja“.

Tudi Trstenjakovi podatki niso docela točni; sploh se pozna, da sta Jurčič in Trstenjak pisala po istem viru, t. j. po znanih lastnih poročilih Prelogovih. Dr. Prelog je namreč kaj rad pripovedoval, kakor nam piše dvorni svetnik Šuman, o svojih dogodkih v družbi svojih prijateljev. Lahko pač umemo, da te črtice niso docela popolne, ker se niso bile takoj po sporočilu zapisale; spomin in mišljenje pa poda prvotnim dogodiljem često popolnoma drugo ali vsaj slično sliko. Iz teh dveh spisov so se vrinile pozneje pomote v druge življenjepisne črtice.

Docela netočna je Trstenjakova novica, da je bil Prelog odločen za duhovski stan, in je tudi že prosil za vsprejem v semenišče v Gradcu, a da ga je neka sovražna duša očrnila pri predstojništvu, češ da nima pravega poklica za duhovski stan. Resnici na ljubo se moramo sklicavati na dnevnik, ki ga je že spisal l. 1843. — uvod l. 1848. —; v njem Prelog pač sam pripoveduje obširno o volitvi svojega poklica in zatrjuje, da je bil že sprejet v semenišče, a da ni šel, ker se je hotel posvetiti zdravilstvu. O tujih vplivih ni govora; nasprotno so ga mnogi pregovarjali, naj gre v bogoslovje, a on je bil že odločen za zdravilstvo in je odšel na Dunaj. Prelog je ostavil l. 1833. varaždinsko gimnazijo, v katero je prišel pred šestimi leti na jesen l. 1827.

Popraviti moramo tudi letnici 1849 in 1850; napad na Preloga ni bil l. 1849., temuč 1848. in njegova preselitev iz Veržeja v Maribor l. 1849. in ne 1850.

Upamo, da smo podali s temi svojimi podatki popolno sliko Prelogovega zares burnega življenja. Ne moremo končati svojega spisa lepše nego s Trstenjakovimi besedami: „Vreden je, da se mu na grobu postavi dostojen spominek, in prosimo slavno uredništvo ‚Slovenskega Gospodarja‘, naj pozove darežljive rodoljube, da se uživotvori naša upravičena želja.“ Te Trstenjakove besede so bile brez vsakega uspeha in ostale so želje. Te želje pa ponavljamo mi in postavimo s tem spisom spomenik možu, ob 40 letnici obstanka „Slov. Gospodarja“, torej prvemu uredniku in ustanovitelju tega razširjenega, za probujanje Spodnjega Štajerja tako važnega lista, in proslavimo s „Slovenskim Gospodarjem“ svojega očeta, velikega Štajerca dr. Matija Preloga.

Cvete reseda, dehti jasmin . . .

Sličica. — Spisala Lea Fatur.

Zemlja se koplje v svitu pomladnega jutra. Po rosnih potih išče solnce svojih prijateljev, se ozira v okna prijazne vasi pod goro.

Pogleda v sobo mladega učitelja Andreja: Zakaj ne vstaja, zakaj ne hiti po znani stezi?

Andrej odpira težke veke . . . Modro oko pogleda na okno, se razširi . . . Hrepenenje po lepoti, ki se širi in koplje v tistih zlatih žarkih, se razlije po mladem, danes nekoliko zabuhlem obrazu. Andrej se dvigne, da pohiti v naročje pomladnega jutra. Toda ne! Piker nasmeh mu preleti ustnice. Glava omahne na blazino.

Kaj bi vstajal, čemu bi hodil po znani poti? Mrzla pamet je velela . . . Pot brez cilja ne bo več njegova pot. Oj borna plača učitelja-začetnika, zavora njegovih srčnih želja . . . Jutro? Kaj je Andreju odslej jutro? Z vonjem in cvetjem ga ne izmami več po rosnih stezi . . . Dolgim večerom bo sledilo kasno jutro, prepitimi nočmi megleni dan . . .

Jutro! Saj ve, kako je zunaj. Ko stopi pred hišo, zadehti kostanj. Žari v rdečem cvetu, se šopiri ob voglu k mesnici. Mimo kostanja hodijo dekleta v belih pripasih, krožnike v rokah. Vsaka zahrepeni po kostanjevem cvetu. Vsaka ga hoče imeti — steguje roko, se nasmehne sladko in odhiti s dehtečim plenom. In jasna so lica, vesela srca, ker je pomlad.

Pomlad? Neumnost! Andreju je prinesla le skrbi. Doslej je pokrival havelok rane pretesne zimske obleke. Pomlad je, ki ga sili k neljubi odločitvi, pomlad ga loči od pomladi življenja . . .

Razkošatila so se drevesa, bujno se je razzelela trava, zmanjšal se je prostor med zemljo in nebom. Kako gladka, kako vabeča je cesta pod goro! Ob njej se sprehajajo sanje pomladne noči. Valovijo tja do nizke hišice, do malega vrta — se poosebijo v podobi ljubke deklice, gledajo iz globokega oka, zamišljenega lica.

Pomlad — to je ona sama. Živo je to občutil Andrej, ko jo je zagledal prvokrat. Takrat je kril dolino mrak jesenskega jutra. Nerade so puščale hiše prebivalce izza svojega zavetja. Pa klical je zvon na griču — Gospodov dan je bil. Strme stopnice so vodile k cerkvi. Tujec je stopal Andrej po njih. In pred njim je hitela lahka, ljubka, mlada deklica . . .

Prost je prišel iz mesta v vas. Tu pa ga je vklenilo v železno verigo. Rano je vstajal, hodil po

jesenskem blatu, zimskem snegu, po pomladnem dežju, mimo vrta, mimo jablane, da jo kje zagleda. V sanjah in v resnici — povsod je bila ona.

Izpod snega so bili priklili nežni zvončki. Belo je cvetelo trnje, pokrilo je goro nad vasjo. Veter se je poigraval s kostanjevimi lasmi, s traki pisanega pripasa. Cvetni teden je sejala resedo — on je šel mimo. — Njen bratec, ki je hodil k njemu v šolo, je skakljal okrog nje. Tedaj jo je pozdravil . . . Osuplo, skoro plašno je odzdravila.

Po gajih se je skrival biser — cvet šmarnica, otožna je rastla pod grmom vijolica, vprašaje je zrla ob potoku spominčica. Mlademu učitelju so nanašali otroci, pošiljala dekleta cele naročaje pomladnega krasa. In šmarnica in vijolica in ljubka spominčica — to je bila ona, samo ona . . . Kaj bi dehteči kras v njegovi pusti sobi? Sestri je pošiljal cvetice — sestrice.

Fantič, njen bratec, je obolel. Dobri učitelj je obiskal pridnega učenca. Zarja je žarela na njenih in njegovih licih, ko sta govorila. Rekla mu je, da je učiteljev poklic idealen, vzvišen. Zakrohotal se je:

„K vragu idealnost, ko je naša plača tako nesramno realna! Če sem imel kdaj kake ideale, sem jih izgubil, ko sem potegnil plačo prvi mesec . . . Kakor sem obračal tistih par kronic — ni šlo in ni šlo — in sedaj sem idealno zadolžen.“

Pogledala ga je začudeno. Razočaranje je zasenčilo njen obraz. Ha, kaj razume ona od življenja? Morda je slišala, da se zvrne včasih kak liter, zapoje kaka pesem . . . Pa kdor hodi v gostilno na hrano, ne more biti abstinent, sicer mu odpovedo še hrano. Gostilničarka, pijavka, bi potegnila najrajši ves učiteljev mesec, in Nežika, njena hči, ga je mamila že od začetka k sebi, ga svarila pred tisto tam . . .

„Poduradnik je njen oče. Dva sina se šolata. Upniki si podajajo vrata. Dekle sanjarsko, nespodobno za delo. Ne razume življenja, ne ve, da se vrti vse v večnem kolobarju pred zlatim teletom.“

In Nežika ga je pričakovala na vratih in mu je stregla pri kosilu. Govorila mu je o svoji bali in doti: „Denar na roko, platno vezeno, čipke štiri prste široke.“

„In pridno gospodinjo,“ je dostavljala mati. „Pazite, kadar se ženite, gospod učitelj. Takrat si mož postelje dobro ali slabo. Ne mislite, da govorim zase. Moja Nežika dobi, hvala Bogu, lahko moža. Ali vi se mi smilite, če bi zašli v tako beračijo.“

Pozimi sta ga ustavljali mati in hči. Zdaj cvete reseda, dehti jasmin. Zlata je po polju in gorah — pristnega solnčnega zlata. Srcu ni mari mrzlih računov, zdaj vlada poezija in ljubezen.

Plela je resedo in se ozirala. Prosil je za šopek. Nerada mu ga je dala trepeča roka — oko je vpraševalo, prosilo . . .

To je bilo včerajšnje jutro. Dan je hitel v srečnih sanjah mimo njega, njegovi učenci so bili biseri vseh učencev, pozabil je obleke, dolgov . . .

Pa ko je prišel opoldne h kosilu v gostilno, je kril oblak čelo gostilničarke in Nežika se ni pokazala. In ko je prišel k večerji, se je vsula toča besed iz ust debele matere: „Da silite sami v svojo pogubo! Iz dolga lezete v dolg! Pa zakaj? Kaj je na nji? Sama beračija!“

„Tri poletja nosi en slamnik, za obleko blago po kronci, pa še to na up,“ je dostavila Nežika in pogrinjala mizo. Pogledal je pozorno Nežiko. Malo predebela, nekoliko prerdeča, precej pegasta je. Bleda, gospodska je tista v vrtu, kjer cvete reseda, dehti jasmin. Ona je kakor cvetlica, ki razveseljuje s svojo lepoto, Nežika, kakor rastlina, ki je kvečjemu koristna.

„Po šopke hodite k tisti — ali njeni šopki ne bodo poplačali vaših dolgov,“ je kričala razgreta mati in vrgla pečeno meso iz ponve. Andrej je planil, hotel oditi. Pa Nežika je pomirila mater — sedli sta k njemu.

„Pametni bodite, gospod Andrej,“ ga je prosila mati, „kadar se človek poroči, si postelje za življenje. Učiteljevi mali plači se prileže ženina dota. S takim priboljškom se že shaja ob strani pridne žene, se spravi otroke v šolo, h kruhu. Če se pa preskrbiš pri poroki z revščino, jo nosiš vse življenje . . . Raztrgani otroci stradajo, ti pritiskaš kljuko, moleduješ za ustanove . . .“

Kar sta govorili mati in hči, je bila resnica — kruta resnica. Dovolj se je navžil revščine, kaj bi se zakopaval še dalje v njo . . . Njegova mati bo tudi vesela . . .

V jezi in žalosti je klical liter za litrom na mizo. Govorili so o poroki . . .

Zato mami danes solnce zastonj Andreja na rosno stezo . . . Zato je čmerno njegovo lice, ko se koplje vendar zemlja v solnčnem zlatu — ko cvete reseda in dehti jasmin . . .

Grob in zibel.

Zložil Anton Medved.

Če oblak nebo zaklepa,
veter liste z vej otepa,
če umira zemlja lepa,
ti, o duša, ne umiraj!

Zlatih ôtev je kardelo
zaprhutalo čez selo,
plava v solnčnato deželo —
ali vidiš, duša moja?

Da ujé se viher zloba,
da te čaka lepša doba,
tukaj ali onkraj groba —
ali upaš, duša moja?

Upaj srečnemu obetu
in se spomni, da ob letu
ista rušina je cvetu
temen grob in svetla zibel!

Jutranja.

Zložil Silvin Sardenko.

Gospod, le pridi skoraj!
Srce je moje vdano,
srce je moje prazno,
kot polje razorano,
ko ni še zrna zgoraj.

Ti sej semena božja!
Moj up bo kakor vranec
čez polje vodil brano,
a jaz bom kot škerjanec
visoko pel z okrožja.

Jesenski dan bo vstajal.
Ti z njive boš požete,
domov boš vozil klasje —
a jaz bom kakor dete
na zlatem vozu rajal.

Kako je v naši pisavi s tujkami?

Spisal A. Breznik.

Kdo se še ni kedaj razhudil nad našimi pisavci, ki pišejo tujke, vzete iz starih klasičnih jezikov, vsak po svojih pravilih? Ali kdo se še ni popraševal, kateri način je pravilnejši v pisavi tujek: Levčev ali p. St. Škrabčev, ki sta si tako daleč narazen? V pisavi nahajamo oblike: socialen, socijalen, socijaljen; aktualen, aktualen, aktualjen; alkohol, aljkoholj; resignacija, rezignacija; realen, reelen in tako dalje. Zmešnjava kakor v Babilonu! Kaj je znanstveno bolj opravičeno in dosledneje; kako naj se pisava tujek¹⁾ uredi?

Postavljati pisavo naših tujek na znanstveno sito in rešeto, je jako nevhvaležna stvar, ker nam raziskovanje pokazuje, da se v sedanji pisavi tujek ne more govoriti o nobeni znanstveni doslednosti. Vzrok temu je napačno odbrano načelo, po katerem tujke pišemo. Mi, ki nismo do zadnjega časa znali ločiti tujek od izposojenek in v pisavi nismo delali razločka med domačim in tujim blagom, se držimo načela: Pišimo tujke preprosto po domače — kdo bi si s tujkami glavo vbijal? Naj ima tujka dva ff ali enega, mi pišemo samo enega! Naj ima tujka th ali t, y ali i, rh ali r, ali kar hoče — to je njena stvar! — mi opravimo kar z domačimi črkami in glasovi — kdo se bo vsajal nad tujimi? Naj si Nemci, Francozi, Čehi, Poljaki in Rusi in vsi tisti „konservativci“, ki trpijo vse to „nepotrebno“ tuje „napotje“, mučijo svoj spomin, nam si ga ni treba! Je pač vendar bolj pripravno pisati preprosto: mitus za tuji mythus, gramatika za grammatika, korigirati za korrigitati, Pirus — Pir za Pyrrhus i. t. d.! Škoda truda in časa za tuje kljuge in kavse!

Vse to bi bilo dobro in prikladno, ako bi bilo znanstveno dosledno in brez velikih drugih žrtev dopustno. A temu ni tako, kakor bomo hitro spoznali iz načel, po katerih je dovoljeno tujke pisati.

Tujka ima v vsakem jeziku izjemno stališče. Na sebi nosi glasovne zakone, ki so čisto drugačni od glasovnih zakonov domačega jezika; potemtakem jo je treba tudi nji primerno obravnavati, če ji hočemo izkazati pravico. Znanstveno sta dopustna dva načina, po katerih jih moremo in smemo pi-

sati: prvi je, da puščamo tujke v njih tuji obliki (tako delajo n. pr. Nemci); drugi način pa bi bil, da spreminjamo tujke tako, kakor jih živi narodni jezik spreminja, kedar jih sprejme v svojo rabo, t. j. da spreminja vse tuje glasove in glasovne skupine v najbližnje domače glasove in glasovne skupine (kakor ravnajo n. pr. Italijani). Povdariti moram, da spreminja narod vse tuje glasove v svoje domače: to je punctum saliens, okoli katerega se suče naše raziskovanje. In kar dela živi jezik, to sme tudi pisava: in za izposojenke veljajo ta načela v naši pisavi že splošno. To bi bilo znanstveno opravičeno tudi za tujke. Ali vprašanje je, kdo bo natezal tujke na tako domače, preprosto jezikovno kopito? Res, edino le tisti, ki bi hotel biti znanstven, t. j. dosleden po tem načelu, katerega so nam naši predniki odkazali. Vse drugo je neznansveno, in vsa naša pisava tujek je nedosledna in biti drugačna ne more, dokler bomo pisali po tem principu, ki je sedaj v navadi.

Na to gotovo niso mislili naši pisni predniki, ko so nam po daljšem omahovanju¹⁾ odbrali ta način, da pišimo tujke preprosto po domače. Računali so pri tem seveda na to, da se otresejo vseh križev in težav tujih črk s tem, če jih spreminjajo v domače. S tem so vstregli pač pripravnosti, a so se zamerili znanstvenosti. A tudi pripravnosti ni bogvekako pomagano, o čemer bomo pozneje več govorili. Tujke torej spreminjajmo! To je pač lahko za navadnega človeka, a težko za znanstvenika. Kaj naj se spreminja, koliko in doklej, da bo pisava še znanstveno dosledna? Tu gresta narazen praktičen pisavec in dosleden znanstvenik. Znanstvenik pravi tako: Dovoljeno ti je spreminjati, a spreminjati moraš tako, kakor zahtevajo glasovni zakoni našega jezika; le-ti pa spreminjajo pri tujkah vse tuje glasove v domače. Le glej primere: tejater (theater), angelj, oltar (t. j. ovtar!) altare, dohtar, koplán, potent (patient), porada (parade), natora, minota (minute), figura (figur), punktek (Punkt), sekutar (eksekutor) itd. Tako bi smel tudi ti v tujkah spreminjati, in bi moral, če bi hotel biti dosleden. Seveda bo tu vsak praktičen pisavec odskočil in rekel: „Na-a, gospod znanst-

¹⁾ Kdo in kaj so tujke in kako se ločijo od izposojenek, o tem sem pisal v „Dom in Svetu“ l. 1906. str. 149 sl.; tu hočem obrniti večjo pozornost na načela, po katerih se tujke pišejo, oziroma, po kakšnih bi jih bilo treba pisati.

¹⁾ Prvi način sta skušala uveljaviti profesorja Pleteršnik in Kermavner, ali večina se je proti njima izrekla — žal — za drugi način. To se je odločilo tedaj, ko so sestavljali učne knjige za slovenske srednje šole.

venik, dokler bom imel še kaj vkusa, ne bom!“ Svobodno ti, a potem moraš opustiti sploh vsako spreminjanje, če hočeš biti zopet znanstveno dosleden. Vse ali nič, to je objektivno dopustljivo in opravičeno. Samo to spreminjati, kar je tebi všeč, ni dopustljivo: komu drugemu bo kaj drugega všeč in bo smel z isto pravico spreminjati kakor ti — kam pa pridemo po tem? A ne gre samo za edinstvo, temuč je objektivno krivično, če ne spreminjaš vsega tujega. Če začneš v tujkah tuje glasove na-

SV. ANDREJ

AL. REPIČ

meščati z domačimi, se s tem postaviš na načelo, da moraš vse tuje glasove namestiti z domačimi: zakaj vsak tuji glas ima objektivno pravico, da ga spremeniš v domačega, ne pa samo tisti, ki je tebi všeč.

Zdaj pa obrnimo ta načela na našo pisavo. Naši predniki so jeli pisati za tuji y bližnji domači i, za th — t, za rh — r, qu — kv, ph — f, ch — h, x — ks in, kar je pač brezmiselno: za vsako poldvojeno tujo črko — enostavno domačo: mm — m,

ff — f, rr i. t. d.; postavili so se torej na načelo: Tuje črke in glasove, katerih slovenska pisava nima, namestimo z bližnjimi slovenskimi. Načelo je bilo sprejeto. Ali tujega je na tujkah mnogo več nego so si mislili. Hitro se je pokazalo, da so po tem načelu spreminjanju vrata nastožaj odprta. Tako je n. pr. bistrourni p. Stanislav Škrabec prišel brž na to, da se mora z isto pravico, kakor se piše t za th, r za rh, pisati tudi lj za tuji (srednji) l, kedar stoji pred soglasniki in na koncu, ker slovenščina v tem slučaju nima l-a, ampak le lj ali pa u. Potemtakem piše popolnoma prav po našem načelu: aljkoholj, generalj, Aljfonz. Bodi mu na tem mestu izrečeno priznanje v zadostilo za vse, kar je moral že vsled te edino dosledne pisave prestati. Dokler imamo to načelo, je dosledno samo to in nič drugega! Tako je za korak naprej v doslednosti stopil p. Škrabec, a zadnji korak tudi s tem še ni storjen. Toda to mu moramo priznati, da kolikor dopušča estetika in modrost, toliko daleč je šel v doslednosti, dalje za praktično pisavo ni več mogoče, dasi nas doslednost z vso pravico še daleč sili. Poglejmo, kaj bi morali po doslednosti še vse spreminjati, če bi hoteli dati sprejetemu načelu objektivno veljavo! Najprej je očitno, da kakor pišemo, n. pr. i za tuji y, bi morali pisati já, vá za tuji iá, uá (odločno pa ne ijá, uva, kakor se v pisavi sedaj dela, proti čemur govore ne samo vsi slovenski ampak tudi hrvaški in deloma drugi slovanski zgledi): torej socialjen, špiritvalj za socialen, spiritual. Seveda pa ni zadosti, „zapirati zev“ samo pri iá, uá, ampak z isto pravico pri vseh samoglasnikih, kedar stojijo drug zraven drugega, ker je ea, oe i. t. d. ravnotako tuj kakor ia, ua ali y. In precej pisavcev je res toliko doslednih, da na tem mestu zapirajo zev. Ali doslednost še tudi tu ni dognana do konca. Redna in brezizjemna je prikazen v našem jeziku, da ne prenese slovensko uho soglasnika k pred t in navadno tudi pred c, s, č, š (kt, kc, ks, kč, kš) ne, temuč se mora k ali izpuščati (sekutar) ali predejati (puntek, puntka) ali spremeniti v h (dohtar). — Dalje ni niti najmanjše dvojbe, da bi se moral po doslednosti tuji samoglasnik a pred naglasom spremeniti v o (glej primere v „Dom in Svetu“ I. 1906. str. 150.), kar je živo v duhu našega jezika in je bilo že v stari slovenščini redno v rabi za tujke. Razen teh rednih in brezizjemnih prikazni imamo v tujkah še celo vrsto posebnosti, ki jih slovenski ezik ne more prenesti in ki bi se morale dosledno po načelu ravno s tako pravico spremeniti v domače, kakor kak mm v m ali rh v r. Koliko sprememb pri soglasnikih in samoglasnikih, asimilacij, disimilacij, metatez i. t. d. bi zahtevala ljuba doslednost! In tisti, ki bi hotel biti znanstveno natančen

in dosleden, bi moral izpolniti vse te zahteve, če hoče vstrajati pri preprosti pisavi: mitus, Pir, fizika i. t. d. Po tem, kar smo povedali, je očitno, da dosleden ne more biti noben pisavec — najbolj se je približal doslednosti p. Škrabec, najbolj oddaljil pa Levec v svojem pravopisu. Iz tega nam je očitno, koliko je naša preprosta pisava objektivno vredna: če spreminjamo tujke malo, smo zelo nedosledni; če pa se silimo, da bi bili dosledni, delamo pisavo smešno in preprosto.

To je znanstvena kritika o naši pisavi tujek. Govorimo tedaj praktično! Kaj nam je s sedanjo pisavo storiti? Ali je kdo zavzet za tak ideal, da bi pisal: dohtar, koplan, potent, sekutar idejalj — dasi je po našem glasovnem razvoju popolnoma prav in po sedanjem načinu pisanja edino dosledno? Nihče ne. To nam je pa tudi dokaz, da veljaj v pisavi rek: „Nagibajmo se k originalu,¹⁾ ne od njega stran“! Ne tujek spreminjati in potvarjati, ampak jih hraniti — če že ne popolnoma, vsaj, kolikor se največ dá — v njih tuji obliki. Znanstveno najbolj opravičeno in najpametnejše bi seveda bilo, zavreči sedanje načelo, ter se oprijeti prvega: pisati tujke s tujimi črkami! Vsak, ki bi temu resno ugovarjal, bi se s tem izdal, da ne vé, kaj je tujka. Tujke niso za vsakdanjo pisavo in ne za vsakega človeka! Njih raba bi morala biti jako redka. Služiti nam morajo le v znanstvu, tehniki in podobnem ali v kaki posebni stvari, za katero nimamo svojega izraza. Kdor piše tujko tam, kjer z domačo besedo pošteno izhaja, potiska domačo besedo v kot in daje čast tujki! Po pravici se pritožujemo, da v današnjem času ne zna že nihče več v domačem jeziku govoriti. Ali bi ne zajezili njih povodnji s tem, če bi jih v tuji obliki pisali, ter ljudem bolj odtujili? Vsaj preprosti človek, ki ne ume tistih tujek, ki jih piše, bi jih pustil pri miru.²⁾

¹⁾ Enako velja o tujkah, ki jih sprejemamo iz nemške izreke: Nagibajmo se k prvotni obliki, ne k nemški, ter pišimo resignacija, kosinus, rezultat, konsumirati, sistem itd. (ne: rezignacijak, ozinus, rezultat, konzumirati, zistem; vendar ne moremo več dosledno pisati vseh prvotnih oblik, ker nas je nemška izreka izpridila: pozitiven, kurz, zakrament (le-ta beseda je izposojenka, ki jo ljudstvo govori: zakromènt, kar pa ne moremo pisati, ker velja za preprosto, zato jo pridržujemo v tuji obliki in jo pišemo ko tujko). Dalje: realen, oficialen itd. (ne reelen, oficielen). Če bi hoteli doslednost po nemški izreki, bi morali pisati: zinus, substanca: reel, originel; nerf, nerfa itd.!

²⁾ V posebni meri velja to za tujke, sprejete iz modernih jezikov. Za te moramo z vso odločnostjo zahtevati, da se pišejo v tuji obliki, ker nam ne služijo za potrebo, ampak skoro samo za parado. Če se kdo hoče postavljati ž njimi, ga ne zavidamo, a to hočemo od njega, da jih rabi v tuji obliki, da ne dela zmešnjave tistim, ki jih ne razumejo. Smešno je, kako po časnikih zapeljano že preprosto ljudstvo opleta s takimi tujkami, ne da bi vedelo, kaj pravzaprav govori. O sancta

— A kdo bo znal tujke v tuji obliki brati? Ljudstvo ne pozna tujih črk! Res žal, da črk ne pozna, dočim mora poznati tuje izraze, besede, pojme, ako hoče z izobrazbo našega časa naprej! Kadar ljudstvo ne izhaja več z domačimi izrazi, z obzorjem domače zemlje, tudi z domačimi črkami ne izhaja. Zato je ljudska šola dolžna podati ljudstvu to, kar neizogibno potrebuje. Ali se morda s tem olajša umevanje tujke, če se z domačimi črkami piše? Ne, temuč preprostega bravca to bega, ker ne vé, jeli beseda, ki je ne razume, tujka ali morda domača, le njemu neznana beseda. Ako bi pa naletel na besedo, pisano v tuji obliki, bi precej vedel, s kom ima opravka in se ne bi vsajal nad njo. Poglavitno, na kar se pri našem vprašanju premalo daje, pa je to, da se je treba tujek — učiti! Tujke ne rastejo na domačem zelniku, torej si jih mora vsak s trudom prisvojiti; če pa se kdo uči že pomena in izreke tujke — in to se mora, kdor jih hoče znati, ker pomen in izreka ne ležeta sama v glavo! — se bo naučil tudi črk! Če pa je koga slovenska mati rodila, ki bi se par črk ne mogel naučiti, naj tudi tuje izraze in pojme pri miru pusti! — Vsi tisti pa, ki znajo nemško, ali ki so se učili latinsko in grško, morajo že tako znati pisavo v tuji obliki. Kako bi spomin podpiralo, če bi tudi v slovenskem jeziku imel z enakim opravka!

Ali je kdo, ki bi ga po vsem tem ne bil prepričal, da bi tudi za Slovence bila taka pisava tujek — najboljša?

Vendar je tisti, ki najmanj upa, da bi se to uresničilo, — pisavec teh vrstic sam. Česar smo se navadili, pri tem bo tudi najbrž ostalo. Zato pa je najbolj praktično, da si damo odgovora na to, kako bi se po že sprejetem načelu bolje zasukali, da bi bila naša pisava tujek komu podobna. Po tem, kar sem zgoraj povedal, ne more biti dvojbe, da ne moremo gledati za doslednostjo in znanstvenostjo, ker je na škodo čednosti in lepoti jezika, ampak se moramo najtesneje držati originala. Tujek ne moremo staviti v eno vrsto z izposojenkami ter jih spreminjati, ampak jim moramo odkazati posebno mesto — čemu bi jih sicer še klicali s tem imenom? Ker po sedanjem načelu popolnoma dosledni sploh biti ne moremo, zato na doslednost — malo dajmo, ter pišimo tujke s kolikor mogoče malo spremem-

simplicitas, si mislim, ko slišim preproste ljudi govoriti o zlobnih „klikah“ (clique) hribovskih odbornikov; privoščim jim, če jih doleti poštena „blamaža“ (blamage), in ljudje imajo prav, ko pravijo, da jih bodo „bojkotirali“ (boycottirati) itd. Nikdar bi se ne bil „niveau“ naših kravjih dekel in trdih kmetiških mož tako povzdignil, ako bi moderne tujke pisali v tuji obliki! Pišimo vendar tujke drugače nego domače in vdomačene besede, da bo ljudstvo ločilo tuje od domačega!

bami. Jaz za svojo osebo bi bil, če se ne vpelje prvo načelo, zadovoljen s to pisavo tujek, ki nam jo podaje Levčev „Pravopis“, dasi je izmed vseh že rabljenih pisav najnedoslednejša in najmanj znan-

stvena. Ali kaj se hoče? S tem, ko smo se oprijeli tega načela, smo dali slovo znanstvenim zahtevam; nikdar pa ne damo slovesa — lepoti in čednosti v jeziku!

Sonet.

Zložil Ant. Medved

Nad mano lesketajo milijoni
nebeških zvezd Pod njimi sanjam sanje.
Ljubezni mar? Umrl sem davno zanje.
Potapljam se v povest o Salomoni.

O da se Jahve tudi k meni skloni
in sladko zašepče mi vprašanje:
Kaj si želiš: bogastvo, starost, znanje
o vseh močeh, o slehernem zakoni?!

Kaj bi zaželel, česa bi ga prosil?
Pred njim bi padel na obličje blede
in lepetal s tresočo mu besedo:

O ti, ki sem te v svojih mislih nosil,
zahvaljen, da si jasen prédme stopil
in dvomov temni roj navek razkropil!

Odkod ste bolesti...

Zložil G. Koritnik.

Odkod ste bolesti, ve cvetke otožne,
osamljene vrbe, žalujke, ciprese —
uboge kot pesmi, ki širom po svetu
brez cilja jih veter jesenski raznese?

Brez doma, brez strehe, kot potnik na cesti,
ne trkajte sladko na kraljevska vrata,
ne sklanjajte glave, ponosne bolesti,
kjer okna blesté se srebrna in zlata.

S prijaznim nasmehom na ustnah cvetočih
pozdravljajte srca, kjer sije lepota,
kjer diha ljubezen po rožah smejočih
in nista si znanca resnica in zmota . . .

Hitite po svetu med znance trpine
bolesti ponosne, v ljubezni spočete,
mladost oživite, ki vene in gine
na grudih ljubezni z brezupom odete!

Telesna metamorfoza narodov na našem jugu.

Spisal dr. Niko Zupanić.

Eden glavnih momentov za restavracijske poizkuse prošlega življenja, ki ga historiki ne uvažujejo, je antropološki; njegovo pomanjkanje občutimo ne le v politično-zgodovinski in etnološki, ampak tudi v leposlovni književnosti, v kateri je prava psihična potreba.

V tem oziru so omenjene znanstvene panoge deloma opravičene, ker jim antropologija ni mogla nuditi dovoljnih rezultatov. Pojavila se je namreč nazadnje, in ni še mogla rešiti svoje naloge vsestransko ter popolnoma. Zato bi nas gotovo zanimala in nam dobro došla slika fizio-antropološkega razvoja Ilirov v zvezi z njihovimi sosedi, Grki in Srbi, če in v koliko so se krvno mešali ter v telesnem razvoju vplivali drug na drugega.

Ne da bi pretresali celotno antropološko literaturo Balkanskega polotoka, bodi samo omenjeno, da zavzema v nji Avguštín Weisbach najvažnejše mesto s svojo zglejdo antropometriško metodo. Za znanstveno napredovanje so sicer mere in statistični podatki kompleksije neobhodno potrebni kot podlaga, vendar pa se ne bi smela etnološka morfologija pri tem ustaviti; kajti kolikor pridobi z nakopičenjem gradiva obširnost, toliko trpi vertikalna smer — prodiranje v naravine tajnosti, če se snov ne prebavlja. Čas bi že bil, da se jo sintetično prouči in da začnemo fizio-antropološke izpremembe in razlike narodov tolmačiti s pomočjo anatomskih, fizioloških, prehistorično-arheoloških in svetovno-zgodovinskih rezultatov.

Čuvar deželnega muzeja v Sarajevu Fr. Fiala je odkril leta 1892. in 1894. v nekropolah na Glasincu v jugovzhodni Bosni človeške lobanje, ki so po merjenju A. Weisbacha večinoma podolgovate oblike: 29⁰/₀ dolihokefalnih, 37⁰/₀ mezokefalnih, 34⁰/₀ brahikefalnih. S pomočjo priloženih mrtvaških darov moremo večini teh telesnih ostankov prisoditi sredino epohe ranega železa na truplu Balkanskega polotoka, katero računa Sophus Müller od VIII. do V. in Fr. Fiala od VIII. do II. stoletja pr. Kr. r., tako da so bili oni ljudje zakopani nekako sto let pred 500 pr. Kr. in sto let kasneje.

Glasinske lobanje in tamošnja kultura so pripadale Ilirom, in sicer desijatskemu plemenu (Desijati ali Desitijati) v gornjem Podrinju.

H. Kiepert, W. Tomaschek, A. Dimitz, M. Hoernes pripisujejo ilirskemu narodu temno kompleksijo

in kratko, okroglasto obliko glave (R. Virchow), s čimer pa se ne skladajo mere na glasinskih lobanjah in poročila antične literature (Cl. Galenus). Stari Iliri so bili severnega pokoljenja in ksantodolihokefalni.

Ne da bi se spuščali v podroben opis fizičnega habita Arbanasov po raznih predelih njihove domovine, primerimo samo Ilire iz VI.—V. stoletja pred Kristusom z današnjimi njihovimi potomci med rekami Škumbijo in Mat-i ter v severni Albaniji (Pulati), kjer so etnično najčistejši. Jezikovno-etnološka homogenost se tukaj krije s telesno, kajti Arbanasi v omenjenih krajih so popolnoma brahikefalni ali kratkoglavi (100⁰/₀), temnolasi in temnooki, torej izražen kontrast svojih davnih pradedov iz hallstattske dobe.

Pri krvnih mešavinah narodov je pokazal brahikefalni element probojno moč nasproti drugim, posebno pa nasproti ksantodolihokefaliji.

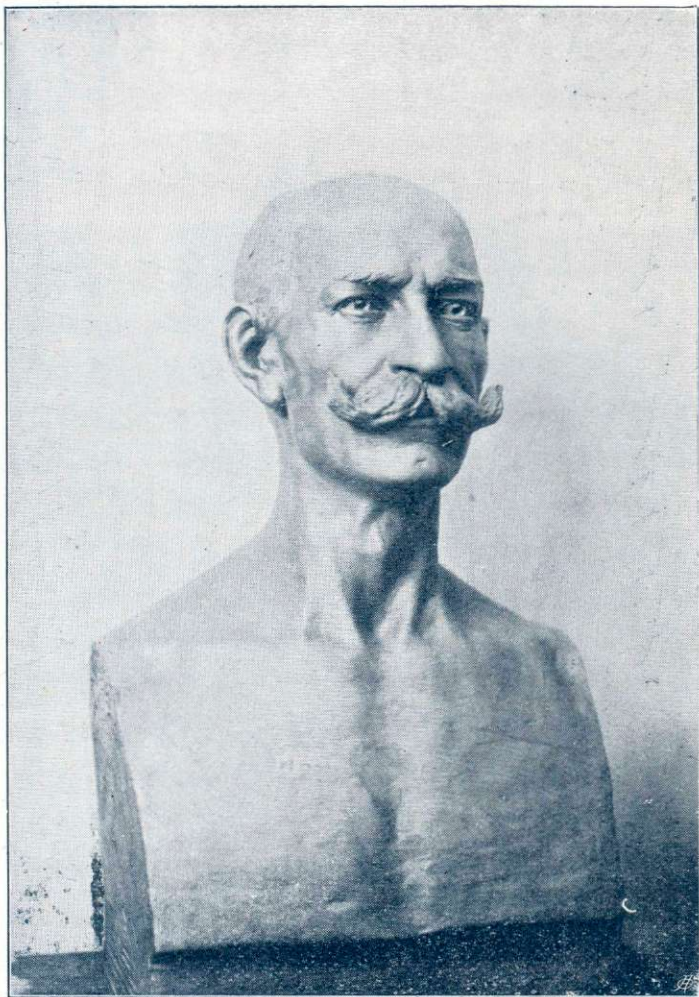
Krivi in nevzdržljivi so nazori, češ, da bi bili šele Slovani zanesli na Balkanski polotok (in tudi v srednjo Evropo) kratke in okroglaste oblike možganske čepinje in temno kompleksijo ter vzeli Ilirom in Grkom njihov prvotni fizični tip. Jugoslovane (od Psevdo-Cezarija l. 525. po Kristusu Σκλαυηγοί СЛОВѢНЕ imenovane) si moramo misliti ob njihovem prihodu v Norik, Panonijo in Ilirik kot del silne „Venetarum natio“, visokorasle, močne, dolihoidne (59⁰/₀ dolgo-glavcev) s svetlo kompleksijo; kožno bojo je odlikoval močnejši roza-inkarnat in lase rdečkasti sijaj. Ta naš opis temelji na poročilih arabskih pisateljev VII.—XII. stoletja, posebno pa na bizantinskem historijografu Prokopiju († l. 562. po Kristusu) „De bello Gothico“ III. cap. 14.:

„Εὐμηκεῖς τε γὰρ καὶ ἄλλοιμοὶ διαφέροντος εἰσὶν ἅπαντες τὰ δὲ σώματα καὶ τὰς κόμας οὔτε λεῦκοι ἐς ἄγαν ἢ ξανθοὶ εἰσὶν οὔτε πη ἐς το μέλαν αὐτοῖς παντελῶς τέτραπται, ἀλλ' ὑπέρουθοι εἰσὶν ἅπαντες.“

Opirajoči se na omenjene pisane izvore in na lobanje, najdene v zakarpatskih deželah ter v češkem kraljestvu iz dobe od VIII.—XII. stoletja po Kristusu, si moremo o Bošnjakih in Hercegovcih iz časa njihovega prihoda na jug ustvariti fizio-antropološko sliko, ki se glede kompleksije in kefalnega indeksa nič ali le malo razločuje od one današnjih Dancev in Švedov. Treba pa je pripomniti, da ni moglo občevanje Jugoslovanov s Huni in Obri, kakor ga

popisuje kronist Fredegar (okolu 660 po Kristusu) ostati za nje brez socialnih, še manj brez zomatičnih posledic, ki pa so šele pozneje izbile na dan.

Dolihokefalija gine v Bosni in Hercegovini po aritmetični progresiji z diferenco vrste za (1) leto $cDs = \frac{426}{10000}$, ki se ne razločuje od one na Češkem ($Dč$) in na južnem Bavarskem (Db). Diferenca rastoče ali padajoče vrste naj se imenuje „clavis morphologica“, ker je možno s takim morfološkim ključem spreminjati oblikoslovne vrednosti števil v kronološke in obratno. Če pomeni A začetni —, T končni člen, N število členov (let), D diferenco

PORTRET

A. REPIČ

in S sumatorični člen v progresiji par difference, potem je enako:

$$S = A + (A - D) + (A - 2D) + (A - 3D) + \dots [A - (N-1)D]$$

$$N = \frac{A + D - T}{D}$$

$$D = \frac{A - T}{N - 1}$$

$$T = A - (N - 1)D$$

En primer. V letu 1895. je našel A. Weisbach pri antropometričnem popisu Bošnjakov in Hercegovcev še 1.44% dolihokefalcev. Če so bili ti Srbi ob času svojega prihoda na ilirski polotok izza vlade cesarjev Foke (602–610) in Heraklija (610–642) kraniološko res taki, kakor Rusi okolu leta 950. ali Švedi prehistorične dobe ali Čehi okoli l. 600. po Kristusu, namreč 59.25% dolihokefalni

(= $Ač = As$) in če izgublja Bosna s Hercegovino na dolihokefaliji percentualno $\frac{426}{10000} = Dč = Ds = Db$, potem morajo za porabo $As - Ts$ potrebna leta = (Ns) odšteta od 1895, dati približni čas prihoda (x) Srbov v Ilirik vsaj za eno ali dve stoletji natančno.

$$Ač = 59.85$$

$$Ts = 1.44$$

$$Dč = \frac{4.26}{10000}$$

$$x = 1895 - Ns$$

$$Ns = \frac{Ač + Dč - Ts}{Dč} = \frac{59.25 + \frac{426}{10000} - 1.44}{\frac{426}{10000}} = 1354$$

$$x = 1895 - 1354 = 541 \text{ p. Kr. r.}$$

Tako smo dobili iz morfoloških številnih vrednosti čas srbskega naseljenja po Bosni in Hercegovini za desetletja natančno, kajti letnica (541) pade v dobo, ko so bivali Jugoslovani na dolnjem Dunavu, odkoder so hodili četovat v Ilirik in služiti kot najemniki bizantinske vojske. Torej potrjuje ta natančnost in eksaktnost pravilnost mišljenja o kraniološki kakovosti Srbov v VI. in začetku VII. stoletja.

Taka določevanja se imajo boriti z raznimi težkočami in zaprekami, posebno ker motijo ljudska prodiranja in socialni prevrati pravilnost plemenskih metamorfoz. Niti antropologi sami niso pripravljali in urejevali materiala za računske operacije; ker se jih ni dosedaj še nihče posluževal, niso posebno pazili na kronološki moment. Za prehistorično arheologijo in paleo-etnologijo, kjer smo za več stoletij pogosto i za tisočletja na nejasnem, pa je lahko „clavis morphologica“ velikega pomena.

Preidimo h Grkom. O njih trdi William Ripley, da jih je treba v najstarejši dobi, posebno še v klasični epohi prištevati sredozemskemu plemenu, in da so se le malo razločevali od Feničanov in Ibercev. Do te krive trditve je prišel ameriški antropolog, ker ni uporabil vseh virov in ker ni tolmačil „Ilijade“ tudi psihološko, ampak preveč dobesedno. Heleni so bili osobito prve čase ksanto-dolihokefalci par excellence, četudi je bila v njih melano-dolihokefalija in melano-brahikefalija zastopana.

Dorsko preseljevanje (1104 pr. Kr.) je pojačalo in posvežilo severni plemenski element Ahajcev.

Vsi arijski narodi: Tračani, Helenci, Iliri, Kelti, Sloveni so bili ob času svojega prihoda na jugovzhodni evropski polotok, fizioantropološko enaki: veliki, belokožni (colorito roseo), modrooki, rdečkasto-plavolasi (πυρρόοι), dolihoidni; sčasoma (približno v 2000 letih) so izgubili svojo ksanto-dolihokefalijo na jugu gorskega pasa, ki ga tvorijo Alpe in Balkan. Zapustili pa so v zunajnosti podjarmljenih narodov neizbrisne spomine, ki so bolj subtilne, nevidne narave. I o njih bi morala antropologija pretresati.

Balkanski narodi po kefalnem indeksu in po kompleksiji v raznih dobah.

Narodovo ime in doba	Ultradolihokefalci 0/0	Hiperdolihokefalci 0/0	Dolihokefalci 0/0	Mezokefalci 0/0	Brahikefalci 0/0	Hiperbrahikefalci 0/0	Ultrabrahikefalci 0/0	Kompleksija: tip		
								svetla	temna	mešana
Iliri l. 500. pred Kr. r. . .	5.26	5.26	18.42	36.84	26.33	2.63	5.26	svetla		
Iliri l. 1907. po Kr. r. . .	—	—	—	—	13.33	46.66	40.01	temna		
Grki starega veka . . .	31			59	10			svetla		
Grki ¹⁾ l. 1880.	15			31	54			6.66 ^{0/0}	76.5 ^{0/0}	16.84 ^{0/0}
Srbi ²⁾ l. 600. po Kr. r. . .	55.97 [59.25]			[30.76]	44.03 [9.99]			svetla		
Srbi l. 1895. po Kr. r. . .	—	—	1.44	14.56	49.64	29.9	6.46	7.36 ^{0/0} ³⁾	42.93 ^{0/0}	49.69 ^{0/0}

¹⁾ Morfološki podatki po Cl. Stephanos-u, za kompleksijo po dr. Ornsteinu.

²⁾ Tu ne bazirajo števila na konkretnem materijalu, ampak na teoretičnih zaključkih in računih.

³⁾ Tipi kompleksije pri Grkih niso popolnoma ekvivalentni z onimi pri Srbih, ker ni Ornstein natanko razločeval posameznih tonov boje las kakor Weisbach.

Srbi se imajo za svoj današnji fizični tip zahvaliti največ Ilirrom, in sicer Ilirrom po letu 600. po Kr., ko so bili fizioantropološko nekako slični današnjim Srbom. Zgodila se je medsebojna krvna, plemenska zamena, samo z razliko, da ona melano-brahikefalija, katero so Iliro-Romani in Iliri predali Srbom po krvnem mešanju, vedno bolj probija na dan in zmagonosno izpodriva ksanto-dolihokefalijo, dokler ne bodo Srbi nazadnje postali približno ono, kar so danes pravi Arbanasi. Nekako v XXVIII. stoletju po Kr. izginejo namreč v Bosni in Hercegovini svetle boje

lâs (rdeča, bela, žolta, svetlorjava) in očesne iride (modra, modrosiva, siva, zelena), seveda v sarajevskem okrožju pozneje, v bihačkem preje nego povprečno v omenjenih dveh deželah. In če bi v onem daljno-prihodnjem času osoda zopet privedla plavolase, severne ljudi v dežele dinarskega gorskega zistema, imeli bi ti dovolj vzroka imenovati avtohtone „Črni Srbi“, kakor so tudi plavolasi Srbi VII. stoletja po Kr. nazivali najdene Iliro- in Trako-Romane za razliko od sebe „Črne Vlahe“ (= Mauro-Vlah, Morlak, Nigri Latini, Karavlah).

Književnost.

Anton Medved: **Za pravdo in srce.** Tragedija v petih dejanjih. Ljubljana 1907. Založila „Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani. Naš pesnik g. Anton Medved je to svojo v „Dom in Svetu“ že objavljeno tragedijo predelal in zdaj izdal v posebni knjigi. Ta krasna igra iz domače zgodovine, ki nam predstavlja dobo kmečkih uporov, se je z lepim uspehom igrala letos v deželni gledališču. Medved nam predstavlja v dobro pogojenih značajih razne socialne sile, ki so bruhnile na dan v hudih borbah, a njegovi značaji niso le formalni, ampak so človeško umljivi in psihološko fino izpeljani. Medved se je tudi v tem delu pokazal umetnika klasičnega sloga.

Zgodbe sv. pisma. Slovencem pričel razlagati dr. Frančišek Lampe. 14. snopič. Spisal dr. Janez Ev. Krek. Stran 513—640. Razlaga evangelijev je s

tem snopičem končana. Razlagavec obdeluje dogodke od ustanovitve sv. Rešnjega Telesa. Kakor v prejšnjih snopičih, tako sloveni tudi letos prelagavec grški pripovedni aorist s sedanjikom. Seveda se besedilo tu patam precej razlikuje od Wolfove prestave. Prelagatelj rabi grški tekst; tudi to povzročuje zopet razlike od besedila, ki je v Wolfovi izdaji, a nič ne dé: jasnost evangeljskega sporočila nam stopa tem krepkejšo pred oči. Kritična je prestava in razlaga. Vse, kar nudijo dela velikih eksegetov, je tu ako le služi dobro namenu, sveto besedilo pojasniti — spretno vporabljen. Ponosni smo lahko na to razlago, ki se lahko meri z najbolj kritičnimi drugih narodnosti. Že v prejšnjih zvezkih smo opazili, da rabi dr. Krek pri dokazovanjih kakor tudi pri besedilu prestave vedno besede onega evangelista, ki popisuje dotični dogodek najznačilneje.

To je nujna zahteva, ki jo stavi na pisatelja sinkronistični red, ki popisuje v njem življenje Gospodovo. Vsa razlaga kaže, da jo je pisal velik psiholog; verske resnice razlaga dogmatično popolnoma jasno, razumljivo, socialnih vprašanj se dotika tuintam in pojasnjuje njihovo zvezo s takratnimi razmerami, a pri nastopu raznih oseb ne pozabi nikdar na psihološki moment. Krasno psihološko obdeluje Petrov padeč (Primerjaj str. 521. in 558). Čitaj Zgodbe, in čudil se boš, kako globoko je prodril razlagavec v duše posameznih oseb. Poleg globokega teološkega, filozofskega in psihološkega znanja, ki se kaže iz vse knjige, je zadel razlagavec pravo posebno s tem, da je vsa razlaga v ozki medsebojni zvezi; ob vsaki priliki opozori čitatelja na kak prejšnji dogodek, ki je s pričujočim v zvezi. Enotno in prijetno čitanje razlage pospešuje razlagavec posebno s tem, da razlage raznih cerkvenih očetov in eksegetov strne v lepo celoto. To daje delu

FOT. P. METOD SCHNEDITZ
BELJAK POZIMI

preglednost in priljubi knjigo bravcu. Jezikovne posebnosti, ki se nahajajo tuptam, so večinoma dobre. Pri čitanju razlage moti to, ker ima razdelitev evangeljskega odstavka v vrste pri razlagi pač zaznamovano, pri evangeljskem besedilu pa ne. (Gl. str. 522. nasl.!) Vsa Krekova razlaga Zgodb pa zveni v živahni navdušenosti.

T. K.

Pamet in vera. III. zvezek. Slovenskemu narodu v potrditev njegove vere spisal J. M. Seigerschmied. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu 1907. — V novejšem času odmeva vedno glasneje klic: Proč s cerkvijo, proč s cerkveno auctoriteto, stran z raznimi bajkami, ki jih uči katoliška vera! Bolj in bolj narašča število onih, ki stopajo med slovensko ljudstvo in mu skušajo iztrgati z zvijačnimi frazami, z omamljivimi besedami iz srca katoliško vero. Koristnega in hvalevrednega dela se je zato lotil pisatelj te knjižice, ki nam podaja z njo že tretji zvezek svoje poljudne

apologije. — Dvojen namen je vodil pisatelja pri spisovanju knjige: dokazati na kolikor mogoče preprost način, da verske resnice, ki jih uči sv. cerkev, niso v nikakem nasprotju z zdravim razumom, obenem pa podati čitatelju na podlagi teh z razumom potrjenih resnic nekaj praktičnih navodil k vzornemu krščanskemu življenju. Knjižica je namenjena predvsem preprostem ljudstvu, zato si prizadeva pisatelj obdržati skozinsko ton poljudnega pripovedovanja. To ni lahko delo, vendar se mu je z malo izjemami dobro posrečilo. Po večini bo tudi neuk čitatelj lahko sledil logičnemu pripovedovanju. Med pripovedovanje je vpletenih več mičnih anekdot in izrekov učenih mož; tudi lepo število citatov iz sv. pisma krasi knjigo. Malo verjetne dogodbe, kakor: O nekem kralju se pripoveduje . . ., o nekem možu se pripoveduje . . ., naj bi pisatelj rajši izpustil. Ponekod je v svoji natančnosti postal preobširen; to ni knjigi v korist. Pisatelj mora gledati, da ima tisti, ki knjigo čita, vedno jasen pregled čez to, o čemer se obravnava; preveliko število zgledov in citatov ga bo le motilo. Non multa, sed multum! Kar se tiče citatov, bi bilo pri navajanju virov želeli večje točnosti.

—j —j

Življenja trnjeva pot. Resnična zgodba iz polupreteklega časa. Spisal Josip Kostanjevec. Izdala „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu. 1907. Kostanjevec ima že trnjevo pisateljsko pot za seboj. Zato je prav, da o njem izgovorimo jasno besedo, morebiti bo koristilo njemu in drugim. — Povesti, kakor so Kostanjeveče, ima svetovna beletristika toliko, kakor na spomlad rodovitna njiva plevla. V vsakem družinskem listu jih najdeš — majhne epigone, ki nimajo samonikle moči, da bi klesali ideje v umetniško obliko. Nagibajo se zdaj tej, zdaj oni struji. To se pravi, pišejo vedno tako, kakor zahteva publikum. — Za Matico umazane „Spomine Ignacija Brumna“, za Mohorjane pobožno „Življenja trnjeva pot.“ Nimajo sile, da bi potegnili občinstvo za seboj, naróbe, občinstvo jih vodi, kamor mu volja. In oni pišejo s čudovito potrpežljivostjo ganljive povesti, katerih najlepša lastnost je ta, da na tretji ali četrti strani že uganeš vsebino vseh naslednjih dolgoveznih poglavij. — Tak je Kostanjevec, taka tudi njegova resnična zgodba“. Da bi svojim junakom živo začrtal značaje, da bi po teh značajih razvil verjetno dejanje, — čemu to? Na naslovno stran zapiše: „Resnična zgodba“ in dobi odvezo za vse grehe svojega peresa. Za ljudstvo piše povest ljudskega življenja, pa ljudske krvi ne pozna. Nikjer v domovini ne najdemo tako medlih značajev, kakor je njegov junak Anton Stanič. Pa tudi nikoli v božjih vekih se niso veliki dogodki vršili slučajno, samo v povestih se to godi že odkar je človeštvo iznašlo alfabet. Anton Stanič se sprijazni na sejmu s svojim stricem, dobi od njega 250 gld., nato gresta domov. Stric se na poti slučajno spotakne, pade na nos. Anton Stanič ga prične brisati in pri tem kane slučajno kaplja krvi na njegovo srajco. Nato kreneta vsak proti svojemu domu. Strica na poti ustrelji hudobna roka, in sam pade na nečaka, ki je obsojen v smrt na vešalih, nato pomiloščen od cesarja. Čez mnogo let se hudodelec skesa in sam obtoži pri sodišču, kjer ga zadene kap, Anton Stanič se pa vrne k svoji zaročenki in živi z njo srečno do konca dni. — Tak je malo izvirni razvoj povesti, brez žive motivacije posameznih dogodkov in brez ognja v pripovedovanju. Dialogi so vodeni; le tuintam nas nekoliko ogreje

slikanje prirode. Jezika pa pisatelj nima v oblasti. Čudno dirne, ako čitamo dandanes stavke: „Tedaj se je videl Tone nenadoma nasproti svojemu stricu iz Repnjega“ (str. 8) i. dr. Kljub temu pa smo prepričani, da bo povest kolikor toliko ugajala ljudstvu, ker je ganljiva. Vendar bi bilo napačno sklepati iz tega uspeha, da je povest tudi kaj posebnega. A. E.

Slovenske Večernice, 59. zvezek. Izdala „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu 1907. — Bogata je vsebina letošnjih večernic. Menjavajo se pripovedni spisi, pesmi in poučni spisi. — I. M. D o v i č v posesti „Kovač in njegov sin“ riše ljudsko žitje in bitje, razposajeno veselje in globoko žalost s pestrimi barvami. Živahna dikcija in pristno naroden ton karakterizirata povest. Pozna se, da je pisatelj selski župnik, ki zre v globino narodove duše. Z jeklenimi besedami začrta posamezne prizore; v vsakem stavku polje živa kri, vsaka misel stoji kakor pribita. Tipi, ki jih je ustvaril, so strogo naturalistični, kakor bi jih slikal po modelih. Kovač Čmok, zlasti v prizoru na str. 17. spominja Jurčičevega desetega brata, le da je v Čmoku več satanizma. Mojstrski je prizor, ko vozijo Čmoka — „kralja iz Rožnega loga“ — po vasi (str. 55.). Tehnika pa je žalibog pogrešena. Naznaniti bi moral pisatelj kmalu v začetku konflikt, motivirati bi moral skrbneje posamezne dogodke, n. pr. umor Čmoka i. dr. Tudi ni umljivo, zakaj je pisatelj po častitljivem zgledu okorelih pripovednikov poslal Janka k očetom kapucinom, Reziko pa k uršulinkam. — Ivo Trošt hoče v sliki „Do vrha“ bičati preveliki pohlep po imetju. Namen je hvalevreden, slika sama pa brez umetniškega zanosa. — Juraj Pangrac v povesti „Dajte mu nazaj, kar je njegovega!“ riše pretresljivo usodo vaškega norca. Prizori se vrste logično in vzbujajo sočutje. Tudi okvir, v katerega je pisatelj vtaknil svojo povest, je srečno izbran. Pisatelju pa se vidi, da pač govori „jezik intelligence“, a žive ljudske govornice ne pozna. — K o m p o l j s k i je priobčil dva lepo in skrbno sestavljena poučna spisa: „Stariši, vadite otroke ubogljivosti!“ in „Dokončni šolski in učni red za obče ljudske in meščanske šole“; poleg njih tudi smešno dogodbo „Kako je Jaka kupoval kože“. — Letošnje večernice prinašajo tudi nekaj živahnih pesmi Neubauerja, Bekša in Meška. Neubauerjeva pesem „Ob trgatvi“ (v ciklu „Iz potujčenega Srema“) priča, da jo je zložil — pesnik.

Z. Ž.

Koledar „Družbe sv. Mohorja“ za leto 1908.

V prvem sestavku „Snažnost pol življenja“, priporoča Minka Govekarjeva gospodinjam ono čednost, ki nam ž njo domače življenje store prikupljivo in prijetno. O važnem socialnem vprašanju razpravlja Franc Milčinski v večjem članku „Zanemarjena in izprijena mladina, skrb zanjo in sirotinski sveti“, Koledar bo zanesel zanimanje za to vprašanje tudi med širje sloje, kar bo stvari le v korist. Dr. Fran Ilešič piše v spomin Jakobu Gomilšaku, pesniku znane pesmi „Slovenec sem“. Žal, da ta življenjepis, ki se konča z novo mašo, ne poda Gomilšakovega značaja, kakršen je bil. Gomilšak je bil zlasti zadnje dni navdušen pristaš katoliške socialne misli; to bi se moralo omeniti med njegovimi izreki. Nekoliko več strani je odmenjenih spominu „goriškega slavca“, ki nam njegovo prerano minulo življenje in čutenje toplo opisuje Anton Medved. V kratkem podaja bravcem razkroj njegovega pesniškega duha. Prav je, da družba izda

Gregorčičeve poezije v posebni zbirki za ljudstvo, s pesnikovim življenjepisom in s primernim uvodom; saj je ravno Gregorčičev pesniški genij najbolj soroden mehko čuteči narodovi duši. Duhovito je zamišljena Finžgarjeva povest Mohorske knjige, ki bo imela gotovo največ bravcev, ker v prijetni, izvorni obliki podaja pristno sliko kmetskega življenja v zagorskem kotu, kjer je ravno po Mohorski knjigi socialni napredek storil prvi korak. V spisu, kako se je Trebušnik vozil v Trst, ki je spisan jako sveže in zanimivo, hoče Janko Mlakar opisati novo bohinjsko železnico; ker pa suho pripovedovanje domišljiji ne nudi prijetne opore, ki bi se nanjo rada naslonila, zato potuje Mlakar v družbi naivnega Trebušnika in preprostega Groga ter poredne Ivanke, ki sedaj Groga, sedaj Trebušnika prav pošteno potegne Ivankina gibčnost in spretnost ve na vsa Trebušnikova vprašanja najti primeren odgovor, ki pa Trebušnik ni z vsakim zado-

FOT. P. METOD SCHNEDITZ
NA ZAMRZNJENEM OSOJSKEM JEZERU

voljen, pač pa sopotniki in bravci, ki se pri tem veselo zabavajo, tako da obojim vožnja hitro poteka, in da ima pisatelj-potopisec komaj toliko časa, kolikor pisatelj humorist. — Zanimiv je tudi spis Jurija Trunka o Kahiri, njenih prebivavcih in njih življenju, dasi z ozirom na slog in skladnjo tuintam ne odgovarja zahtevam našega kritičnega časa. Vsaj neko zunanjo enotnost bi bil spis dobil, če bi bil pisatelj opisovanje posameznosti združil s svojimi sprehodi po Kahiri; vse bi bilo veliko živahnejše, če bi bravec videl, da je pisatelj sam doživel vse to, kar pripoveduje. Kratke zanimive spise slovenske zemlje, kakršen je opis tržaške okolice, ljudstvo rado bere. Leposlovni del koledarjeve vsebine tvori pesmica „Groba so okovi strti“ in Pregljeva povest iz pokristjanjevanja Slovencev „Blagovestnika“. V majhni povesti seveda ni mogoče risati značajev in dušeslovnih procesov, zato mora bravec te povesti zelo paziti, da razločuje posamezne osebe, ker imajo

premalo značilnih znakov in nastopajo tesno druga ob drugi. Prav je, da je posegel pisatelj v to dobo, iz katere se dajo dobiti krasne tvarine za dobre ljudske povesti. Čitajoče občinstvo res da ne ljubi dolgih povesti, a podati Mohorjanom širje zasnovano povest iz te dobe, bi bilo morda hvaležno delo. Žal, da so slike predstavljajoče prizore ob novi Bohinjski železnici premajhne, in sicer ne po pisateljevi krivdi. Mali vedež, žal, ne ve nič praktičnega.

— m —

Ponižani in razžaljeni Roman v štirih delih in z epilgom. Ruski spisal F. M. Dostojevskij. Poslovenil Vlad Levstik. Leposlovna knjižnica IV. Založila Katoliška bukvarna. Str. 501. Ljubljana 1907. — Ko vzameš sredi moderne literature Dostojevskega v roke, se ti zazdi, kakor bi se nekako streznil. Dasi je našim modernim nervoznim literatom bližnji sorodnik kot oče tistih epileptičnih ali sicer živčno bolnih junakov, ki nastopajo v vsakem njegovem romanu, je vendar razlika med njim in sedanjo literaturo kakor nepreko-račljivi prepad med nebom in zemljo.

Dočim si je sedanje leposlovje — zlasti naša ljubljena, z bogatim blagoslovom orošena slovenska moderna — ustvarilo svoj čustveni svet, tako nalahko zgrajen iz trepetajočih refleksov, komaj slišnih misli in velikega hrepenenja, zlasti hrepenenja, nedoseženega in nedosegljivega, je Dostojevskij v prvi vrsti realist. Njemu ni dejanje ne brutalno, ne vsakdanje, in kadar hoče vplivati, tudi res vpliva z njim. Zato razorje bravcu dušo kakor krepak orač z ostrim plugom. Ne sramuje se s tragiko svojega dejanja geniti, česar ne sme danes storiti niti srednje talentiran literat, in če bi imele gospodične jokati pri prizoru na domu Bubnove ali pri oni sceni z medaljonom ali ob vrnitvi Nataše, bi bil vendar vse to napisal. Druga moč Dostojevskega so njegovi značaji. Vsaka oseba mu je tip, ustvarjen od božje roke popolnoma drugače nego vsi ostali. Poprečnih ljudi, ki jih razločujemo le po imenih, ne pozna, ker je umetnik, in umetnik vidi, kjer so drugi ljudje slepi. V vseh njegovih romanih ni niti enega značaja, ki bi bil ustvarjen iz potrebe in sile, ker ga je rabil pisatelj za razvoj povesti; on seže sredi v vroče, kipeče življenje, ki se ne ravna po pisateljskih željah. In nato razvija svoje značaje genialno in dosledno. Tu nastopa Dostojevskij kot psiholog: Niti ene geste, niti ene besede, ki bi je rabil le zaradi efekta; dejanje raste iz značaja samega in ta umetniška doslednost vpliva na dovtetno srce bolj kot bleščeča figura. — Tak primer je Aljoša v našem romanu. Splošno človeško slabost in omahljivost je znal Dostojevskij vtelesiti in jo vsestransko realistično dopolniti, tako da Aljoša resnično živi, dosleden v nedoslednostih, poln vere v svojo moč in večnega kesanja nad svojo slabostjo.

Roman „Ponižani in razžaljeni“ nikakor ni najboljšo delo Dostojevskega, a je vendar velika priča njegove umetniške moči. V njem je hotel pokazati veličastvo zmage nad lastnim ponosom in proslaviti odpuščajočo ljubezen. Nataša zapusti dom in gre za Aljošo, čigar oče je do smrti razžalil njene starše. Oče jo prekolne, dasi jo ljubi bolj kot življenje, ker je s tem korakom še bolj ponižala grdo žaljeno čast njihove hiše. Nataši se toži po starših, a k njim ji brani ljubezen; staršem se toži po Nataši, a pot do nje jim zastavlja ponos. Tedaj posreduje mala Neli s

svojo sorodno zgodovino, „eno izmed tistih temnih in mučnih povesti, ki se pogostoma tako neopazno, malodane tajnostno vrše pod težkim peterburškim nebom, v temnih, skritih kotih ogromnega mesta, sredi blodnega vrtinca življenja, tope sebičnosti, borečih se interesov, temnih pregreh, skritih zločinov, sredi vsega tega peklenkega brezdnega brezmišelnega, nenormalnega življenja . . .“ (Str. 247.). Ravno ko stari odpusti Nataši in plane k vratom, da bi šel ponjo, tedaj prihiti ona sama v sobo, vzklikne in pade pred njim na kolena . . . Ta prizor postavi Dostojevskij na konec četrtega dela in konča tragedijo Nelinega življenja šele v epilgu, da pokaže, kaj je hotel z romanom povedati; tako je jasno, da je vsa Nelina zgodba le potrebna ilustracija in tehničen pripomoček. Ljubeče odpuščanje pa in odpuščajoča ljubezen — to je tendenca romana. Dostojevskij mirno, skoro otroško veruje v dobroto in ljubezen s tisto močno vero, ki more premkniti hribe, veruje tako zelo, da zmagajo v njegovem romanu ponižani in razžaljeni s svojo ljubeznijo ponosne in zatirajoče.

Kdor tega ne razume, ne razume Dostojevskega in ne zna ceniti nobenega velikih prerokov umetnosti. Povsod namreč opažamo, da raste iz genialnosti globoka vera v dobro, ali pa morda narobe: iz vere raste genialnost. Moderna ima te vere malo, slovenska moderna nič: danes tratimo vso moč na lepo besedno figuro in duhovito frazo. Toda beseda je kakor zvezda, ki se utrne in na veke izgine v temi, umetnost je pa solnce, ki veličastno obseva in ljubeče greje vsa pota življenja. — —

Leposlovna knjižnica je izdala ravno ta roman izmed del Dostojevskega najbrže radi njegovega manjšega obsega. Želimo pa, da bi kmalu objavila tudi „Zločin in kazen“, in če le mogoče, tudi „Brate Karamazov“, ker se je tu dvignil Dostojevskij do vrhunca. — O prevodu samem ne morem ničesar reči, ker nimam originala pri rokah.

Franc Bregar.

Tri povesti grofa Leva Tolstega. (Iz ruskega.) V Trstu 1907. Str. 116. — Prva povest „Jetnik v Kavkazu“ popisuje nevarno življenje ruskih vojakov med divjimi moslimskimi Tatarji v Kavkazu. Tatarji vjamejo dva častnika. Eden izmed njiju zbeži na romantičen način. Povest je pisana zanimivo in spominja na mlada leta pisateljeva. — Drugi dve povesti pa sta iz njegove poznejše filozofske dobe ter obdelujeta moralne nauke. Povest „Starca“ nam riše dva značaja: enega, ki kaže svojo vero le na zunanjih obredih, drugega pa, ki svojo vero oživlja v dejanju ljubezni do bližnjega. „Jefim je zapovedal, da je Bogu dopadljiva le ona daritev, ki jo prinašamo z ljubeznijo in z dobrimi deli.“ — „Koliko zemlje potrebuje človek?“ V tej črtici odgovarja Tolstoj kot socialni reformator, ki vidi zlo človeške družbe v sebičnem pohlepu po lastnini. Pahom gre od kraja do kraja, iščoč, kje bi za svoj denar dobil več sveta. Največ in najceneje je pri Baškirjih. En dan za tisoč rubljev: kolikor zemlje bo en dan obhodil, je njegova za tisočak. On hodi, hodi cel dan, a ker hoče preveč imeti, je dobi na večer ravno toliko, kolikor je potrebuje: Tri aršine za grob, ko se mrtev zgrudi. — Vse tri povesti so pisane z ono mojstrsko preprostostjo, ki diči Tolstega pred vsemi drugimi pisatelji.

E. L.

V. A. Francjev: **Poljskoje slavjanovjedjenje** konca XVIII. i p jervoj četvjeti XIX. stol.

Praga češkaja. Tipografija „Politika“ 1906. — Tudi mnogim Slovanom znani ruski učenjak, profesor slovanske filologije na varšavskem vseučilišču, je napisal pod zgoraj navedenim naslovom obširno knjigo (IX + 491 + CLXXII + 10 strani), ki osvetljuje natančno eno doslej še najmanj znanih strani iz zgodovine slovanskega preporoda — udeležbo Poljakov pri slovanskem preporodu koncem XVIII. in začetkom XIX. stoletja. „V zgodovini začetnih let slovanoznanstva so še malo pojasnjene zasluge prvih poljskih predstavitev te vede, in ni še določena stopinja njihove udeležbe pri velikem gibanju ‚preporoda‘ slovanskih narodov v začetku XIX. stoletja. Včasih se celo sliši mnenje, da se Poljaki niso udeležili slovanskega preporoda, ali da je bila vloga njihovih znanstvenih sil v tem kulturnem gibanju čisto neznatna. Toda tako mnenje ne odgovarja resnici. Vloga poljske znanosti v splošnem slovanskem preporodu nikakor ni bila med poslednjimi in zasluge poljskih učenjakov v zgodovini razvoja slovanske znanosti se ne sme zamolčati. Imena Linde, Bandthe, Surovecki, Majeovski, Rakovski, Bobrovski in mnogo drugih zavzemajo častno mesto v isti vrsti z znanimi imeni prvih čeških činiteljev preporoda. Trudi prvih poljskih delavcev na njivi slovanoznanstva so bili posvečeni najraznovrstnejšim vprašanjem iz slovanske zgodovine, zlasti starejše, slovstva in jezikoslovja, pri čemer se je njihov vpliv raztezal v nekaterih slučajih daleč čez poljske meje. Dovolj če spomnimo na vpliv Lindejevega besednjaka na enake vrste podvzetje Jungmana ali zgodovinskih preiskavanj Suroveckega na prve korake Šafařika v vprašanjih slovanskih starodavnosti. Tekom treh desetletij se je delalo izredno energično in vsi glavni krmariji so izvrstno pogodili pravo smer: od prvih korakov so poljski učenjaki občutili potrebo in spoznali važnost bolj tesnega zblizanja z najodličnejšimi predstavitelji slovanske filologije na Zahodu t. j. s češkimi učenjaki, in na Vzhodu z ruskimi.“ (Vvod XII. VIII.) S temi besedami je gospod pisatelj sam najlepše povedal vsebino svoje knjige, katero razvija potem dalje na obširno v šestih poglavjih svojega dela. Za tujca in nespécialista je morda najbolj zanimivo prvo, splošno poglavje, kjer nam podaja gospod pisatelj splošni pregled poljske slavistike s konca XVIII. in prvega dela XIX. stoletja. Padec nekdanje tako mogočne poljske države je silno pretresel cel narod ter ga obudil k novemu življenju. Ravno najbistroumnejši možje in največji domoljubi so prvi spoznali važnost domoznanstva in znanosti sploh; spoznavanje lastnega naroda, njegovega življenja, zgodovine in jezika se je pa kmalu razširilo v slavistiko ali slovanoznanstvo sploh. To se jim je zdelo najboljšo sredstvo za prerojenje in prebujenje lastnega naroda, mnogi so pa tudi pričeli uvidevati,

da se bo Poljska zamogla dvigniti samo v zvezi s celim slovanskim svetom in ako stopi v osredje slovanskega gibanja. V drugem poglavju opisuje gospod pisatelj med drugimi rečmi zlasti za južne Slovane zanimivo potovanje kneza Aleksandra Sapiehe med južnimi Slovani večinoma po še neobjavljenih virih. Tretje poglavje opisuje zasluge poljskih lingvistov na polju slovanske filologije, četrto je posvečeno študijam nad slovansko zgodovino in pravom, peto se peča s krogom kneza Čartoryskega in šesto in poslednje opisuje slovansko stolico na varšavskem vseučilišču in zlasti obširno potovanje Kukarskega po slovanskih deželah. Med drugimi je prepotoval tudi vse slovenske dežele in kvarnerske otoke. Knjiga ima zaradi tega velik pomen ne samo za Poljake, ampak tudi za vse druge Slovane in je jako dragocen donesek k zgodovini slovanskega preporoda. Tisek je jako lep in prijeten, umetniški in skozinskoz miren in trezen. Radi svojega mirnega pripovedovanja in lepega sloga se obširna knjiga kljub svoji znanstveni vsebini lahko čita. L. L.

Slovanske himne. (Hymnes Slaves, arrangés pour Piano.) Za glasovir priredil Fr. Gerbić. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 2 K. — Dobra je bila misel g. Gerbića, da nam je zbral himne vseh slovanskih narodov. Na čelu zbirki stoji ruska himna „Bože, carja hrani!“, ki ji je zložil besedilo Žukovskij, napev pa Lvov. Maloruski himni sta v zbirki dve: „Šče ne vmerla Ukrajina!“ (besede Čubinskega, glasba Verbickega) in „Poklik do bratji Slavjan“ (besede Getjancova, glasba Lisenkova). Poljske himne so: „Bože, coś Polskę“ (besede Felińskega, glasba Kurpińskega), „Z dymen pożarów“ (besede Ujejskega, napev Nikorowicza), „Jeszcze Polska nie zginęła“ (besede in napev generala Wybickkega). Čehe zastopa znana „Kde domov můj?“ (besede J. Tyla, glasba Fr. Škroupa). Slovaška himna je: „Hej Slováci!“ (besedilo S. Tomášika, napev prvotno poljski), ki se je razširila med vsemi Slovani, hrvaška je „Liepa naša domovina“ (besede Mihanovićeve, napev Runjaninov), srbska „Bože pravde“ (besede Džordževićeve, glasba Slovenca Davorina Jenka). Črnogorski himni sta: „Ubavoj nam Crnojgori“ (besede Sundečićeve, glasba Vimerova), in „Onam onamo“ (besede črnogorskega kneza Nikolaja I., glasba Vimerova), bolgarska „Šumi Marica“ (besede Marečkove, napev Šebekov). Slovenska „Naprej!“ (besede Simona Jenka, napev Davorina Jenka), lužiško-srbske so pa „Hišće Serbstwo njezhubjene“ (besede Zejlerove, poljski napev), „Rjana Łužica“ (besede Zejlerove, napev Kocorov) in „Naše Serbstwo z procha stawa“ (besede M. Domaškega, tudi poljski napev). — Spremljevanje je preprosto. Gotovo so ti napevi dobro došli v vseh narodnih krogih in se bodo često peli pri raznih prilikah.

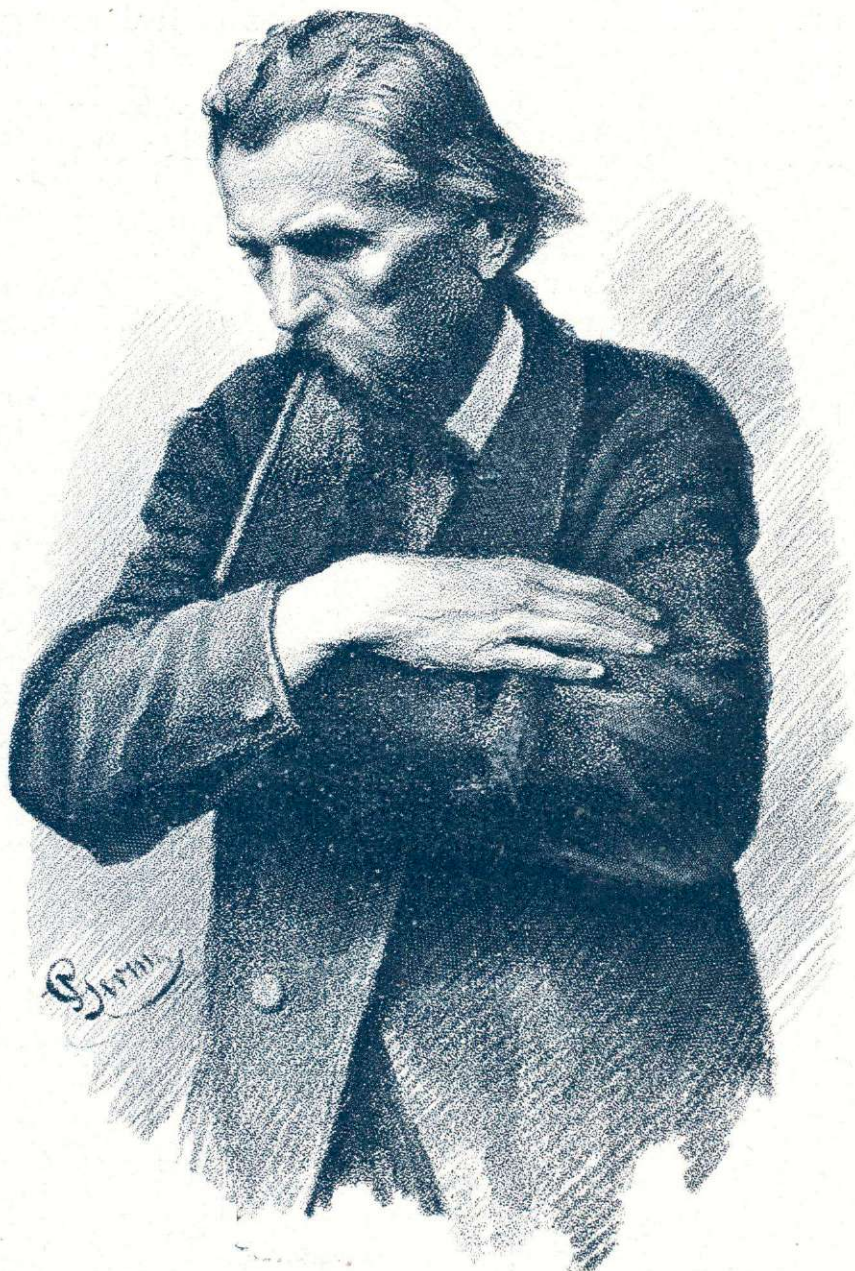

Tujke v ameriški slovenščini.

Nabral Ivan Mulaček.

V sledeči zbirki se nahajajo nekatere besede, ki jih Slovenci v Ameriki rabijo v svojem govoru izključno mesto domačih. Vendar se ne poslužujejo teh besedi povsodi, po vseh naselbinah obenem, temuč nekatere v nekaterih, druge zopet po drugih krajih. Mnogo je slučajev, da so v različnih krajih v rabi različni tuji izrazi za isto stvar.

Besede v pričujoči zbirki se nanašajo na slovenske naselbine po državah New-York, Ohio, Pensylvanija in

SLIKAR WOLF

Illinois. V drugih državah je najti zopet drugih tujk, in z ozirom na to naša zbirka naravno ni popolna — niti za omenjene države.

Večina teh besedi je angleškega izvora, le semintja je najti tudi kako nemško vmes, kakor je — mimogrede omenjeno — ni dobiti med evropskimi Slovenci.

Kar jih je iz angleščine, so stvorjene s pomočjo več ali manj spačene ali napačne izgovarjave angleških besedi, ali so pa tudi zelo popačene angleške besede zložene s pomočjo slovenskih ali celo nemško-slovenskih prepon ali končnic.

Kakor rečeno, ta zbirka ni popolna, vendar utegne morebiti pripomoči do tega, da se kdo najde, ki posveti stvari še več pozornosti.

- Ajriš (ajrš) (Irish), irski, Irec.
- Beg (bag), ročna košara.
- Bonds (bond), poroštvo.
- Kes (case), slučaj (posebno pri sodišču).
- Kontraktar, kontraktar (contractor), stavbeni podjetnik.
- Kostimar (costumer), odjemalec, kupec, gost.
- Lojer (lawyer), odvetnik.
- Marčati (march), korakati, marširati.
- Marčanje (march), korakanje, marširanje.
- Menežer (manager), ravnatelj, vodja.
- Mufati (se) (move), seliti se.
- Mufenga, selitev.
- Organajzar (organiser), organizator, reditelj, agitator.
- Peda, pejda (pay-day), plačilni dan, plačilo.
- Poklíniti (clean), počistiti.
- Ajskrim (ice-cream), sladoled.
- Ak(e)r (acre) aker, (ploskovna mera).
- Ambulans (ambulance), rešilni voz.
- Apštes (up stairs), v (l.) nadstropju.
- Arestat (arrest), aretirati, zapreti.
- Bak (bock), bok-pivo.
- Baksa (box), škatlja, mal zabož.
- Bala (ball), krogla.
- Bank (bank), banka.
- Bankar — bankir (tudi v slabem pomenu).
- Bara (bar), točilna miza v ameriških gostilnah.
- Bartendar (bartender), natakar (za baro).
- Barbar (barber), brivec.
- Barbršap (barber shop), brivnica.
- Bas (boss), gospodar, vodja, nadzornik.
- Basati, ukazovati, gospodovati.
- Batlar (bottler), oni, ki toči pivo v steklenice.
- Batel (bottle), steklenica.
- Batlati (bottle), pivo v steklenice točiti.
- Bebi (baby), dete, otrok.
- Benefit (benefit), korist, dobiček.
- Berel (barrel), sod.
- Besket (basket), košarica, koš.
- Bitati (beat), prekositi.
- Biznes (business), kupčija.
- Bord (board), hrana in stan.
- Bordar (boarder), oni, ki ima hrano in stan v hiši.
- Bordenga, hrana in stanovanje.
- Bojs (boy), deček.
- Breka (breaker), visoko leseno poslopje, v katerem se trdi premog čisti.
- Bučar (butcher), mesar.
- Bučršap (butcherchop), mesnica.
- Bums (bum), klatež potepuh.
- Bumsati, klatiti se, potepati se.
- Cent (—) cent (denar = 5 vinarjev).
- Cents, kakor cent.
- Ček (chek), ček, denarna nakaznica.
- Čekati (chek), odpustiti iz službe.

Čenč (change), drobiž; prilika.
 Čenč imeti, priliko imeti.
 Čenčati (change), menjati, spremeniti.
 Čuvati (cheu), žvečiti tobak.
 Detektiv (detective), skriven policaj.
 Dipa (depot), kolodvor.
 Dratovna, tovarna za žico.
 Drink (drink), pijača
 Elekšn (elektion), volitev.
 Elektati (elect), voliti.
 Eni (Annie), Ana,
 Epštet (up stairs), v 1. nadstropju, zgoraj.
 Fajr (fire), ogenj.
 Farma (farm), farma, kmetija.
 Farmar (farmer), kmet, poljedelec.
 Favndra (foundry), plavž, topilnica.
 Fajt (fight), boj (pos. s pestmi).

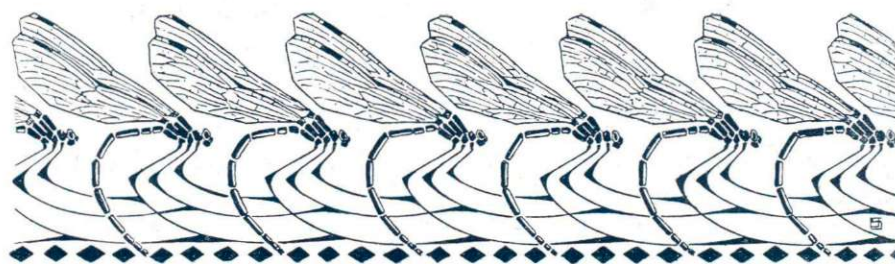
MATEJ LANGUS

Fajtati se (fight), boriti se, tepsti se.
 Fenc (fence), ograja
 Feni (Fanny), Frančiška.
 Fer (fair), veselica.
 Filati se (feel), počutiti se.
 Fiksati (fix), popraviti.
 Fonati (phone), telefonirati.
 Forman (foreman), predelavec, nadzornik, paznik, mojster.
 Frenk (Frank), Franc.
 Fri lenč, (free lunch), kosilo.
 Gem (game), igra.
 Ges (gass), plin.
 Grevi (gravy), omaka.
 Grosar (grocer), trgovec s specerijskim blagom, zelenjavo itd.
 Grocarija (grocery), prodajalna specerijskega blaga.
 Grinar (greenhorn), novodošlec v Ameriko iz Evrope.

Grinarca, iz Evrope v Ameriko novodošla ženska.
 Hala (hall), dvorana.
 Haspiti (hospital), bolnica.
 Havz (house), hiša.
 Horjap! (hurry up), urno! naglo!
 Jard (yard), jard (mera, o. 9 m.); dvorišče.
 Jese, jeser, jeseri, (yes Sir), da, gospod.
 Junija (union), delavska zveza.
 Kara (car), voz.
 Kaunslman (councilman), občinski svetnik.
 Kečep (catchup), neka omaka kot pridevek k juhi.
 Kendi (candy), bonboni, slaščice.
 Kes (case), slučaj (pri sod. obravn.).
 Kešir (cashier), blagajnik.
 Kid (kid), otroče, fante.
 Klkati (kick), pritožiti se, zabavljati.
 Kikar, oni, ki se pritožuje, zabavljajač.
 Kikanje pritoževanje, zabavljanje.
 Koder (quarter), 1/4 dolarja.
 Koksovna, tovarna za plin.
 Kolecta (collect), nabiranje (več. denarja).
 Kolektar (collector), nabiralec.
 Kolectati (collect), nabirati.
 Konduktor (conduktor), konduktar.
 Kontra (country) dežela; stara K., domača dežela.
 Konvencija, konvenšn, (convention), zborovanje.
 Kort (court), sodišče.
 Kot (cut), kliše.
 Kover (cover), zavoj, koverta.
 Kraska (crosscut), pesek preko rova v rudniku.
 Krekers (crackers), neka vrsta slaščic.
 Krezi (crasy), blazen, nor, neumen.
 Kvoder (quarter), 1/4 dolarja,
 Lajkati (like), rad imeti, dopasti se.
 Lajsens (licence), dovoljenje (pos. za izvrševanje kake obrti).
 Leka (lake), jezero.
 Lenč (lunch), prigrizek.
 Lofar (loafer), potepuh, lopov.
 Lojer (lowyer), odvetnik,
 Londra (loundry), pralnica.
 Majk (Mike), Mihael.
 Majna, (mine), rudnik.
 Majnca, rudnik.
 Majnar (miner), rudar.
 Meč (match), vžigalica, žveplenka.
 Medisn (medicine), zdravilo.
 Meri (Mary), Marija.
 Mestrđ (mustard), goršica.
 Mitenga (meeting), seja.
 Modlar (moulder), livar.
 Mufati (move), seliti (se).
 Mufenga, selitev.
 Nektaj (necktie), ovratnica.
 Nikel (nickel), 5 centov (denar).
 Nose (no Sir), ne, gospod.
 Noseri, isto kakor Nose.
 Ofis, tudi: afis (office), pisarna, urad.
 Ofiser, tudi afiser (officer), uradnik, pos. policijski.
 Orajt (all right), vse dobro!
 Order (order), naročilo.
 Ordrati (order), naročiti.
 Paj (pie), neka vrsta močnate jedi.
 Pajpa (pipe), cev, pipa.
 Palitik (politic), politika.

Pap (pop), neka vrsta sodovice.
 Papir (news-paper), časopis.
 Peda (pay day), plačilni dan, plača.
 Pejntar (painter), barvar.
 Pejntati (paint), barvati.
 Pekeč (package), zavoje, paket.
 Pela (pail), posoda neke vrste.
 Pepr (paper), časopis.
 Piknik (picnic), izlet.
 Pina (pin), igla.
 Pinac (pea nut(s)), neka vrsta orehov.
 Plenti (plenty) obilo, polno, dosti.
 Pop (pop), neke vrste sodovica.
 Pofiksati (fix), popraviti.
 Popejntati (paint), pobarvati.
 Polisman (policeman), policaj.
 Porč (porch), predveža.
 Prekapati (copsy), prepisati.
 Premufati (se) (move), preseliti (se).
 Pričar (preacher) propovednik, duhovnik (nekat).
 Prezent (present), darilo.
 Robar (rubbers), galoša.
 Sajn (sign), znamenje, napis (pri trgovinah).
 Sajdvok (sidewalk), trotoar.
 Salon (saloon), gostilna.
 Salonar, gostilničar.
 Salonarca, gostilničarica.
 Sečl (satchel), kovčeg (majhen).
 Segar (cigar), smodka.
 Selcar (seltzer), sodovica.
 Spetun (spittoon), pljuvalnik.
 Stap (stop), postajališče (poul-žel.); stoj!
 Stak (stock), glavnica.
 Stakjard (stokyard), klavnica.
 Stim (steam), para.
 Šajn (shine) tračnica, šina.
 Šapa (shop), tovarna, sploh kraj, kjer se dela.
 Šerap, (shut up), molči!
 Šini, Žid.
 Škvajr (squire), mirovni sodnik na deželi.
 Štapati (stop), brez dela biti; delo iskat hoditi.
 Štems (stamp), znamka.
 Štor (store), prodajalna.
 Štrit (street), ulica.

Štrikara (stretcar), voz poulične železnice.
 Šur (sure), gotovo, seveda.
 Šurenga (insurance), zavarovanje.
 Švid (Svede) Šved.
 Tajmkipar (timekeeper), časomer.
 Tajprajtar (typewriter), pisalni stroj.
 Tikec (ticket), vstopnica, vozni listek.
 Tremp (tramp), klatež (po železnicah).
 Trempati, voziti se po železnici brez voznega listka (več. s tovarnimi vlaki).
 Tren (train), vlak.
 Trenk (trunk), kovčeg (večji).
 Treka (track), proga železniška.
 Tret (treat), pogoščenje (prijateljstvo itd. s pijačo ali smodkami).
 Tretati tudi tritati (treat); plačati pijačo za družbo, prijatelje itd., pogostiti.
 Unija (union), delavska zveza.
 Vajr (wire), žica.
 Vajrcijar, delavec, ki dela žico.
 Valcovna, tudi volcovna, tovarna.
 Varneš (varnish), lak.
 Viska (whisky), (žganje).
 Začekati (chek), oddati kot prtljago (kovčeg).
 Zafencati, (fence), ograditi.
 Zaštapati (stap), delo ustaviti (v tovarnah).
 Zašurati (insure), zavarovati.
 Žan (John), Ivan.
 Žek (Jack), Jakob.
 Žov (Jor), Josip.
 Rent (rent), najem, najemščina.
 Ronar (runner), potniški agent.
 Ronati (runn), delovati, delati (tovarna rona).
 Skliniti (clean), sčistiti.
 Šaft (shaft), rov (v rudniku).
 Šenda (shanty), baraka, bajta, kočica, drvarnica.
 Šo, šou, (show), igra (v gledališču, cirkusu).
 Štart (start), začetek.
 Štrit (street), ulica.
 Trubl (trouble), sitnost, prepir, razpor.
 Zarentati (rent), v najem vzeti.
 Zaštartati (start), začeti.
 Zaronati (runn), začeti delovati (v tovarnah).
 Žab (job), delo.

To in ono.

Naše slike. „Sv. Cecilija“. Ena najljubeznivejših cerkva v Rimu je cerkev sv. Cecilije, ki je sezidana na kraju, kjer je stala hiša starorimske patricijske rodbine, iz katere je bila mučenica sv. Cecilija. Ostanke stare hiše so izkopani, tako da se vidijo še razni za bivanje namenjeni prostori. Pod velikim oltarjem počivajo ostanki mučenice, nad njimi pa leži Madernov kip, ki kaže mučenico natančno v tem položaju, kakor so jo našli v katakombah. Kristjani so namreč pokopali telo sv. mučenice v katakombah sv. Kalista. Če stopiš danes v te katakombe, ti pokaže vodnik blizu pokopališča prvih papežev v steni grob, v katerem so našli truplo sv. Cecilije. Glava je bila zavita v tančico, na vratu se je poznala rana, ki jo je zasekal rabljev meč. Tako je izklesal njeno podobo znani kipar in arhitekt Stefano Maderna. Telo mučenice so prenesli v cerkev, ki je sezidana nad njeno rojstno hišo. Spodnjo cerkev (kripto) je kardinal Rampolla dragoceno prenovil.

„Odmor jetnikov na poti v Sibirijo“ (str. 531.) kaže prizor, kakršni so se nešteto krat ponavljali, ko so gnali nesrečne kaznjence v sibirske mrzle pustinje. Ženske, otroci in starci, ki so se zdeli nevarni ruski vladi, so morali v izgnanstvo. Brezsrčni vojaki so jih spremljali. Mnogo jih je pomrlo na poti. Na Jakobijevi sliki vojak s pipo v ustih prijema za glavo bolnika. Obraz je blede, oči steklene — en jetnik je manj . . .

„Računanje v ruski šoli“ (str. 535.) Bogdanovič-Bjelški podaja studijo mladih obrazov. Kako se trudijo ruski dečki s težkimi računi! To je prava vaška šola, svobodna in patriarhalna; mladi računarji se bodo v nji brez dvoma kaj prida naučili.

Majolika iz l. 1863. (fotogr. g. prof. dr. A. Stegenšek). V spomin velikanske slavnosti sv. Cirila in Metoda dne 3. avgusta 1863 v Mariboru je naročil dr. Prelog 200 porcelanastih majolik. Naša slika je posneta po majoliki, ki je last šolskega svetnika g. Majcigerja; zlasti ta ima zgodovinsko vrednost. Iz nje so natakali Slovenci ljutomerskih gorih pristnega ljutomerčana cesarju Francu Jožefu I., ko se je mudil v Radgoni l. 1883. Slika (str. 552.) nam kaže sprednjo in stransko stran. Na nizki nogi se vzdiguje trebuščata posoda z dulcem na eni strani, z ročem na drugi. Roč je sestavljen iz dveh z dekorativnimi gumbi spojenih kač; ornamentika je v narodnih barvah: rdeči, modri, beli in je izpeljana v akantovih rokoko-motivih; spredaj pod dulcem pa je zelen lipov venec iz dveh vejic sestavljen in obkroža spominski napis s črnimi črkami: „Maribor 1863.“

O slikarjih Wolfu in Langusu (str. 568. in 569.) je „Dom in Svet“ že opetovano pisal v prejšnjih letnikih.

Dve zimski sliki (str. 564. in 565.) nam predstavljata Osojsko jezero in Beljak, po fotografijah P. Metoda Schneditza, ki je odličen fotograf in je dosegel priznanje že tedaj, ko je nastopil na slovenski amaterski fotografski razstavi. Priobčili bomo še več krasnih slik po njegovih fotografijah.

Od kiparja g. Repiča priobčujemo posnetka dveh del. V sv. Andreju (str. 541.) je hotel izraziti ascezo, v portretu ministerialnega vrstnika Rossipala (str. 562.) pa podobnost originala, ki jo je res zadel z dobro karakteristiko. Ta portret je na grobnem spomeniku Rossipalovem v Opatiji.

Frančišek Ondriček s svojim koncertom v nedeljo, dne 27. m. m. nam ostane nepozaben. Ta samorastla natura lahko rečemo specifično slovanska, slovanska po svojem čuv-

stvovanju, slovanska po umevanju mojstrov, slovanska po lastnem stvarjenju. Zato se ni čuditi, če je njegova igra tako sijajno uspela: sorodne duše so se srečale, srce je govorilo srcu enakočutečemu, enakouglasene srčne strune so odmevale. Ondriček je velik v vsakem oziru. Velik v tehniki: naj ne omenjam njegovih drzovitih dvojčkov, njegovih sijajno pojočih oktav, ki se z li, da jim je za podlago ljubka flavtica; posebna prednost njegova — se zdi — je ta, da najtežje, naravnost vratolomne pasaže izvaja tako, da poslušavec komaj na to pride, da je skladba tehnično težka; da jo je pa mogoče dobro izvajati samo mojstrom prve vrste, to se pri taki igri zdi skoro neverjetno. In to je ravno zasluga umetnikova, to je umetnost, da umetnik pri proizvajanju najtežjih reči vzbuja v poslušavcu vtisk, da je to čisto naravno. Pa ni le velik v tehniki, velik je tudi v globokem umevanju najtežjih skladb; s čuvstvi našimi se kar igra: zdaj nam srce poskakuje ob preširnih zvokih, zdaj joka z umetnikom vred. Kakor bi oživele gosli v njegovi roki, kakor bi lok postal glasen zgovoren jezik, tako se zdi. Poleg te skrajne tenkočutnosti in visoke tehnike pa opazujemo pri njem neko klasično umerjenost, klasičen dostojanstven „jaz“, ki liki mogočen pečat obdaja njegovo igro in ki je karakterističen znak pravih umetnikov. Najsijajnejša točka celega sporeda je bila „Češka rapsodija“, delo Ondrička umetnika-skladatelja. Ta skladba, ki je i po duhu i po obliki specifično slovanska, da ne rečemo češka, je natančen portret umetnikov: globoka kot slovanska duša, mogočna v radostnem vrisku, sanjava mehkootožna v samoti, pretresljiva v srčni bolesti, vsa čuvstva prepletajoča z neko zvišeno resnobo. Kaj čuda, če frenetičnega odobravanja ni hotelo biti konec, da se občinstvo ni moglo ločiti, dokler umetnik v pozdrav ni poudaril nekaj biserov iz svoje umetniške zakladnice.

Prav tako je ugajal drugi umetnik na klavirju Jožef Pamčra, ki je istotako kot Ondriček očaroval bodisi s svojo skrajno izborno tehniko, bodisi s finim čuvstvom.

Umetnikoma nepozaben spomin! *Fr. Kimovec.*

Petdesetletnica delovanja Ilije R. Bleskova. Prebivalci Šumena na Bolgarskem so pred nedavnim zelo slovesno obhajali petdesetletnico zaslužnega delovanja Ilije R. Bleskova, izbornega pedagoga in leposlovnega pisatelja. Bleskov spada k tistim bolgarskim možem, ki brez hrupa, toda neumorno delujejo za probujenje bolgarskega naroda. Bleskov se je porodil 9. svečana 1839 v selu Dalboki. Prvo izobrazbo je sprejel doma od svojega očeta Rajka, ki je učiteljeval v Kalipetrovu. Ko je Bleskov postal „daskal“ (učitelj) v vasi Ajdemar, se je začela njegova delavnost. Ker je spoznal, da je premalo izobražen, je odšel kot „časten učenik“ (poseben učenec) slovečega takrat učitelja Dobra P. Bojnikova v Šumen. V ti dobi se je Bleskov tudi učil ruskega in srbskega jezika. H koncu leta 1860. je bil imenovan za občinskega učitelja v Dolnji Mahali, kjer je bil do turško-ruske vojske. Po osvoboditvi Bolgarije je bil Bleskov že znan književnik, učitelj in publicist ter je postal šolski nadzornik in pozneje učitelj šumenskega pedagoškega učilišča. — Književno delovanje Bleskova se je začelo l. 1862. z izdajanjem verskih knjižic. Od tega časa dozdej Bleskov ni odložil peresa in je deloval v vseh strokah bolgarske književnosti — pisal je povesti, učne knjige, zgodovinske spise, razne brošure in drugo. Najbolj znane Bleskove povesti so: „Izgubena Stanka“, „Zločesta Krstinka“, „Pijan bušta“, „Dobra i Grozdovka“, „Penčo“, „Dědo Duko“,

„Pop Marko“ in druge. Lahko se reče, da je bil Bleskov pred 30–40 leti ravno tako popularen radi svojih povesti, kakor je danes bolgarski pesnik in leposlovec Ivan Vazov. Učne knjige Bleskova („Zakon Božji“, „Bogosluženie“, „Katihizis“, „Vseobšta i blgarska čerkovna istorija“) so še danes najboljše učne knjige. Bolgarskemu preprostemu ljudstvu so se prikupili koledarčki Bleskova, ki jih je izdajal polnih dvajset let. L. 1900. je Bleskov zapustil službo ter je vstopil v pokoj, ali književno deluje še zdaj.

Fr. Št.

Češki grobovi. Nagle smrti je v Nahodu na Češkem umrl Fr. Zákrejs, ravnatelj pisarne karlinskega okraja, znani dramatični pisatelj in kritik. Fr. Zákrejs se je porodil 7. majnika l. 1839. v Polički in je absolviral pravo v Pragi l. 1863. Nekaj časa je bil vzgojitelj v neki plemenitaški družini, potem se je posvetil časnikarstvu in pozneje je vstopil v deželno službo. Svojo literarno delavnost je Zákrejs začel kot dramatik. Za svoje prvo delo, veseloigro „Národní hospodár“ (1867) je dobil Náprstkovo nagrado; veseloigra se je predstavljal l. 1869. v praškem deželnem gledališču in večkrat tudi na Slovaškem. Izmed daljših njegovih dramatičnih del se je večkrat predstavljala žaloigra „Anežka“, zgodovinski tragediji „Poděbradovna“ in „Král svého lidu“, socialna veseloigra „Červeno-bílá stolistka“. Leta 1871. je Zákrejs z V. Vlčkom ustanovil mesečnik „Osvěta“, za katerega je spisal l. 1875. politično-socialni roman „Národovci“ in celo vrsto manjših leposlovnih politično-satiričnih spisov. V sedemdesetih in osemdesetih letih se je Zákrejs zelo marljivo udeleževal sodobnega češkega literarnega gibanja. Najbolj znana je v osemdesetih in devetdesetih letih njegova delavnost kot gledališkega in literarnega kritika v mesečniku „Osvěta“. Zákrejs je bil vnet pristaš idealizma in romantizma v književnosti. — Prezgodaj je v Pragi umrl tudi pisatelj Jan Ladecký, ki je deloval v trojni smeri. Pisal je drame in prozo, pečal se je s teorijo gledališča in hkrati se je kazal kot izvrsten organizator in urednik. Ladecký se je porodil 13. majnika l. 1861. in preden je prišel v Prago, da bi se posvetil samo književnemu delovanju, je bil učitelj češkega društva „Ustřední Matice Školská“. Najprej je pisal zgodovinske drame in pozneje iz modernega življenja. Igre iz modernega življenja, kakor na primer „Bez lásky“ in zlasti „Dva světy“, so se mu bolj posrečile. Leta 1895. je pod uredništvom Ladeckega izšla knjiga „Příspěvky k dějinám českého divadla“. Ladecký je izdajal in uredoval gledališki list „Česká Thalie“, katerega sotrudniki so bili vsi češki književniki iz najnovejše dobe: Machar, Sova, Šalda, Hladík, Borecký, Fr. X. Svoboda, V. Mrštík in dr. Z Ladeckim je zamrlo imenitno delo „Gledališki slovar“, ki ga je umrl sestavljal in katerega spisati je bil samo Ladecký sposoben, ker je temeljito poznal dramatično književnost vseh narodov. — Po dveletni bolezni je umrl v Pragi pesnik in leposlovec Alois Škampa; spadal je k tistim češkim parnasistom, ki so se skupili okoli Sládkovega „Lumira“. Prvikrat je javno nastopil s tremi pesnimi l. 1879. v almanahu „Máj“. Svoje verze, ki jih je pozneje v mnogih listih objavil, je izdal v zbirkah: „Malby a písně“ (1883), „Mladý svět“, „Malá křídla“, „Venku a doma“, „Poslední květ“ (1903). Razen pesmi je Škampa pisal tudi v prozi; najdaljša njegova povest je „Sněžák“. Al. Škampa je bil mehka, lirična duša. Že v naslovih njegovih pesniških zbirk se kaže njegov pesniški „credo“. Škampove zbirke so galerija drobnih, mičnih in krasnih podob. Primerno se je neki češki kritik izrazil o njegovih pesnih, da so pastelove sličice. Škampa je bil kateksohen pesnik narave. Češki kraj je narisal s tako plastičnimi besedami, da se more imenovati češki pesnik-krajinoslikar. In sam je bil kakor njegova poezija — tih, skromen in mehak. Porodil se je 30. maj-

nika 1861, študiral je filozofijo in je bil uradnik pri praškem magistratu. — Kmalu po Škampu je smrt vzela češkemu leposlovju pisatelja dr. Polikarpa Starega. P. Starý je v letih 1879–1882 spisal celo vrsto lepih povesti in humoresk, od katerih je nekatere izdal v posebni knjigi pod naslovom „Z arény žití“ (1882). Tudi na dramatičnem polju je bil delaven; spisal je igre „Magdalena“, „Samaritán“ in „Zlatá nevěsta“. Porodil se je v Plznu 2^a. majnika 1858 in je umrl v polnem cvetu svoje moške starosti kot štabni nadzdravnik v Pragi. — Češko in slovansko znanstvo je zadela težka izguba s smrtjo praškega vseučiliškega profesorja, dvornega svetnika dr. Jana Gebauera. Umrl je po dolgi, srčni bolezni v 69. letu. Profesor dr. Gebauer je dosegel po svoji znanstveni delavnosti odlično mesto med najbolj imenitnimi slavisti in si je postavil trajni spomenik s tem, da je proučil in pragmatično popisal zgodovinski razvoj češkega jezika od najstarejših književnih spominkov do danes. Njegova naloga je bila zelo težavna, ker od Dobrovskega pravzaprav ni bilo učenjaka, ki bi bil na tem polju sistematično in kritično deloval, tako, da je Gebauer moral sam nabirati vse gradivo. Znanstvena delavnost Gebauerjeva se je kmalu ocenila tudi v tujini; že v l. 1864. in 1865. je imel biti Gebauer poklican na univerzo v Harkovu. L. 1874. se mu je ponudila na Miklošičevo priporočitev učna stolica slavistike na zagrebški univerzi. Toda Gebauer je takrat odklonil ponudbo na željo praških znanstvenih krogov. Od l. 1870. se začinjajo njegovi temeljiti spisi, katerih je blizu 80; izšli so deloma posebej, deloma v znanstvenih časopisih (zlasti v „Listih filologických“). Ime Gebauerjevo je postalo širjemu občinstvu najbolj znano v letih osemdesetih in pozneje, ko je dr. Gebauer začel dokazovati, da staročeška rokopisa, kraljevdvorski in zelenogorski, nista pristna. Od l. 1890. je umrl sestavljal veliko zgodovinsko slovnico češkega jezika in slovar staročeškega jezika. Prvo delo je bilo proračunjeno na 12 obsežnih zvezkov in je dogotovljeno; objavljen pa je bil samo en del. Profesor Jagić se je o le-tem delu izrazil, da je poleg Palackega „Zgodovine češkega naroda“ in Šafaříkovih „Starožitnosti“ najimenitnejše zgodovinsko-filološko delo v češki književnosti. Dr. Gebauer se je porodil 8. oktobra l. 1838. v Ubi-slavicah pri Novi Paki iz nemških staršev. — Nekoliko dni za dr. Gebauerjem je umrl v 50 letih redni profesor pravnškega oddelka na češki univerzi dr. Bohuslav baron Rieger. Profesor Rieger, ki je bil edini sin pred štirimi leti umrlega voditelja češkega naroda dr. Fr. L. Riegra, se je porodil 5. oktobra 1857 v Pragi. Študiral je v Pragi gimnazijo, prava v Strassburgu, Hallu, Berlinu in Parizu; arhive je proučeval v Pragi in na Dunaju. L. 1889. se je habilitiral kot docent zgodovine in teorije javnega prava na češki univerzi. Pet let pozneje je postal redni profesor iste stroke. Rieger je izdal mnogo spisov o avstrijski zgodovini in zlasti o češkem ustavnem boju v novi in najnovejši dobi. Največje in tudi najboljše delo dr. B. Riegerja je „Krajské zřízení v Čechách“. Za „Osveto“ je napisal celo vrsto temeljitih člankov, n. pr. „Z germanisačného úsilí 18. věku“, „Dilo centralismu v 18. století“, „Jak bylo zavedeno rakouské císařství“, „Císař Josef II. a český trůn“ in druge. Razen tega je pisal v „Oesterr. Staatswörterbuch“, Ottův „Naučný slovník“ in razne znanstvene časopise. Dr. B. Rieger je bil pravi učenjak; po svoji neumorni delavnosti, vztrajnosti in marljivosti je bil podoben svojemu dedu Fr. Palackemu. — 5. septembra je v Brnu umrl Jožef Merhaut, glavni urednik „Moravske Orlice“, odličen literat, moravski pesnik in pisatelj. Četudi ni bil sin Morave, vendar se mu je tako prikupila, da je iz moravskega življenja črpal gradivo za svoje najboljše leposlovne spise. Merhaut se je odlikoval po svojem krasnem slogu in globokem čuvstvu. Umrl ni bil mož javnosti; tihi izprehodi v gozdovih in po polju so mu bili ljubši nego bučeči

valovi sodobnega češkega javnega življenja: Merhaut je živel samo za umetnost in umetniške ideale. Morava je v njem izgubila najboljšega izmed sodobnih pisateljev. Merhaut se je porodil 13. oktobra 1863. v Švabinu pri Zbirovu na Češkem. Študiral je v Pragi gimnazijo, ki jo je dovršil l. 1881. Že takrat je bil literarno delaven ter je izdal zbirko pesmi pod psevdonimom Jaroslav Maruška. Svoje verze je objavljajal v praških listih in podlistke v praškem dnevniku „Pokrok“. L. 1885. je postal član uredništvu lista „Moravská Orlice“. O gledališču je pisal polnih 20 let. Izpod njegovega peresa je izšla ceja vrsta člankov, ocen in podlistkov. Nehal je tiskati pesni ter se je posvetil prozi. L. 1890. je izdal „Povídky“, potem je sledila zbirka povesti „Had a jiné povídky“, „Černá Pole“, „Andělská sonata“, „Vranov“.

Fr. Št.

František Šujanský. Z veliko žalostjo in pri tajni asistenci orožnikov so Slovaki nedavno pokopali dekana in župnika selčanskega, Frančiška Šujanskega. Šujanský je umrl v Tešinu, kjer si je hotel dati operirati bolno oko. Šujanský je bil vzor odločnega in rodoljubnega slovaškega duhovnika. Sovražniki so se ga bali, četudi je bil krotek kakor jagnje; preganjali so ga, četudi ni ničesar zakrivil. Česar ni doseglo tisoče njegovih sovražnikov, je storila težka, dolga bolezen. Šujanský se je porodil l. 1833. v Rajci. Študiral je bogoslovje na budimpeštanskem vseučilišču in je potem služboval v raznih župnijah, dokler leta 1881. ni prišel kot dekan v Selca. V politiki je bil Šujanský neustrašen boritelj za slovaške pravice. Obljubljali so mu denar, odlikovanje, da bi molčal, toda umrl je z ogorčenjem odklonil vse. Ni se ustrašil nobenega. „Protivnikov mal mnogo, ale nepriátelov nie“ piše neki slovaški list, zakaj vsak je spoštoval in častil njegovo odločnost in poštenost. Kako je bil Šujanský neustrašen, kaže slučaj, ki se mu je pripetil z bivšim ministrom Csakyjem. Šebesta, takratni šolski nadzornik, ki je hotel narodnega dekana Šujanskega začrniti, poročal je ministru, da se v selčanski šoli slabo poučuje mažarski jezik in da je tega kriv edinole Šujanský; prosi torej za posvaritev Šujanskega. In Šujanský je res dobil od ministra oster in sirov dopis, ki pa je bil slabo stiliziran in je imel celo pravopisne napake. Šujanský se ni ustrašil. Odgovoril je ministru, da se čudi, kako more šolski nadzornik oceniti pouk mažarskega jezika v selčanski šoli, katere že 7 let odnotraj ni videl, in kako more minister zahtevati od slovaških otrok, da bi znali mažarski, ko niti sami ministri ne znajo brez napak mažarski pisati. Minister se je prijel seveda za nos, in šolski nadzornik je bil takoj premeščen na drugo mesto. Tak mož je bil Šujanský! — Svoje proste ure je Šujanský posvetil študiju slovaškega jezikoslovja. Za knjigo A. V. Zaturackega „Slovenská přísloví, pořekadla a úsloví“, ki jo je izdala češka akademija l. 1896., je umrl nabral 5500 števil. Svoje znanstvene članke in razprave je Šujanský objavil v raznih slovaških časopisih, zlasti v „Slovenských Pohladech“. Njegovo najboljšo in največje delo je „Duh a jemu příbuzná slova“.

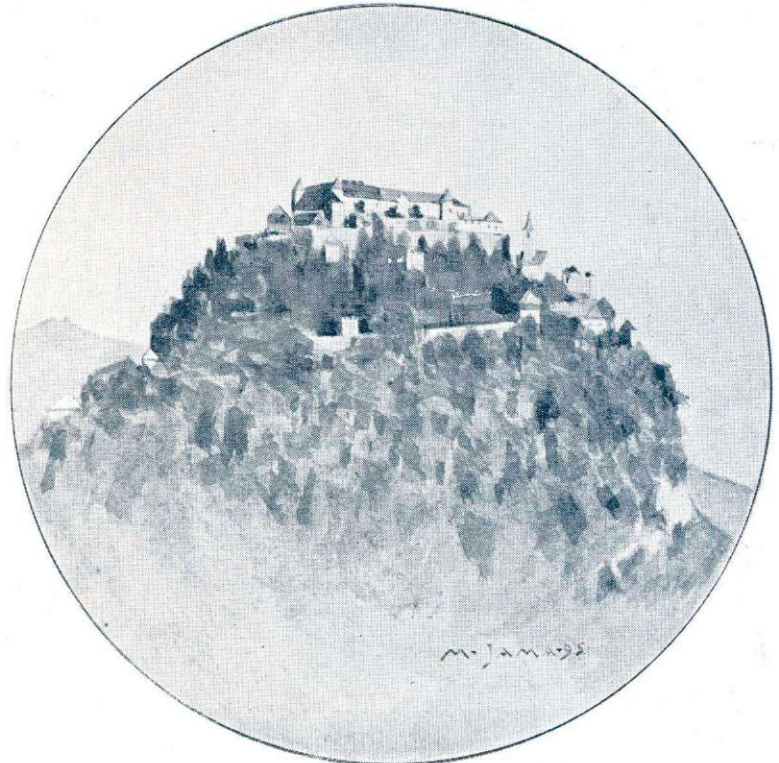
Fr. Št.

Število slovaških časopisov. V Plznu na Češkem je izšla izpod peresa J. Štěpánka knjižica pod naslovom „Časopisectvo a žurnalistika slovenská“. Pisatelj v knjižici pravi, da imajo Slovaki sedaj 30 časopisov. Jaroslav Vlček v svojih „Dějinách literatury slovenskej“ l. 1890. piše, da jih imajo samo 10. Torej v 16 letih je vzraslo število slovaških listov za 20. Po statističnih podatkih iz leta 1905. je ogrska pošta razposlala 2,909.664 iztisov slovaških časopisov. — Že v l. 1783.–1787. je izhajal v Požunu (v češkem jeziku) list „Prešporske Noviny“. Uredoval jih je dobri češki stilist, Štefan Leška. Prva številka slovaškega lista je izšla l. 1845. izpod peresa L. Štúra pod naslovom „Slovenské Narodnie Noviny“. S tem listom so se Slovaki v veliko škodo Čehov in Slovakov ločili od pismenega češkega jezika. Najbolj razširjeni politični listi so sedaj „Slo-

venský Týždeník“ (13.000 čitaljev). — „Ludové Noviny“ (10.850 čitaljev) in „Národní Hlásnik“ (4690 čitaljev). Velikega pomena za slovaško mladino sta lista „Přítel Dětek“ (priloga „Lud. Novin“ z 8600 čitalji) in „Noviny Malých“ s 4250 čitalji.

Fr. Št.

Monsignor Ferdinand J. Lehner, češki cerkveni pisatelj in umetnik, je nedavno obhajal svojo sedemdesetletnico. Monsignor Lehner se je porodil v Rokicanih l. 1837. Ko je bil kaplan v Stupi, je spoznal umrli kardinal Švarcenberk njegovo slikarsko nadarjenost in zato ga je poklical v Prago, kjer je bil pri raznih župnijah kaplan; sedaj je župnik na Kraljevih Vinogradih. Monsignor Lehner se je posvetil študiju cerkvene glasbe in umetnosti ter je ustanovil za ti stroki dva mesečnika „Cyrill“ (za cerkveno glasbo) in „Method“ (za cerkveno umetnost). List „Method“, ki izhaja že 34. leto, je bil nekak uvod za imenitno delo Lehnerjevo „Dějiny umění národa českého“. Le-ta spis, ki je za njega Lehner nabiral gradivo 10 let, je sad 20 letnega intenzivnega študija. Lani pa je Lehner dal podlago umetniškemu zavodu pod naslovom „Ustav umělecko-historický“, kateremu je daroval veliko vsoto denarja in vse svoje umetniške zbirke.

OSTROVICA NA KOROŠKEM

Josef Kořenský, češki pedagog, pisatelj in potovavec, je pred kratkim obhajal šestdesetletnico. Josef Kořenský se je porodil l. 1847. v Suški v boleslavskem okraju. Študiral je v Mladi Boleslavi in pozneje na učiteljišču v Pragi. Leta 1890. je bil imenovan za ravnatelja meščanske šole na Smihovu v Pragi. Že kot dijak je imel veliko ljubezen do potovanja. Ta ljubezen ga je nagnila, da je obiskoval predavanje na češki univerzi in tehniki. Pozneje je prepotoval severno Ameriko, Honolulu, Tokio in druge kraje. O svojem potovanju je izdal poljuden in zanimiv spis „Cesty kolem světa“. Skoraj vsi češki leposlovni in znanstveni listi prinašajo njegove potopise. Razen tega je izdal še samostojne spise: „Asie“, „Evropa“, „Na Krymu“, „V cizině“, „Z dalekých krajin“ in druge.

Fr. Št.

Prof. VI. Nehring, slavni poljski učenjak, profesor slovaških jezikov in slovstev, je zapustil stolico na vratislavskem vseučilišču, kjer je učil od l. 1868. in šel v pokoj. Gimnazijo je obiskoval v Poznanju in v Trzemeszni, po smrti slovan-

skega filologa Czybulskega je zavzel stolico slavistike v Vratislavi. Nehring je bil sotrudnik Jagičev pri listu: „Archiv für slavische Philologie“. Zlasti se je pečal z najstarejšimi pomniki poljskega jezika, izdal je „Psalter florijanski“, „Gnezenske pridige“, „Poljsko-šleske listine iz XV. stoletja“ itd. in „Literarne študije“ ter najimenitnejše delo: „Altpolnische Sprachdenkmäler“.

Vladislav Lozinski. Pretekli mesec je izročila v Levovu posebna deputacija, obstoječa iz mestnih odbornikov z županom na čelu, zlato medaljo in diplomo častnega meščanstva levovskega poljskemu pisatelju in učenjaku Vladislavu Lozinskemu. G. Vladislav Lozinski je bil rojen l. 1843. Gimnazijo je dovršil v Samboru, a v Levovu je študiral začetkoma pravo, pozneje pa filozofijo. Ko je dovršil vseučiliške študije, je vstopil v uredništvo lista „Dziennik literacki“, začetkoma kot sourednik, a pozneje kot glavni urednik, ter ga je urejeval vzorno od l. 1866. do 1870. L. 1873. mu je ponudil galicijski deželni namestnik uredništvo uradnega lista „Gazeta lwowska“, katerega je urejeval 10 let. Njegova zasluga je, da se je ustanovil pri tem listu „Naukovo-literarni sprevodnik“ kot mesečna priloga v knjižici precejšnjega obsega. Nekaj časa je zastopal v dunajskem državnem zboru mesti Premišel in Grodek, dalje v deželnem zboru kmečke občine turčanskega okraja. Potem se je pa odtegnil politiki in posvetil izključno le slovstvu in znanosti. Dolgo vrsto let je bil konservator pomnikov umetnosti in zgodovine, predsednik levovskega „Društva prijateljev lepih umetnosti“, dolgoletni podpredsednik „Zgodovinskega društva, predsednik izvrševalnega odbora „Poljske Matice“. Leta 1890. ga je imenovala krakovska akademija znanosti za rednega člana, a levovsko vseučilišče mu je podelilo naslov častnega doktorja. Vlad. Lozinski je tudi član „Kunstratha“ na Dunaju in član društva, ki prenavlja kraljevski poljski grad na Vavlju. Izmed leposlovnih del Vlad. Lozinskega omenjam povesti: „Črne ure“, „Hazardi“, „Pripovedovanje“, „Vita Narvoja“, „Madonna Busowiska“, „Oko preroka“, dalje študijo „Iz estetike življenja“, slednjič njegova najvažnejša zgodovinska dela: „Levovsko zlatarstvo“, „Patricijat in levovsko meščanstvo“, „Levovska umetnost v XVI. in XVII. stoletju“, „Na desno in na levo,“ a najnovejše „Življenje poljsko v davnih stoletjih“.

Karol Potkanski, profesor občne zgodovine na jagełonski univerzi v Krakovu, je pred kratkim umrl. Potkanski je bil šele 45 let star; porodil se je l. 1862. v Predocinku v poljskem kraljevstvu. Ko je bil zasebni docent jagełonskega vseučilišča, je spisal največ spisov, od katerih navajamo samo: „O pierwotnem osadnictwu w Polsce“, „Postrzyżyni u Slowian i Germanow“, „Walka o Poznanj (1306 1310)“, „O pochodzeniu Slowian“. Od avgusta l. 1906. je Potkanski bolehal; iskal je zdravja v raznih krajih, toda zastonj. Umrl je bil kot zgodovinar zelo spoštovan tudi od inostranih učenjakov, s katerimi se je seznanil ob času svojega znanstvenega potovanja.

Platon Kostecki, Nestor poljskih časnikarjev, je obhajal nedavno 45letni jubilej svojega žurnalističnega delovanja. To slavnost so slovesno praznovali v Lvovskem literarnem krogu.

Henryk Rewakowicz. Uredništvo „Kurjera Lwowskega“ je zadela nenadomestljiva izguba. Umrl je 30. septembra njegov glavni urednik H. Rewakowicz. Umrl je v jubilejnem letu svoje časnikarske delavnosti. Dne 1. novembra 1856 je Rewakowicz namreč prvokrat prijel za časnikarsko pero in je ž njim deloval 50 let v težavni časnikarski službi. H. Rewakowicz se je porodil l. 1836. v Sokolkah. Njegov oče je bil reven vaški učitelj. Srednjo šolo je obiskoval v Samboru v dobi največjega germanizacijskega pritiska. Dovršivši gimnazijo je moral Rewakowicz zbok nedostatka gmotnih sredstev vstopiti v državno službo. Eno leto je bil praktitant pri davkarji v Janovu pri Lvovu, odkoder je bil premeščen v Lvov. V Lvovu je obiskoval pravniški oddelek na tamošnji univerzi. Leta 1856. je

Rewakowicz zapustil državno službo in se je posvetil časnikarstvu. Bil je član uredništva lista „Swit“, ki je bil prvi poljski politični neodvisni dnevnik v dobi reakcije. List je izhajal 7 mesecev in je moral nehati izhajati, ker ljudje so se ga bali naročevati in čitati. Pozneje je bil Rewakowicz urednik „Gazete Narodowe“ in l. 1860. „Dziennika Polskiego“. Le-ta doba je bila doba preganjanja poljskega časnikarstva. Zavaljo članka „Jak rzeczy stoje w Ewropie“ je bil Rewakowicz v kazenski preiskavi. „Dziennik Polski“ je bil ustavljen in Rewakowicz je dobil pol leta zapora. Ko je bil oproščen, je zopet uredoval „Gazeto Narodowo“ in kmalu potem „Kurjer Lwowski“. V ti službi je bil umrši 25 let — do svoje smrti. Kot časnikar si je Rewakowicz pridobil največje zasluge za razvoj demokratične ideje med Poljaki. Umrši je bil ustanovitelj „poljske ljudske stranke“, kateri je bil dolga leta načelnik. *Fr. Št.*

Spominek poljske slave. Na pustem polju daljne Besarabije stoji na malem kurlianu (grobnem griču) visok, kamenit obelisk, v spomin, da leži tukaj slavni poljski hetman (feldmaršal) Stanislav Žotkievski, ki je v visoki starosti tu padel v zgodovinski bitvi pod Cecoro l. 1620. Zdaj je pomnik že napol razpadel in kmetje so ga že mislili porušiti popolnoma in porabiti kamenje za zidavo hiš. K sreči je prišel še pravočasno v dotični kraj Rus g. Butovič, ki je napisal o tem v „Kijevski dnevnik“, pozval čitatelje na skladanje denarja za prenovitev pomnika in dal sam prvi prispevek. Morda se torej ohrani ta pomnik velikega poljskega junaka. *L. L.*

Katarina z Branickih Potocka. V Krešovcih pod Krakovem je umrla grofica Katarina Potocka, mati gališkega cesarskega namestnika grofa Adama Potockeja, ena najlepših in najbolj izraženih postav poljskega aristokratskega sveta. Rodila se je na Ukrajini kot ena izmed treh hčera starodavne in mogočnega rodu knezov Branickih; ena se je omožila z grofom Zigmuntom Krasinskim, ki tvori z Mickievičem in Slovackim slovstveno trojico poljsko. Nekaterim Poljakom ugaja Krasinski celo bolje kot Mickievič. Druga je vzela rimskega kneza Odescalchi, tretja pa grofa Adama Potockeja, kateremu je verno družila celo življenje v vseh viharjih. Na njegovi strani je stala v ognju krakovskih dogodkov, ko je padla pod avstrijsko pestjo drobna krakovska republika, kakor tudi v klanju l. 1846. in v revoluciji l. 1848., ter je dvakrat možu rešila življenje. Za njenih časov je bila palača Potockih „pod baranami“ (pod koštruni — tako imenovana, ker stojita nad vhodom izklesana iz kamna dva koštruna) središče poljskega visokega življenja. Zadnja leta se je pa popolnoma odtegnila svetu in živela le za dobrotljivost.

† **Feliks Kozulovski.** Dne 20. oktobra je umrl v Krakovem poljski pisatelj Feliks Kozulovski. Rajnki se je rodil v Varšavi l. 1842., gimnazijo je dovršil v Viotskovu in potem je vstopil na vseučilišče v Liège. Ko je na Poljskem l. 1863., bučila vstaja, se je vrnil domov, bil je težko ranjen v bitvi, in potem je šel v Galicijo, kjer ga je avstrijska vlada prijela in obsodila na 15 let ječe v trdnjavo Josefstadt. Pozneje je bil pomiloščen, a moral je iti iz dežele, šel je na Francosko, kjer je vstopil v tujo legijo in se boril v Algieru, Meksiki in l. 1870. proti Nemcem, kjer je bil spet ranjen. L. 1875. se je vrnil v Varšavo in pričel pisateljevati, za kar je bil pregnan v srednjo Rusijo, odkoder je pobegnil ter se nastanil v Tešinju. L. 1883. je bil spet pomiloščen, ter se je vrnil v Varšavo, kjer je v silno težkih razmerah pisal povesti in dopisoval v liste. Čez deset let je zapustil kraljestvo, nato se je potikal nekaj časa po Francoskem in po Rumuniji, slednjič pa obstal v Krakovem. V svojem času je bil Kozulovski jako priljubljen pisatelj, napisal je mnogo novel, povesti in poezij pod psevdonomom Zygmunt Grabovski. *L. L.*

Repin, najslavnejši ruski slikar in profesor na umetniški akademiji v Peterburgu, je prosil za dovoljenje iti v pokoj. Kot vzrok je navedel v prošnji, da ne more dalje prenašati birokratičnih razmer na akademiji.

Sergej Mihajlovič Špilevskij. Pred kratkim je umrl znani profesor zgodovine ruskega prava, tajni svetovavec S. M. Špilevskij. — Umrli učenjak se je porodil 21. majnika l. 1833. in je študiral gimnazijo in pravniški oddelek na moskovski univerzi. Še kot dijak je obrnil nase pozornost profesorjev s svojim spisom „O blagoustrojstvu po uložanju i sovremennyh jemu pamjatnikah“, za kateri je dobil zlato kolajno. Dovršivši moskovsko vseučilišče, je postal profesor v Moskvi, kjer je veliko občeval s slovanofili K. S. Aksakovom in A. S. Homjakovom. Od te dobe se more vpliv le-teh mož opaziti v zgodovinskih in zgodovinsko-pravniških spisih Špilevskega. Leta 1857. je umrli uredoval slovanofilsko glasilo Aksakova, list „Molva“. Leta 1870. za svoj spis „Semejnija vlasti u drevnih Slavjan i Germancev“ je Špilevskij dobil službo izrednega in kmalu potem rednega profesorja na kazanskem vseučilišču. Špilevskij je bil globok poznavavec kazanskega kraja in je objavil celo vrsto spisov o zgodovini in arheologiji tega kraja. Najbolj znano delo v tem pogledu je: „Drevnie goroda i drugie bolgaro-tatarskie pamjatniki v kazanskoj guberniji“.

Aleksander Aleksandrovič Kočubinskij, profesor novorosijskega vseučilišča, je nedavno umrl. Rusi so z umrlim izgubili odličnega slovanofila, pisatelja cele vrste temeljitih del o zgodovini in etnografiji slovanskih narodov. Kočubinskij je bil sin besarabskega svečenika in se je porodil 22. oktobra l. 1845. Njegovi učitelji na zgodovinskem filološkem oddelku moskovske univerze so bili Buslajev, S. M. Solovjev in drugi. Leta 1873. je bil vsled svojega spisa „Bratja podoboi i češskie katoliki v XVII. věkě“ poslan na dve leti proučevati slovanske dežele. Sad tega potovanja in proučevanja je bil spis „K naprosu o vzaimnyh snošenijah slavjanskih narčij“ (1877.) Kmalu po izdaji tega spisa je bil imenovan za profesorja novorosijskega vseučilišča, kjer je bil do svoje smrti, torej polnih 30 let. Izmed njegovih mnogoštevilnih spisov imenujemo samo nekatere, n. pr.: „Snošenija Rossii pri Petrě I. s južnjimi Slavjanami i Rumunami“, „O prepodavanji otečestvenago jazyka v Čehii i Germanii“, „Itogi slavjanskoj i ruskoj filologii“, „Graf A. J. Osterman i razděl Turcii“. Pred svojo smrtjo je umrli učenjak izdal še spis o življenju in delovanju imenitnega češkega rodoljuba Šafaříka.

Pavel Mihajlovič Kovalevskij Nedavno je umrl v 85. letu svoje starosti eden izmed najstarejših in najbolj nadarjenih ruskih pesnikov P. M. Kovalevskij. Za njegovo smrt se rusko občinstvo v sedanjih burnih razmerah ni veliko zmenilo. Z njegovo smrtjo je ruska poezija izgubila važnega predstavitelja epohe svojega razvoja. P. M. Kovalevskij se je porodil 8. decembra l. 1823. v vasi Vertějevki v harkovski guberniji iz stare plemenitaške maloruske družine. Vzgojen je bil doma in potem v peterburškem rudarskem učilišču. Nekaj časa je bil v državni službi, ali kmalu (1853.) jo je zapustil radi rahlega zdravja ter vstopil v pokoj. Zdravil se je v Švici in Italiji, in v ti dobi se je začelo književno delovanje umrlega. Pošiljal je v „Otečestv. Zapiske“, „Kartiny Italii i Švajcarii“, v „Sovremennik“, „Putevyja opečatlenija ipohondrika“. Vse te članke je Kovalevskij l. 1864. zbral ter izdal pod skupnim naslovom: „Etudy Putešestvennika“. Ko se je vrnil v Peterburg, objavljaj je v raznih listih prevode pesni H. Barbiera, razne izvirne pesni v duhu istega pesnika in lepe slike iz narave po Nekrasovovem vzoru. Razen tega je izpod njegovega peresa izšlo nekoliko dobrih povesti n. pr.: „Nepraktičeskie ljudi“, „Itogi žizni“, „Ugolak v Italii“, „Lěto v Pumbuše“. V zadnjih 15 letih je Kovalevskij popolnoma obmolknil. *Fr. Št.*

Biblioteka milijonarja. Znani mnogokratni milijonar Pierpont Morgan si snuje v New Yorku knjižnico, ki naj postane pravi umotvor tehnike. Za zidavo poslopja, ki naj sprejme književne zaklade, katere je milijonar nabral, je določenih osem milijonov kron. Krasne ograje okoli hiše, umetna bronasta vrata, od katerih stanejo vsaka 2500 K, luksuriozne omare v velikih dvoranah naj pričajo o časti, v kateri ima „železni kralj“ duševne proizvode. Dragoceni stari rokopisi so večinoma iz samostanov in bodo shranjeni v dvorani, ki je vsa iz jekla, poldrugi palec debelega; ostala knjižnica je vsa iz negorljive tvarine; okna so iz asbesta. Štiri krasne stare marmorne stebre, od katerih je stal vsak 250.000 K, je dal vzdati milijonar v hišo, in dva kamna sta iz Jeruzalema. Dolgo časa nabira že Pierpont Morgan rokopise, ki jih daje vezati v dragocene platnice. Za en rokopis z miniaturnami je dal 400.000 kron, platnice so z dragimi kamni in 110 biseri posejane. Dva knjižničarja urejujeta te zaklade.

Dr. Jožef Aleksander baron Helfert, znani zgodovinar avstrijskega prevrata l. 1848, je praznoval petinšestdesetletnico svojega književnega delovanja. Spisal je zlasti knjigo „Geschichte der österreichischen Revolution“.

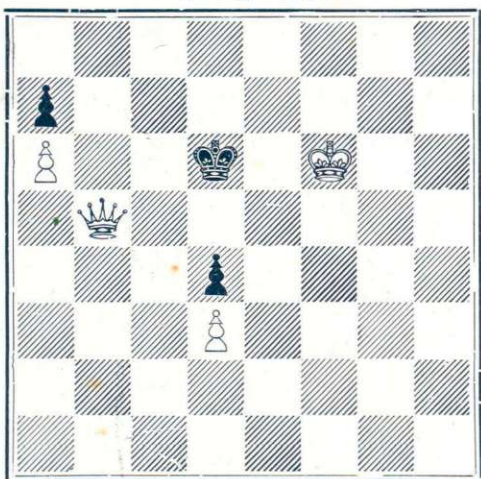
JAPONSKE FRIZURE

Sah.

Priraja A. Uršič.

Naloga 318.

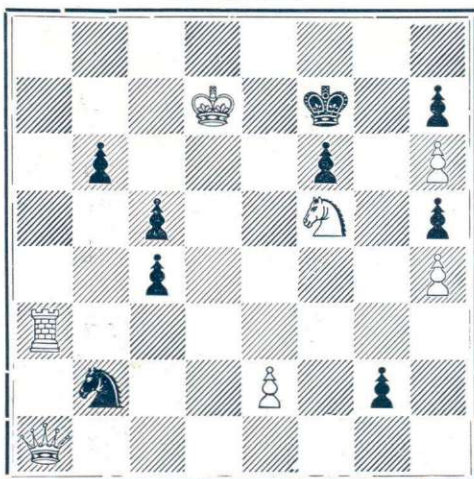
A. Uršič. Šlovrenc.
(Original.)

Mat v četrti potezi.

Naloga 319.

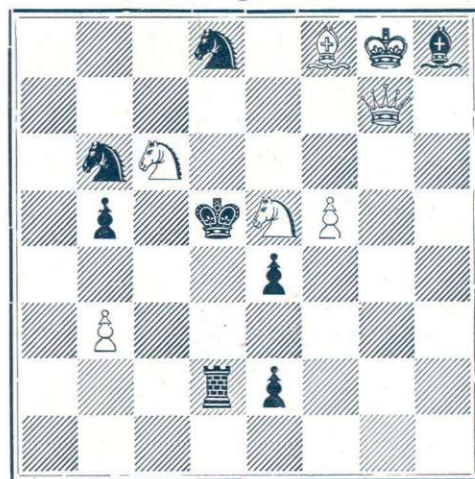
J. Jespersen. Svendborg.
(Original.)

Mat v tretji potezi.

Naloga 320.

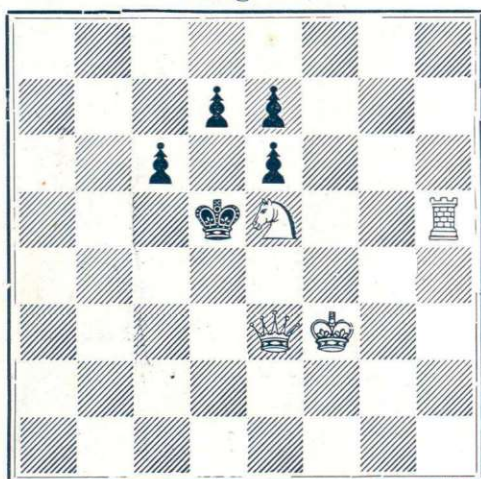
F. Dadrle. Brno.
(Original.)

Mat v drugi potezi.

Naloga 321.

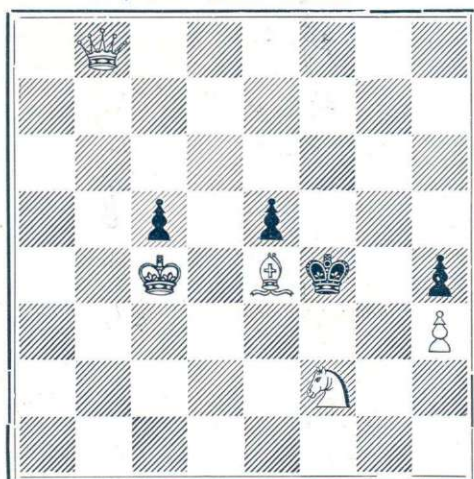
Stan. Trčala. Brno.
(Original.)

Mat v drugi potezi.

Naloga 322.

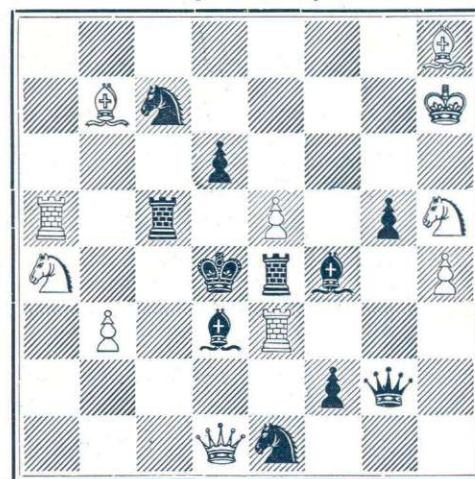
Or. Ewetzky. Jurjevo.
„Čas. Čes. Šach.“

Mat v tretji potezi.

Naloga 323.

Aur. Abela. Malaga.
Reprodukcija.

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog v 8. in 9. številki.

Nal. 300. 1. Lg8-e6, Kh7; 2. Tg8, Kh6; 3. Lf5, Kh5; 4. Tg6, Kh4; 5. g4, Kh3; 5. Th6 mat. — Nal. 301. 1. Dh8, Dxc5; 2. Sxf4+, Kxd4+! 3. e6 mat. 1. — Kxe6; 2. Dh7 itd. — Nal. 302. 1. Lc1, Kf4; 2. Dd5! ,Txd5; 3. d4 mat; drugo lahko zaradi hibe, na kateri trpi naloga, namreč Tf3+, kar zelo olajša rešitev. — Nal. 303. 1. Db5-b1, Lxb1; 2. Kh5! itd; 1. — Tb8xb1; 2. Se3+, Kf6; 3. g7-g8S! mat. 1-Kg4; 2. Dg1 itd — Nal. 304. 1. a3, Sxc4; 2. De4+ itd; 1-g1D! 2. f4+ itd; 1-Kc6; 2. Df4+ itd. — Nal. 305. 1. Df2 itd. — Nal. 306. 1. De8, Lxe8; 2. Td1 itd.; drugo lahko. — Nal. 307. 1. b3 b4, e4-e3; 2. b4xc5! itd; drugo lahko. — Naloga 308. 1. Lf4-g5 itd. — Naloga 309. 1. Tf6 itd. — Nal. 310 1. Lf3-g4 itd. — Nal. 311. 1. Dh2 itd.

Književnost.

Znana založnika C. Brügel & Sohn v Ansbachu (Mittelfranken) sta zopet razveselila šahovski svet s knjigo: Bachmann L. Schachjahrbuch 1906/II. Cena 2 marki. Z znano natančnostjo in stvarno kritiko različnih mojstrov in njih partij je pisatelj zbral tukaj v lično knjigo važnejše pojave v šahu za drugo polovico l. 1906. Tudi diči zbirko objavljenih najlepših končnih iger iz turnirja, ki ga je priredila „Bohemia“. Bodi zbirka kakor njene prednice istega avtorja šaholjubom priporočena!

Listnica.

Pravilno rešitev do 20. februarja 1908 z morebitnimi pristranskimi, današnjih nalog (orehov za božične praznike) nagradimo z 1 letnikom „Prosvjete“ (s „Križari“) in 1 letnikom „Dom in Sveta“. Ozirali se bomo v prvi vrsti na naročnike „Dom in Sveta“. Vsem šaholjubom, sotrudnikom našim: Za 1907 hvala! Za 1908: Priporočilo! Nobenemu naj ne reče ne črni mož ne bela žena: +mat!

